

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

GINTARĖ GELŽINIENĖ

ATSISKAITYMŲ NEGRYNAISIAIS PINIGAIS
POREIKIAI IR GALIMYBĖS NEPILNAMEČIAMS
LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. Dr. Marius Laurinaitis

VILNIUS, 2018

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

GINTARĖ GELŽINIENĖ

**ATSISKAITYMŲ NEGRYNAISIAIS PINIGAIS
POREIKIAI IR GALIMYBĖS NEPILNAMEČIAMS
LIETUVOJE**

**Elektroninio verslo vadybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N20018**

Vadovas

Doc. Dr. Marius Laurinaitis

2018 11 26

Atliko

EVVvmns16-1 gr. stud.

Gintarė Gelžinienė

2018 11 23

VILNIUS, 2018

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. ATSISKAITYMŲ NEGRYNAISIAIS PINIGAIS GALIMYBĖS IR PRIEMONĖS.....	11
1.1 Pinigų ir atsiskaitymų istorija	11
1.2 Grynieji ir negrynieji pinigai.....	16
2. NEGRYNUJŲ MOKĖJIMŲ PRIEMONIŲ DAROMA ĮTAKA FINANSINIO ŠVIETIMO DIDINIMUI NEPILNAMEČIAMS APŽVALGA IR VEIKSNIAI	19
2.1 Finansinio raštingumo samprata. Finansinio raštingumo skatinimo priemonės ir būdai Lietuvoje.....	19
2.2 Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA apžvalga.....	21
3. ATSISKAITYMŲ NEGRYNAISIAIS PINIGAIS NEPILNAMEČIAMS RINKA.....	28
3.1 Teisinis reglamentavimas naudoti bankiniais ir elektroninių pinigų produktais Lietuvoje	28
3.2 Nepilnamečių atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybės Lietuvoje	29
3.3 Bankų siūlomos atsiskaitymų negrynaisiais pinigais paslaugos nepilnamečiams	32
3.4 Elektroninių įstaigų siūlomos atsiskaitymų negrynaisiais pinigais paslaugos nepilnamečiams	37
4. TĖVŲ POŽIŪRIO Į NEGRYNUJŲ PINIGŲ SUTEIKIMĄ VAIKAMS IR PATIES PRODUKTO VERTINIMO TYRIMAS	42
4.1 Tyrimo metodologija	42
4.2 Tyrimo duomenų analizė.....	44
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64
ANOTACIJA	70
ANNOTATION	71
SANTRAUKA.....	72
SUMMARY.....	74
PRIEDAS	76

PAVEIKSLAI

pav. 1 Magistro baigiamojo darbo struktūros loginė schema.....	10
pav. 2 Elektroninių pinigų įstaigų skaičius.	14
pav. 3 Pagrindiniai atsiskaitymo istorijos etapai.....	15
pav. 4 Finansinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas, pagal, tai kaip dažnai jie aptaria piniginius reikalus su tėvais, globėjais ar kitais artimais suaugusiaisias.	22
pav. 5 Finansinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas priklausomai nuo to, ar penkiolikmečiai dažniau piniginius reikalus aptaria su tėvais, ar su draugais	23
pav. 6 Lietuvos mokinių finansinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas	24
pav. 7 Duomenų pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą „Ar turite banko sąskaitą?“	25
pav. 8 Duomenų pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą „Ar turite diabeto kortelę?“	26
pav. 9 Nepilnamečiai skirstomi į dvi amžiaus grupes.....	29
pav. 10 TAMO elektroninės piniginės galimybės ir nauda.....	38
pav. 11 „Eurofondo“ elektroninės piniginės galimybės ir nauda.....	40
pav. 12 Pagrindiniai tyrimo tikslai	43
pav. 13 Imties dydžio skaičiuoklė	44
pav. 14 Respondentų pasiskirstymas pagal lytį.....	45
pav. 15 Respondentų pasiskirstymas pagal amžių	45
pav. 16 Respondentų pasiskirstymas kur jie gyvena.....	46
pav. 17 Šeimoje augantys mokyklinio amžiaus vaikai	46
pav. 18 Vaikų amžius	47
pav. 19 Kiek respondentų naudojami negrynujų pinigų atsiskaitymo paslaugomis.....	47
pav. 20 Kokios priemonės naudojamos atsiskaitymams	48
pav. 21 Priežastys lemiančios naudotis grynus pinigus	49
pav. 22 Kaip dažnai respondantai aptaria piniginius reikalus su vaikais (pvz.: išlaidas, taupymą, bankininkystės ar investavimo klausimus).....	49
pav. 23 Kaip keitėsi per 2015 m. ir 2018 m. aptarimas piniginių reikalų su vaikais	50
pav. 24 Kiek mokyklinio amžiaus vaikų naudojosi negrynujų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (bankinės kortelės, elektroninė piniginė)	50
pav. 25 Palyginimas 2015 m. ir 2018 m. vaikų naudojimosi priemonių turėjimas negrynujų pinigų atsiakaitymams	51
pav. 26 Priežastys lemiančios vaikų nesinaudojimą atsiskaitymams negrynaisias pinigais	52

pav. 27 Kokios yra galimybės vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokykloje	52
pav. 28 Priklausomybė negrynųjų pinigų naudojimo paslaugos naudojimams vaikams nuo galimybių naudotis negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis mokykloje	53
pav. 29 Respondentų požiūris į tai ar reikia mokykloje galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais .	53
pav. 30 Respondentų nuomonė į teiginį „Naudojimas negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių“	54
pav. 31 Respondentų nuomonė į teiginį „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime“	55
pav. 32 Respondentų nuomonė į teiginį „Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“	55
pav. 33 Respondentų nuomonė į teiginį „Negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“	56
pav. 34 Respondentų nuomonė į teiginį „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias“	56
pav. 35 Susistemintas grafikas pagal atsakymų pasirinkimus nuo visiškai nesutinku iki visiškai sutinku teiginiams	57
pav. 36 Ar užtenka informacijos apie galimybes vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais.....	58
pav. 37 Pageidaujamos informacijos gavimo priemonės apie atsiskaitymo galimybes negrynaisiais pinigais vaikams	58
pav. 38 respondentų nuomonė apie tai ką reiktų daryti, kad daugiau moksleivių naudotųsi galimybėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais.....	59

ĮVADAS

Temos aktualumas

Tobulėjant technologijoms, didėjant bankinių ir elektroninių pinigų produktų pasiūlai, didėjant produktų patrauklumui ir prieinamumui, finansinės institucijos mažiau ar daugiau tampa gyvenimo dalimi. Šiuolaikiniame pasaulyje finansai yra neatskiriama kiekvieno asmens gyvenimo dalis. Aktualios šiuo metu yra dvi opiausios problemos: gebėjimas kontroliuoti savo asmeninius finansus ir kita nemažiau aktuali nepakankamas mokėjimo paslaugų naudotojų įsitraukimas ir grynųjų pinigų naudojimo įpročio problema.

Vis plačiau negrynieji pinigai keičiantys įprastus grynuosius pinigus, verčia susimąstyti ir apie nepilnamečių finansinio raštingumo ugdymą. Finansinis raštingumas, turėtų būti ugdomas jau nuo mažų dienų, o ne tada kai žmogus ateina į savarankišką gyvenimą, neturėdamas finansinių įgūdžių. Asmeninio finansinio raštingumo mokyklose mokoma kol kas tik formaliai, nes vaikai gauna daug informacijos, bet nėra mokomi realių sprendimo formų ir kritinių situacijų analizės pastebi A. Maldeikienė (2014).

Bankams įvedus galimybę patvirtinti operacijas PIN kodu, atsirado legali galimybė išduoti nepilnamečiams mokėjimo korteles su apribotomis galimybėmis. Tokiu būdu atsiranda galimybė nepilnamečius supažindinti su negrynųjų pinigų rinka dar iki jiems pradėdant būti atsakingiems už savo veiksmus. Taip pat pradėjus nuo mažens vaikus naudotis kortelėmis, elektroniniais pinigais jiems skatinami įpročiai atsiskaitinėti negrynaisiais pinigais ir vengti grynųjų pinigų.

Darbo iširtinumas

Yra parašyta mokslinių darbų susijusių su elektroniniais pinigais ar elektronine bankų komercija, tačiau juose labai mažai arba iš viso neliečiama atsiskaitymo galimybių negrynaisiais pinigais nepilnamečiams problema. Tai susiję, kad galimybė vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais atsirado palyginti neseniai (2005-2007) ir tai labai nedidelė rinka, todėl ja buvo labai mažai domimasi. Nemažai mokslinių darbų parašyta apie finansinio švietimo svarbą šiuolaikinėje visuomenėje, bet nėra nagrinėjama, kaip padėtų negrynųjų pinigų atsiskaitymo priemonių nepilnamečiams naudojimas ugdyti tolimesnius įpročius atsiskaityti ne grynaisiais pinigais.

Savo magistriniame baigiamajame darbe aš remsiuosi šaltiniais: negrynųjų pinigų atsiskaitymo tema parašytais moksliniais darbais bei moksliniais straipsniais, ES finansų institucijų dokumentais, Lietuvos banko nacionaline strategija, Lietuvos ir Europos teisiniais aktais.

Užsienio mokslininkai. Ekonomistas R. Guttmanas rašo apie elektroninius pinigus ir mano, kad įvairios elektroninės pinigų formos pakeis popierinius pinigus per artimiausią dešimtmetį. (Guttman R., 2003). P. Athanassiou, N. Mas-Guixas rašo apie elektroninių pinigų įstaigas, apie ateities tendencijas, teisinius reguliavimo principus ir ateities perspektyvas.. Europos centrinis bankas ataskaitose nagrinėja saugumo užtikrinimą (ECB security). Praktiką elektroninių pinigų klausimais analizuoja Elektroninių pinigų darbo grupė prie Europos Sąjungos Komisijos. Pinigų teoriją šiuolaikiškai nagrinėja J. M. Keynes.

Lietuvoje apie elektroninius pinigus, jų teisinius aspektus nagrinėja Gražina Startienė. Elektroninių pinigų teisinį reguliavimą nagrinėja teisiniu aspektu savo darbuose Marius Laurinaitis ir Darius Štitalis. Vadimas Toločko nagrinėja teisinę atsiskaitymų negrynaisiais pinigais prigimtį taip pat bei atsiskaitymų negrynaisiais pinigais esmę. Apie Saugos reikalavimus ir rizikos vertinimus elektroniniuose finansiniuose atsiskaitymuose nagrinėja Dalė Dzemydienė, taip pat apie sistemas nagrinėja Vytautas Vaškelaitis, elektroninę bankininkystę - Toma Baniulė ir Kristina Raudytė, Aistė Kontenytė, apie privalumus ir trūkumus analizuoja Donatas Bakštys. M. Civilka aprašo elektroninių atsiskaitymų būdus.

Temos naujumas

Lietuvoje kaip ir visame pasaulyje nacionaliniu mastu skatinamas grynųjų pinigų naudojimo mažinimas, taip užkertant kelią šešėlinei ekonomikai ir tarptautinio terorizmo finansavimu. 2016 m. Lietuvos bankas viešai konsultacijai pateikė Nacionalinės strategijos projektą dėl nepakankamo mokėjimo paslaugų naudotojų įsitraukimo į grynųjų pinigų naudojimo įpročio problemas ir jo sieks iki 2020 metų, kad būtų prieinami bekontakčiai, momentiniai ir glaudžiai į verslo modelius integruoti elektroniniai mokėjimai, kurie atitiktų gyventojų ir ūkio subjektų poreikius ir būtų masiškai paplitę. O tam reikia visų pirmiausiai keisti žmonių įpročius naudotis grynaisiais pinigais. Skatinti pradėti reikia nuo vaikystės, kad susiformuotų tinkami įgūdžiai ir įpročiai. Tinkamiems įpročiams formuotis ne ką mažiau svarbus yra ir tinkamas finansinis raštingumas.

Galimybė nepilnamečiams atsiskaityti kortelėmis atsirado parašą pakeitus PIN kodu, tačiau ši naujovė sunkiai prigijo, nes tuo metu dar nebuvo pradėtas aktyvus skatinimas keisti grynus pinigus į elektroninius. Dėl grynųjų pinigų paplitimo kortelės nepilnamečiams buvo beveik iš viso nenaudingos. Šiuo metu dedamos didelės pastangos kovai su šešėline ekonomika, ko pasekoje skatinami atsiskaitymais elektroniniais pinigais bei pradedami riboti atsiskaitymai grynais (Evaluation of the E-

money Directive, 2006). Matant tokią tendenciją tėvams kyla noras jau nuo mažens paruošti savo atžalas savarankiškam gyvenimui ir suteikti galimybę ugdyti savyje įgūdžius naudotis elektroniniais pinigais. Šiuo metu beveik visi bankai jau suteikia galimybę nepilnamečiam turėti atsiskaitymo korteles, o nuo 2016 m. nepilnamečiam pritaikė ir bekontaktį atsiskaitymo kortelėmis būdą. Taip pat šiuo metu yra galimybė atsiskaitinėti elektroniniais pinigais, Lietuvos mokyklose dominuoja du elektroninės piniginės sprendimai: UAB „Eurofondas“, kuris administruoja sistemą EUROFONDAS ir UAB „Antigravity Payment Systems“, kurią valdo Mokipay.

Darbas vertingas tuo, kad negrynujų atsiskaitymų sistemos nepilnamečiams, konkrečiai – atsiskaitymai elektroniniais pinigais nepilnamečiams ir bankinėmis kortelėmis nebuvo nagrinėjama Lietuvoje.

Temos problema

Šiame darbe analizuojamos negrynujų pinigų nepilnamečio „kišenėje“ problemiškas siejamas su keliais aspektais – nauda, kuri pasireiškia efektyvesniu finansų valdymu ir nepilnamečio išlaidų kontrole. Pratinimas prie negrynujų pinigų ir galimybių vystyti šią šaką problematika, kuri dažniausiai pasireiškia rizikos formomis susijusiomis su saugumu. Taip pat prisitaikymas prie nepilnamečių rinkos susijęs su nemažu investicijų poreikiu, bei poreikiu atnaujinti taikomas technologijas.

Objektas

Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje.

Tikslas

Išanalizuoti nepilnamečių atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybės Lietuvoje, nustatyti ir įvertinti Lietuvos komercinių bankų ir elektroninių pinigų įstaigų teikiamų paslaugų nepilnamečiams galimybes, bei iširti nuomonę tėvų auginančių mokyklinio amžiaus vaikus apie negrynujų pinigų naudojimo įpročius ir pateikti atsiskaitymų perspektyvas.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą apibrėžti kokią įtaką atsiskaitymams daro atsiskaitymų formų kitimas, išanalizuoti kokie galimi atsiskaitymo būdai, trumpai apžvelgti negrynujų pinigų sampratą.
2. Apžvelgti ir nustatyti veiksnius, darančius įtaką nepilnamečių finansinio švietimo didinimui.
3. Išanalizuoti galimų atsiskaitymų negrynaisiais pinigais nepilnamečiams rinką.

4. Atlikti apklausos duomenų analizę apie tėvų požiūrį į negyryjų pinigų suteikimą vaikams ir paties produkto vertinimą. Anketavimo tyrimu pagrįsta statistinė apklausos duomenų analizė.

Tyrimo metodai

- ✓ Lietuvių ir užsienio mokslininkų mokslinės literatūros analizė ir jos apibendrinimas.
- ✓ Europos teisės aktų, Lietuvos Respublikos teisės aktų, statistinių duomenų rinkimas ir analizė.
- ✓ Lietuvos komercinių bankų ir elektroninių pinigų įstaigų teikiamų atsiskaitymo paslaugų negrynaisiais pinigais nepilnamečiams palyginimas.
- ✓ Kiekybinio tyrimo apie tėvų požiūrį į negyryjų pinigų vartojimą vaikų tarpe ir paties produkto vertinimą duomenims rinkti naudojama anketinė apklausa. Gauti duomenys apdorojami aprašomosios statistikos būdu.

Rašant darbą naudojamosi Lietuvos ir užsienio autorių literatūros šaltiniais: elektroninėmis knygų laikmenomis, mokslinių žurnalų ir internetinių puslapių straipsniais, vadovėliais, knygomis, Lietuvos statistikos departamento bei Lietuvos banko duomenimis, Lietuvos bankų asociacijos, švietimo ministerijos, ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros tyrimų rezultatais, Lietuvos komercinių bankų ir elektroninių pinigų įstaigų internetinėmis svetainėmis, Europos teisės aktais, Lietuvos Respublikos teisės aktais.

Raktiniai žodžiai

Nepilnametis, negyrynieji atsiskaitymai, elektroniniai pinigai, elektroninė piniginė, gryni pinigai, negryni pinigai, finansinis raštingumas.

Skyriai

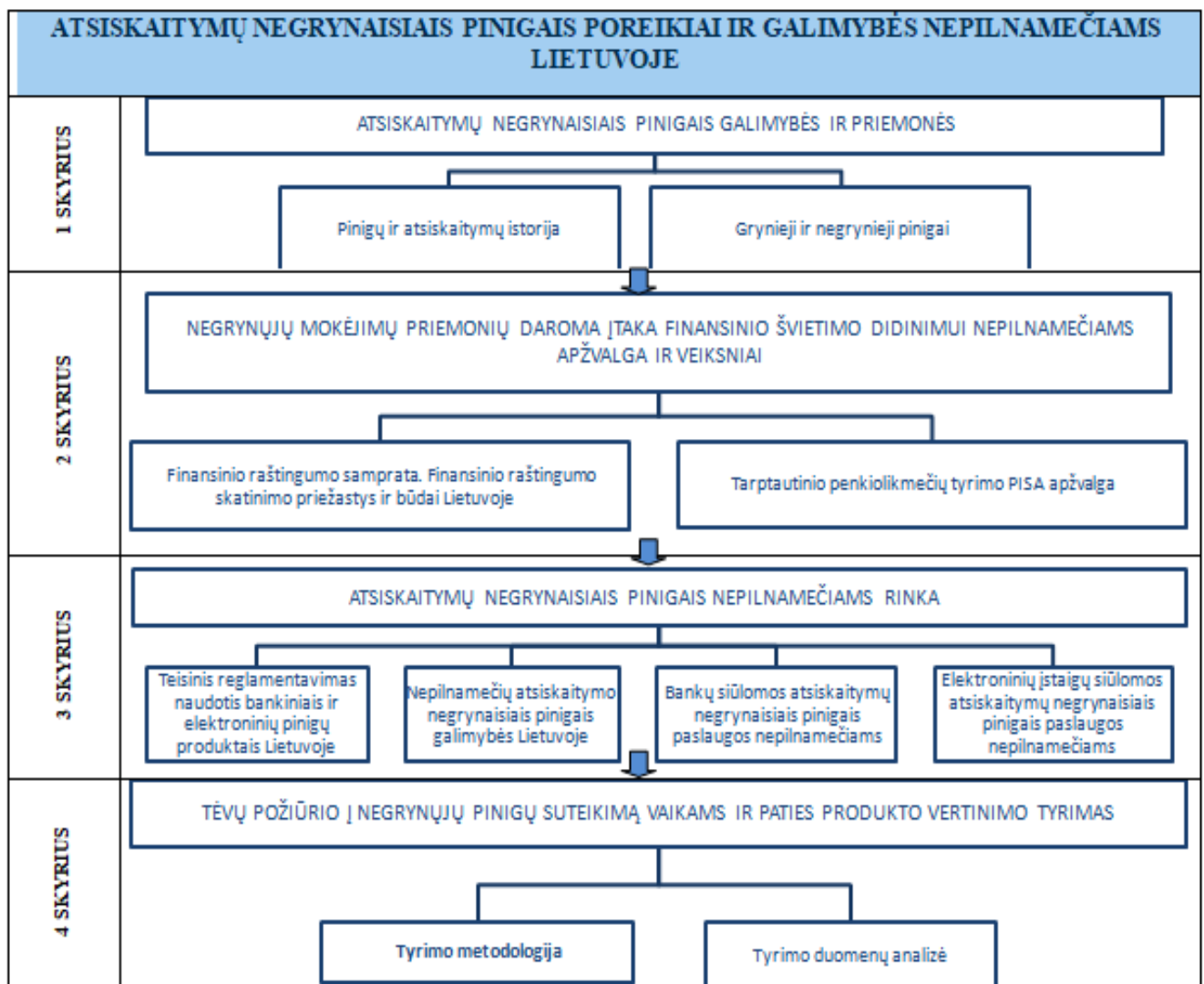
Baigiamasis darbas susideda iš kelių stambių dalių :

Pirmoje dalyje remiantis moksline literatūra supažindinama su atsiskaitymų istorija, išanalizuojama kokie veiksniai lėmė naujų atsiskaitymo būdų atsiradimą. Supažindinama su galimomis atsiskaitymo priemonėmis. Trumpai apžvelgiama elektroninių pinigų samprata.

Antroje darbo dalyje supažindinama su raštingumo samprata, išnagrinėjamos finansinio raštingumo skatinimo priežastys ir būdai Lietuvoje. Išanalizuojami ir pateikiami tarptautinio mokinių raštingumo PISA tyrimo rezultatai.

Trečioje darbo dalyje išanalizuojamos galimos atsiskaitymo priemonės negrynaisiais pinigais nepilnamečiams, akcentuojant temos problematiką. Atliekama atsiskaitymo paslaugų negrynaisiais pinigais nepilnamečių tarpe lyginamoji analizė. Darbe naudojama Lietuvos bankų, teikiančių elektroninės bankininkystės paslaugas ir elektroninių pinigų įstaigų, teikiančių elektroninės piniginės paslaugas, internetinių puslapių, bei darbuotojų suteikta nekonfidenciali informacija. Skyriaus išvadose aprašyta, kokios tendencijos labiausiai tikėtinos Lietuvoje.

Ketvirtoje dalyje yra tiriama atsiskaitymų negrynaisiais pinigais nepilnamečiams plėtra ir ją įtakojantys veiksniai. Atliekama apklausos duomenų analizė apie tėvų požiūrį į atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonių suteikimą vaikams ir paties produkto vertinimą. Nagrinėjama priklausomybė tarp atsiskaitymų negrynaisiais pinigais nepilnamečiams ir kitų aplinkos veiksnių. Išnagrinėjus aspektus pateikiamos išvados.

pav. 1 Magistro baigiamojo darbo struktūros loginė schema

1. ATSISKAITYMŲ NEGRYNAISIAIS PINIGAIS GALIMYBĖS IR PRIEMONĖS

Skirtingais žmonijos egzistavimo laikotarpiais atsiskaitymų raida išryškina įvairias detales naujų pinigų pavidalo atsiradimui ir atsiskaitymo būdų sistemai. Todėl nagrinėjant mokslinę literatūrą apie atsiskaitymo būdus ir šiuolaikinių mokėjimų rūšis, negalima išskirti ir labai svarbaus faktoriaus pinigų kaip atsiskaitymo priemonės, ir atsiskaitymų raidos istorijos. Išsamiai nuo daiktų kaip mokėjimo priemonės iki Lito – atsiskaitymo monetomis ir popieriniais banknotais atsiradimo istoriją, nagrinėja profesorius Stanislovas Sajauskas. Savo knygoje „Pinigų kilmė ir raida“ aprašo pinigų kilmę ir istoriją, nagrinėdamas atsiskaitymo būdus nuo mainų iki grynųjų pinigų, kaip atsiskaitymo priemonės, raidą.

1.1 Pinigų ir atsiskaitymų istorija

Remiantis archeologiniais tyrimais, mokslininkai mėgino išsiaiškinti, kaip kadaise būdavo vykdomi mainai, nuo ko prasidėjo prekyba. Jų duomenimis dar vėlyvojo Paleolito laikotarpiu grupelės medžiotojų savo laimikį mainydavo į įvairius titnago ginklus ir įrankius, o tai rodo, kad atsiranda primityvūs prekybos santykiai. Vėliau kai perėjo prie sėslensio gyvenimo būdo, skirtingose vietose gyvenančios, bendruomenės mainydavosi tuo metu laikytais vertingais daiktais, tokiais kaip: galvijai, šilkas, kriauklės, gintaras, medžioklės įrankiai, plunksnos, gyvulių dantys, parakas, tabakas ir kiti daiktai, kas tuo metu galėjo būti laikoma vertinga. Taigi galime teigti, kad mainai buvo pirmoji atsiskaitymo forma. Tačiau tokia forma atsiskaitymams buvo nepatogi, nes negalėjo tiksliai būti įvertinta vienos ar kitos prekės vertė. Lietuvoje, manoma, kaip pinigų funkciją atliko gintaras, nes kaip teigia istorikas Publijus Kornelijus Tacidas knygoje „Germaniae historiae annales“ dideliais kiekiais finikiečių, etruskų, graikų, sirų, egiptiečių perkamas gintaras buvo gabenamas Gintaro Keliu. (S. Sajauskas, 2010).

Žmogui išmokus lieti bronžą, tai buvo apie II tūkst. pr. Kr. Kinijoje imta lieti bronzinius pinigus, kurie pradžiai buvo panašūs į kriaukles, vėliau pakeitė žuvies, varpelio, kastuvėlio, plokštelės formos bronziniai lydiniai, kuriuos imitavo tuo laiku naudoti daiktai ar priemonės. Seniausiuose lydiniuose nebuvo jokių įrašų, jie buvo sunkūs ir nepatogūs, todėl laikui bėgant mažėjo lydinio dydis ir atsirado

hieroglifais užrašyti, dažniausiai nurodantys pagaminimo vietą lydiniai. I amžiuje galutinai tokius pinigus pakeitė bronzinės monetos, kurios buvo patogios susiverti ant virvelės ir nešioti, panašiai kaip buvo nešiojamos kriauklės, kadangi bronzinės monetos buvo plonos ir jų viduryje iškalta rombo formos skylė. Šios monetos ilgainiui išstūmė visus kitus lydinius ir paplito plačiai Pietryčių Azijos regione, o vėliau visuose žemynuose ir tautose. (S. Sajauskas, 2010).

Vėliau atsiranda monetų eros pradžia, kuri laikoma tuomet kai tauriųjų metalų lydiniai monetos, išstūmė ankščiau dominavusius daiktinių pinigų pakaitalus. Dabar jau galima buvo nustatyti tikrąją pinigų vertę, pagal jos svorį ir lydinių sudėtį, tačiau tai buvo labai nepatogu, nes kiekvieno sandorio metu turėjo sverti lydinį. Netrukus atsiranda monetos su įkaltais antspaudais, be jų buvo nurodytas pastovus tauraus metalo kiekis, kas leido daug patogiau vykdyti prekybą, tačiau monetos vertė priklausė labiausiai nuo metalo vertės, o kadangi monetos kalamos buvo iš tauriųjų metalų, jos buvo labai priklausomos nuo jų gamtinių išteklių. (S. Sajauskas, 2010).

Kadangi sidabro ir aukso klodai turi baigtį, besibaigiant tauraus metalo kلودams atsiranda menkavertės monetos, kurių atsiradimą įtakojo įvairūs karai. Vokietijoje ir Lenkijoje imama kalti labai plonos sidabro skardos vienpusės monetos su išgaubtu vienoje pusėje, kitoje išgaubtu reljefu, jos buvo dažniausiai kalamos ant minkšto paviršiaus, dažniausiai tiesiog ant medžio kaladės. (S. Sajauskas, 2010). Europoje dažniausiai sutinkamos monetos – denarai, o Lietuvoje apie 1362 m. Lietuvos didžiojoje Kunigaikštystėje valdomoje Algirdo Kijevo kunigaikštis Vladimiras Algirdaitis nukaldina sidabrines monetas su Kijevo stačiatikių katedros frontono atvaizdu. (S. Sajauskas, 2010).

1519 m. buvo nukaltos monetos, kurių averse pavaizduotas Čekijos herbas, o reverse – Joachimo slėnio globėjas Šv. Joachimas ir Šlikų giminės herbas, vėliau sutrumpintai vadintos – taleriais. Toks standartas (sidabrinės monetos) galiojo dar apie 400 metų Europoje. (S. Sajauskas, 2010).

XVII a. Pradžioje Pralaimėjęs karą Švedijai su Danija, Švedijoje imta kalti varinius pinigus, tokia pinigų reforma turi pasiekę ir kitose valstybėse. 1824 m. Uralo kalnuose buvo rastas platinos telkinys, buvo nutarta kalti plienines monetas, nes šio metalo nebuvo kur kitur praktiškai panaudoti, tai buvo 3, 6, 12 rublių nominalų monetos, kurių vertė atitinka nurodytą kiekį sidabrinių rublių. (S. Sajauskas, 2010). Būtų neteisinga nepaminėti, kad 1924 m. birželio 20 d. Suteikdamas valstybės išdui kalti ir leisti į apyvartą metalinius pinigus, buvo priimtas monetų įstatymas.

Laikoma, kad būtent Kinijoje, trūkstant metalo variniams pinigams, vietoj jų buvo išrasti popieriniai pinigai. Popierinių pinigų pirmtakai buvo skolos rašteliai, kurie buvo paliekami parduotuvėje už gautas prekes. Laikoma, kad Europoje seniausius popierinius pinigus išleido Švedijos karalius Gustavas Adolfas. Seniausi Lietuvoje išleisti banknotai yra zlotai ir grašiai išleisti prieš Rusijos aneksiją 1794 m. (S. Sajauskas, 2010).

Idėja elektroninių atsiskaitymų nėra nauja, dar 1880 m. mokslininkas Edvard Bellamy buvo pirmas žmogus išvystęs kreditinės kortelės idėją ir suteikęs jai pavadinimą. 1887 m. savo romane "Looking backward" apibūdino pirkimo kortelės naudojimą, paminėdamas jame terminą „kredito kortelė“ net 11 kartų, nors ji skirta piliečiams kuriems skiriami dividendai iš vyriausybės, o ne skirta skolintis, kas būtų panašiau į debeto kortelę. (Christine Layton, 2013)

„...jo išduota kreditine kortele, galima atsiskaityti visuose bendruomenėse esančiuose parduotuvėse už ką jis nori ir kada jis to nori. Šis susitarimas, visiškai pašalina bet kokios rūšies verslo sandorių tarp pardavėjų ir vartotojų būtinybę.“ - Edwardas Bellamy, Looking Backward, 1888 m

O pirmieji bandymai panaudojimui kreditinės kortelės buvo daugiau nei prieš 100 metų, 1914 m. savo kreditinę kortelę išleido Franklino nacionalinis bankas Niujorke.

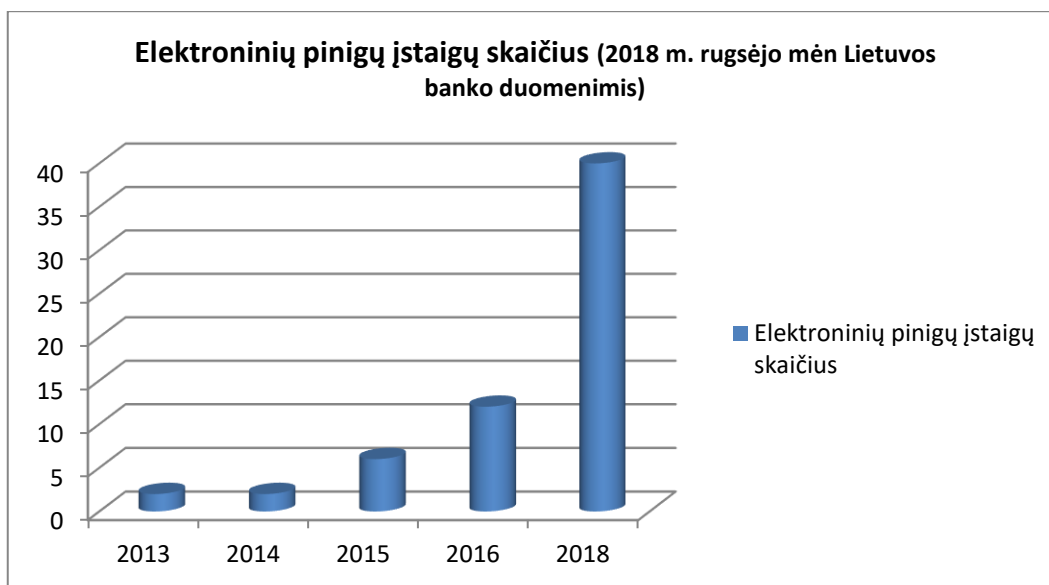
Manoma, kad kreditinių kortelių įdiegimo pradininku galima laikyti John S. Biggins, dirbusį Flettbush nacionaliniame banke, kuris 1946 metais organizavo darbą pagal kreditinę schemą „charge it“. Pagal ją klientai vietinėse parduotuvėse už smulkius pirkinius atsiskaitydavo kreditiniais rašteliais, kuriuos parduotuvė pateikdavo bankui, o pastarasis apmokėdavo juos iš pirkėjų sąskaitų. Tai pirmoji klasikinė kreditinių kortelių veikimo sistema, kurios principai išliko iki šiol. Nuo šio momento galime teigti, kad prasidėjo negrynųjų pinigų era, kadangi popieriniai pinigai įgauna elektroninį pavidalą ir remdamiesi civilinio kodekso negrynųjų pinigų apibrėžtimi, negrynųjų pinigų sąvoką galime suprasti kaip atsiskaitymus atliekant naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas numatytas įstatymų priemones, tarp, kurių civilinis kodeksas mini ir elektroninius pinigus. (Civilinis Kodeksas)

Pirma masinei auditorijai mokėjimo kortelių sistema buvo sukurta kompanijos „Diners Club“ 1949 metais, svarbiausias skirtumas buvo nuo ankstesnių sistemų tas, kad tarp klientų ir komercinės bendrovės egzistavo tarpininkas, kuris rūpinosi pervedimais, o tai leido tapti populiaria universalia kortele. 1951 metais kompanija „Diners Club“ davė pirmąją licenciją naudotis savo programomis ir naudoti savo vardą Jungtinėje Karalystėje. Ir po to neužilgo pasirodė gerai žinomos mokėjimo sistemos kaip „Visa“, „MasterCard“ ir „American Express“.

1966 m. susikuria tarpbankinių kortelių asociacija, kuri davė pradžią atsiradimui „Master Charge“ prekės ženklui, kuri jau 1979 m. Pakeičia pavadinimą į MasterCard. 1970 m. Amerikos bankas suformuoja analogišką asociaciją bankų emitentų, 1976 m. jų kortelių produktas įgauna vardą VISA, o 1975 m. JAV atsirado pirmieji bankomatai, po 4 metų buvo panaudoti pirmieji terminalai EFTPOS, kurių pagalba galima nurašyti tiesiogiai iš kliento sąskaitos reikiamas lėšas. EFTPOS (angl. Electronic Funds Transfer at Point of Sale) tai toks įrenginys, kuriame kortelė yra perbraukiama per informacijos nuskaitymo įrenginį, tuomet suvedama pinigų suma ir surenkamas PIN kodas.

1993 metais gruodžio pirmąją kortelę “VisaClassic Lietuvoje išleido SEB bankas (tuo metu buvęs Vilniaus bankas), jos sąskaita buvo tvarkoma JAV doleriais. SEB banko mokėjimo kortelių departamento direktorės Audronės Narkauskienės teigimu, ši partnerystė su VISA atnešė puikių rezultatų, kiekvienais metais kortelių rinka sparčiai vystėsi, kaip ir kortelių techninės galimybės. Jau per 1994 metus SEB bankas išdavė beveik 800 “Visa Classic” kortelių. Šiuo metu banke išduodama per metus vidutiniškai apie 140 tūkstančių “Visa” kortelių. Šiuo metu “Visa” kortele aptarnauja visame pasaulyje, o “Visa/Plus bankomatų tinklas leidžia įsigryninti daugiau nei 170 šalių pinigų vietine valiuta.

Plėstis elektroninių pinigų rinkai didesnes galimybes suteikė Europos Komisijoje 2009 m. priimta, atnaujinta elektroninių pinigų direktyva. Iki 2009 m. Europos direktyva tik numatė, kad elektroninius pinigus gali leisti tik kredito įstaigos tokie kaip bankas, todėl rinkos dalyviai retai ryždavosi imtis šios veiklos, kadangi juos atbaidydavo pirmiausiai didžiulės investicijos, o taip pat sudėtingas teisinis reglamentavimas. Išsamiai apie teisinį elektroninių pinigų reglamentavimą tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje nagrinėja Marius Laurinaitis magistriniame darbe „Elektroniniai pinigai. Teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje“. Lietuvos banko pateiktuose rodikliuose elektroninių mokėjimo įstaigų daugėja (žr. pav. 2.). Jame atvaizduojamas elektroninių mokėjimo įstaigų gavusių licenciją nuo 2012 m. iki dabar, ir jų skaičius didėja.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos banko 2018 m. rugsėjo mėnesio duomenimis

pav. 2 Elektroninių pinigų įstaigų skaičius.

2011 m. gruodžio 22 d. Lietuvoje išleidžiamas elektroninių pinigų ir elektroninių įstaigų įstatymas, o jau 2012 m. Lietuvos bankas išdavė pirmąją Lietuvoje elektroninių pinigų licenciją įmonei „EVP International“, kuri administruoja sistemą mokejimai.lt. Šiuo metu (2018 m. rugsėjo mėn. duomenimis) Lietuvos bankas prižiūri 40 elektroninių pinigų įstaigų, kurių bendras neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkis 2018 03 31 sudarė 153,2 milijonų eurų. Elektroninių pinigų leidimo ir mokėjimo paslaugų pajamos siekė 6387 tūkstančių eurų. (Lietuvos Bankas).

Istorija rodo, jog atsiskaitymo vienetai, kitaip tariant - pinigai ir jais atsiskaitymo būdai nuolatos evoliucionuoja, prisitaikydami prie žmonių poreikių, socialinės padėties, veikiami išorinių veiksnių, ko pasekoje galėtumėme išskirti atsiskaitymo būdus, padalinus pinigų istoriją į 5 pagrindinius etapus (žr. pav:3).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

pav. 3 Pagrindiniai atsiskaitymo istorijos etapai

Žmonėms jau nuo seno buvo reikalingi pinigai kaip priemonė dalyvaujant mainuose, atsiskaitant už įsigyjamą daiktą. Pinigai koku be pavidalu būtų, jie reikalingi, kaip vertę apibrėžiantis standartas, turto kaupimo būdas ir kaip apskaitos vienetas (John Maynard Keynes, 2018). Šiuolaikiniame pasaulyje kuriame kompiuteris, internetas, naujos technologijos daro didelę įtaką žmonių gyvenime, aš manau, kad ateis tokia era, kai gryniesi pinigai bus palikti istorijoje, o atsiskaitymai vyks negrynaisiais pinigais. Tačiau, kad tai įvyktų reikia keisti įpročius atsiskaitinėti grynaisiais, o tam pirmiausiai reikia „išplėtoti infrastruktūrą, kuri sudarytų sąlygas masiškai atlikti bekontakčius ir momentinius mokėjimus; padidinti mokėjimo paslaugų naudotojų įsitraukimą ir įtaką sprendžiant dėl rinkoje siūlomų mokėjimo paslaugų; stiprinti mokėjimo paslaugų naudotojų pasitikėjimą elektroniniais mokėjimais ir skatinti įpročius jais naudotis. Tai įgyvendinus, būtų galima pasiekti Nacionalinės mokėjimų strategijos tikslą – kad 2020 m. Lietuvos gyventojams būtų prieinami bekontakčiai, momentiniai ir glaudžiai į verslo modelius integruoti elektroniniai mokėjimai, kurie atitiktų gyventojų ir ūkio subjektų poreikius ir būtų masiškai paplitę.“ (Lietuvos Bankas, 2016)

1.2 Grynieji ir negrynieji pinigai

Atsiskaitymai grynaisiais pinigais ir negrynaisiais pinigais yra paminimi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.929 straipsnyje, kuriame sakoma, kad atsiskaitymai tarp juridinių asmenų, taip pat atsiskaitymai dalyvaujant fiziniams asmenims užsiimantiems ūkine komercine veikla, vykdomi negrynaisiais pinigais, o įstatymų nustatyta tvarka – ir grynaisiais pinigais. Iš čia gauname naujas sąvokas tokias kaip grynieji ir negrynieji pinigai. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.930 sąvokos negrynieji atsiskaitymai apibrėžimu, galime teigti, kad atsiskaitymas negrynaisiais pinigais yra tuomet kai atsiskaitymai yra atliekami per bankus, kuriuose yra atidarytos sąskaitos, atliekant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų numatytas priemones per bankus. (Civilinis Kodeksas: 6.929, 6.930 skyriai). Tačiau įstatymuose niekur nėra apibrėžiama sąvoka – grynieji pinigai, ji yra tik paminima. Negrynieji atsiskaitymai tai pinigų pervedimai sudėtingais elektroniniais tinklais – taip teigia Bikas ir Novickytė (2008). Hilyuta mano, kad negrynieji pinigai yra tie kurie yra pervesti į sąskaitą. (Hilyuta, 2007). Galima daryti išvadą, kad grynieji pinigai yra, visa tai kas neįeina po negrynųjų atsiskaitymų sąvoka, kitaip tariant tai fizinis pavidalas priemonių, kuriomis galima mainytis nustatčius jo vertę. Tai atsispindi ir atsiskaitymų ir pinigų raidoje, kuri aptariama 1 skyriaus 1.1 poskyryje.

Išnagrinėjus mokslinę literatūrą galima teigti, kad visi atsiskaitymai skirstomi į atsiskaitymus: grynaisiais pinigais ir negrynaisiais pinigais. (M. Civilka ir kt. 2004)

Lietuvos mokėjimų įstatymas reglamentuoja mokėjimų paslaugų veiklą, apibrėždamas mokėjimo paslaugas ir jų teikimo sąlygas, kurios suderintos yra su Europos Sąjungos teisės aktais. Kalbant apie atsiskaitymus grynaisiais ir negrynaisiais pinigais labai svarbi sąvoka yra mokėjimo priemonė, nes ji apibrėžia atsiskaitymo galimybių priemonę. Taigi mokėjimo priemonė turi būti personalizuota priemonė arba tam tikros jos procedūros, dėl kurių susitaria mokėjimų paslaugų vartotojas ir mokėjimo paslaugų tiekėjas, panaudodamas mokėjimo nurodymui inicijuoti, o tai apibrėžia Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, tačiau jame nėra nagrinėjama elektroninių pinigų sąvoka, nes elektroniniai pinigai apibrėžiami Lietuvos Respublikos Elektroninių pinigų įstatyme. (LR Pinigų įstatymas, 2018)

Dažnai yra maišoma, kad šiuolaikinė prieiga prie bankinės sąskaitos: bankinė kortelė ir internetinė bankininkystė, nėra elektroninių pinigų sąvoka. Šie produktai tiesiog yra prieiga prie negrynųjų pinigų. (A.V. Vlasov, 2012) Elektroninių pinigų pagrindinė savybė yra ta, kad elektroniniams pinigams nebūtina yra banko sąskaita, nes atsiskaitant jie nėra pervedami iš vienos

sąskaitos į kitą, kaip tai būtų daroma su elektroninėmis banko kortelėmis, o informacija apsiukeičiama internetu. Elektroninių pinigų įsigijimas vyksta pasirašius sutartį su elektroninių pinigų įstaiga, t.y. su pinigų leidėju, perduodant jam atitinkamas lėšas, kurias panaudojant elektroninių pinigų leidėjas išleidžia atitinkamą ekvivalentą elektroninių pinigų ir tuo pačiu įsipareigoja išpirkti elektroninius pinigus pagal jų turėtojo prašymą nominaliąja verte.

Elektroniniai pinigai yra kaip piniginė vertė, kuri yra išreikšta kaip reikalavimas jos leidėjui, elektroninių pinigų leidėjams gavus lėšų iš fizinių ar juridinių asmenų, laikoma elektroninėse, įskaitant ir magnetines, laikmenose, taip pat priimama asmenų, kurie nėra tų elektroninių pinigų leidėjai ir skirta mokėjimo operacijoms atlikti. – taip apibrėžia Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų įstatymas, taip pat jie apibrėžti ir 2009 m. rugsėjo 16 dieną išleistoje Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros. Nustato elektroninių pinigų įstaigų veiklą, licencijavimą, apskaitą, priežiūrą, reorganizavimo, likvidavimo, bankroto ir kitus ypatumus. Elektroniniai pinigai yra teisėta atsikaitymo priemonė, kuri turi visas grynųjų pinigų savybes apart to, kad pinigai yra nematerialūs, yra skaitmeninis pinigų ekvivalentas apie, kurį informacija galima laikyti dviem būdais specialioje kortelėje arba serveryje.

Licencijas Lietuvoje elektroninių pinigų įstaigoms išduoda Lietuvos bankas. Elektroninių pinigų leidėjai Lietuvoje gali būti: kredito įstaigos, pašto pinigų persiuntimo sistemų (žiro) įstaigos, Europos centrinis bankas ir valstybių narių centriniai bankai. (Pinigų įstatymas 4str.).

Skyriaus išvados. Įvertinus visą pinigų atsiradimo istoriją matoma tendencija, kad žmonės ieško kuo paprastesnio būdo vykdyti tarpusavio atsiskaitymus. Ir jai grynųjų pinigų ar jų ekvivalentų raida vyko tūkstantmečiais, tai negrynieji pinigai per kelius dešimtmečius nuo atsiradimo stipriai patobulėjo. Tai rodo šių pinigų egzistavimo svarbą visuomenėje ir visoje ekonomikoje. Visa tai sąlygojo, kad šie metodai būtų skatinami ir sparčiai vystomi, keičiant žmonių požiūrį ir įpročius. Interneto atsiradimas suteikė galimybes itin lengvai prieiti ir naudoti negrynaisiais pinigais, ir šiuo metu tai vienas paprasčiausių ir efektyviausių būdų kontroliuoti savo finansus.

Žiūrint iš makroekonominės perspektyvos – tai pigesnis ir greitesnis būdas kontroliuoti pinigų srautus, ir mažinti šešėlinę veiklą, nes sandoryje, kitaip nei grynais pinigais, dalyvauja trečia šalis (finansinė institucija) kuri kontroliuoja, kad nebūtų vykdomi neleidžiami sandoriai.

Tačiau lieka neišspręstas klausimas apie žmogaus privatumą. Vykdam atsiskaitymus negrynais pinigais, viskas yra fiksuojama. Tai reiškia, kad žmogaus finansinės operacijos yra matomos tretiesiems asmenims, ir tai jau yra rizika, kad šiais duomenimis gali būti pasinaudota nusikalstamais tikslais.

Remiantis aukščiau išdėstytomis mintimis, finansinės institucijos yra suinteresuotos kuo labiau tobulinti savo sistemas: tiek pasiekiamumo, tiek saugumo prasme ir todėl ši sfera yra viena sparčiausiai tobulėjančių. Finansinės institucijos turi pastoviai pirmauti tiek informacinių technologijų srityje, tiek produktų ir pasiekiamumo, nes valstybė pastoviai išduoda vis naujas licencijas naujiems rinkoms dalyviams, kas sukelia pastovią konkurenciją.

2. NEGRYNUJŲ MOKĖJIMŲ PRIEMONIŲ DAROMA ĮTAKA FINANSINIO ŠVIETIMO DIDINIMUI NEPILNAMEČIAMS APŽVALGA IR VEIKSNIAI

Siekiant įgyvendinti Nacionalinės mokėjimų strategijos tikslą iki 2020 m. sumažinti grynųjų pinigų kiekį atsiskaitant, reiktų didinti Lietuvos gyventojų finansinį raštingumą. Kalbant apie finansinį raštingumą tikslinga būtų apibrėžti finansinio raštingumo sampratą.

2.1 Finansinio raštingumo samprata. Finansinio raštingumo skatinimo priežastys ir būdai Lietuvoje

Finansinį raštingumą, galime apibrėžti kaip įgūdžius reikalingus tinkamai suprasti ir aiškinti finansinę informaciją, ją pritaikant priimant teisingus finansinius sprendimus. Tokie įgūdžiai yra labai svarbūs, nes pagal turimą informaciją, susiformavusius įgūdžius atsiranda galimybės priimti teisingus sprendimus tvarkant savo asmeninius finansus, kurie yra mokymosi visą gyvenimą dalis. Tiksliausia mokytis finansinio švietimo nuo vaikystės, kai dar nėra susiformavę įpročiai. Nes taisyklingai suformavus įpročius kaip elgtis su savo finansais kuo anksčiau, didesnė tikimybė, kad ir tolesniame gyvenime bus elgiamasi teisingai panaudojus įgytus įgūdžius teisingai elgtis su savo finansais.

Šiuo metu yra vykdomi vaikams finansinio raštingumo projektai, kuriuos sudaro kompiuteriniai žaidimai, filmukai apie mokesčius, Švietimo ir mokslo ministerija ketina parengti integruotą priemonių ir veiksmų planą, kas būtų svarbiausia tai įtraukti finansinių žinių, gebėjimų, įgūdžių ugdymą nuo mažų dienų. Šis planas turėtų apimti tiek formalųjį, tiek neformalųjį ugdymą. Šiuo metu pradinėse klasėse ir pagrindinės mokyklos pakopoje finansinio raštingumo klausimai yra įtraukti į mokomuosius dalykus integruojant. 9-10 klasėse Ekonomikos ir verslumo kursas yra privaloma, o 11-12 klasėse pasirenkamas. Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM) yra pasirašiusi bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos banku dėl finansinio švietimo ugdymo, dalyvavimo raštingumo renginiuose. (Švietimo ir mokslo ministerija, 2013) Abi šalys sutaria, kad finansinis raštingumas turi prasidėti dar mokykloje, tuo labiau, kad besiplečiant finansinių produktų ir paslaugų spektrui jau septynmečiai gali naudotis

bankinėmis kortelėmis ir elektroniniais pinigais, kitaip tariant elektronine pinigine, skirta moksleiviams, kurioje gali būti integruotas mokinio pažymėjimas, atsiskaitymas mokyklos valgykloje ir pan.. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (LIJOT) taip pat viešai išsakė savo poziciją dėl moksleivių ir jaunų žmonių finansinio raštingumo skatinimo, kuriame pabrėžė, kad jauni žmonės dar nėra pakankamai atsakingi už savo finansus, tad neturi įgūdžių planuoti savo biudžeto ir pajamų valdymo, ne visi suvokia pinigų vertės ir jų panaudojimo galimybių. Šioje pozicijoje išdėstyta, kad nors ir yra mokykloje ekonomikos pamokos, tačiau moksleiviai negeba, baigę mokyklą, pritaikyti gautų mokykloje žinių savo tolimesniame kasdieniniame gyvenime ir pabrėžia, kad neturėdami tokių susiformavusių įgūdžių, gali patirti asmeninius nuostolius jau pradėdami savarankišką gyvenimą.. Todėl Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, atsižvelgus į esamą moksleivių ir visos visuomenės finansinio raštingumo stygių, siūlo šiuos sprendimo būdus:

- ✓ Peržiūrėti ekonomikos ir verslumo ilgalaikius planus, ieškant tinkamo santykio tarp teorinių ir praktinių žinių suteikimo.
- ✓ Sukurti tikslingą strategiją finansinio raštingumo kompetencijų ugdymui, įtraukiant bendradarbiavimui skirtingas finansines institucijas.
- ✓ Plėtoti socialinių partnerių tinklą, kviestis juos į mokyklas, kad suteiktų žinių finansinio raštingumo tema.
- ✓ Diferencijuoti ilgalaikius ekonomikos ir verslumo planus išskaidant juos į 5-8 kl., 9-10 kl., 11-12 kl. moksleiviams.
- ✓ Ir toliau taikyti interaktyvius mokymo metodus, kurie leidžia moksleiviui įsitraukti į nagrinėjamą temą.
- ✓ Skirti finansavimui prioritetą, bendrovėms, kurios vykdo finansinį raštingumą skatinančius projektus.
- ✓ Organizuoti finansinio raštingumo viešinimo iniciatyvas, tokias kaip - finansinio raštingumo savaitė.
- ✓ Pasitelkus atvirus jaunimo centrus ir erdves, jaunimo darbo centrus, bendrinio jaunimo informavimo ir konsultavimo sistemą bendradarbiaujant suteikti galimybę atlikti praktines užduotis ir praktiką. (Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, 2014)

Lietuvos bankai taip pat jungiasi į finansinio švietimo viešinimo iniciatyvas, jas rengdami per edukacines veiklas, diskusijas, teikdami konsultacijas visuomenės finansinio raštingumo švietimo klausimais.

SEB bankas taip pat įsitraukė į mokinių finansinio raštingumo švietimą, per rengiamas interaktyvias diskusijas finansinio švietimo 9-12 klasių mokiniams, skatins paauglius pagalvoti apie savo ateitį ir duos praktiškus patarimus, pradedančius atsakingai elgtis su finansais. „Jaunimo finansų valdymo įpročiai formuojami ne tik namuose, bet ir mokykloje. Todėl jose nusprendėme rengti interaktyvias diskusijas su moksleiviais – pasidalinti nuomonėmis apie tai, kaip mūsų gyvenimas atrodys ateityje: kaip kasdienę rutiną keis technologinė pažanga, kokių profesijų atsiras, kokių įgūdžių ir žinių reikės būsimiems specialistams, kaip visa tai pakeis finansų planavimą“, – pasakoja SEB banko prezidentas Raimondas Kvedaras. (SEB bankas, 2015)

„Swedbank“ bankas teigia, kad jau devintus metus jų viena iš kertinių socialinės veiklos kryptis yra finansinis raštingumas, todėl žengė svarų žingsnį įkurti vaikų bei jaunimo finansinei edukacijai skirtą erdvę – „Finansų laboratoriją“, į kurią kviečiami atvykti visi šalies moksleiviai, joje bus supažindinama su pagrindinėmis ekonomikos ir asmeninių finansų valdymo temomis, suprasti, kaip planuojamas biudžetas, kodėl svarbu taupyti, ar kas yra atsakingas skolinimasis, taip pat užtvirtinti žinias bus pasiūlyta, naudojant išmaniąsias technologijas, bežaidžiant interaktyvius žaidimus. (Swedbank, 2018)

Lietuvos gyventojai taip pat neturi pakankamai finansinių įgūdžių, tokių kaip taupyti, planuoti savo asmeninį biudžetą ir tai parodo Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) suaugusiųjų finansinio raštingumo kompetencijų tyrimas, kuris konstatuoja bendrą žemą finansinio raštingumo lygį. Todėl rekomenduoja, kad finansinį švietimą pradėti kuo ankstyvesniame amžiuje, geriausia – dar mokykloje.

2.2 Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA apžvalga

2015 m. pirmą kartą Lietuvoje buvo vykdomas ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros (EBPO) Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas PISA ir vertinami privalomojo švietimo pagrindinio ugdymo programą baigiančių mokinių gebėjimai taikyti sukauptas žinias penkiose raštingumo srityse: skaitymo, matematikos, gamtos mokslų, problemų sprendimo ir finansinio raštingumo. Ataskaitoje teigiama, kad jame dalyvavo 1720 mokinių iš 302 mokyklų, vykdančių ugdymą lietuvių, lenkų ar rusų kalba. Tai sudarė 26 procentų pagrindiniame PISA tyrime dalyvavusių mokinių.

Tyrimo rezultatai rodo, jog Lietuvoje vaikų ir paauglių iki 15 m. finansinio raštingumo lygis yra gerokai žemesnis nei kitose šalyse. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti, kaip penkiolikmečiai yra pasirenkę taikyti minėtų sričių žinias ir įgūdžius.

Analizuojant 2015 m. Tarptautinio penkiolikmečių Tyrimo PISA duomenis, kurie yra pateikti, Nacionalinio egzaminų centro tinklalapyje, siekiama iširti moksleivių finansinio raštingumo žinių ryšį su negrynųjų pinigų naudojimu. Ir padaryti išvadas, kaip įtakoja finansines žinias vieta, kurioje moksleivis mokosi, kiek įtakoja bendras šeimos finansų aptarimas tarp tėvų, globėjų ar artimųjų giminaičių.

PISA 2015 finansinio raštingumo tyrimas nustatė, kaip dažnai su tėvais ar globėjais mokiniai aptaria piniginius reikalus, tyrimas parodė, kad Lietuvoje net 11 procentų mokinių niekada arba beveik niekada neaptarė piniginių reikalų, mokinių kurie kalbasi kartą ar du per mėnesį – 27,4 procento, ir kalbasi kartą ar du per savaitę 23 procentai. Mažiau finansiškai raštingi mokiniai tie, kurie su tėvais apie finansus nesikalba visai, negu tie, kurie kalbasi beveik kasdien, tai labai aiškiai galima pamatyti pateiktoje diagramoje (žr. pav. 4).

Šalys	Mokinių dalis				Mokinių finansinio raštingumo rezultatai			
	Niekada arba beveik niekada	Kartą ar du per mėnesį	Kartą ar du per savaitę	Beveik kiekvieną dieną	Niekada arba beveik niekada	Kartą ar du per mėnesį	Kartą ar du per savaitę	Beveik kiekvieną dieną
	% (S.P.)	% (S.P.)	% (S.P.)	% (S.P.)	Vidurkis (S.P.)	Vidurkis (S.P.)	Vidurkis (S.P.)	Vidurkis (S.P.)
Australija	15,7 (0,4)	34,9 (0,6)	37,1 (0,6)	12,4 (0,4)	480 (4,3)	515 (2,7)	518 (2,4)	480 (4,6)
Belgija	16,1 (1,2)	37,5 (1,4)	32,8 (1,5)	13,6 (1,0)	517 (11,1)	557 (5,2)	545 (7,2)	533 (8,3)
Brazilija	m m	m m	m m	m m	m m	m m	m m	m m
Čilė	18,7 (1,1)	29,0 (1,3)	29,6 (1,4)	22,6 (1,2)	410 (7,3)	439 (6,4)	449 (6,1)	434 (6,2)
Ispanija	21,6 (0,9)	28,0 (1,3)	32,1 (1,5)	18,3 (1,1)	459 (7,8)	469 (5,6)	472 (5,3)	465 (7,2)
Italija	17,6 (1,1)	25,3 (1,1)	34,5 (1,5)	22,7 (1,4)	453 (8,1)	493 (6,0)	501 (5,0)	490 (6,2)
JAV	12,3 (1,0)	32,4 (1,5)	34,1 (1,5)	21,2 (1,3)	486 (8,3)	503 (4,9)	504 (5,9)	462 (6,8)
Kanada	13,1 (0,8)	33,0 (1,4)	36,4 (1,3)	17,4 (1,1)	527 (8,6)	539 (6,6)	544 (5,8)	534 (8,4)
Lenkija	15,7 (0,9)	35,0 (1,2)	34,6 (1,2)	14,7 (0,8)	462 (7,7)	488 (5,3)	497 (4,6)	491 (8,5)
LIETUVA	11,6 (0,9)	27,4 (1,2)	38,0 (1,3)	23,0 (1,2)	403 (8,7)	454 (6,2)	469 (4,8)	454 (5,8)
Nyderlandai	13,1 (0,9)	35,6 (1,4)	36,7 (1,2)	14,5 (1,1)	474 (9,0)	531 (6,2)	535 (4,8)	505 (10,4)
Peru	m m	m m	m m	m m	m m	m m	m m	m m
P-S-D-G (Kinija)	21,8 (1,3)	40,5 (1,2)	29,7 (1,2)	8,0 (0,7)	537 (9,0)	581 (7,3)	581 (10,5)	544 (12,1)
Rusija	14,6 (1,0)	29,2 (1,7)	35,9 (1,7)	20,3 (1,5)	480 (8,0)	503 (6,5)	509 (6,4)	520 (5,8)
Slovakija	20,2 (1,3)	33,6 (1,5)	31,1 (1,3)	15,1 (1,1)	402 (7,9)	451 (7,3)	452 (8,1)	447 (9,5)
OECD šalių vidurkis	16,4 (0,3)	32,4 (0,4)	33,9 (0,4)	17,3 (0,3)	467 (2,6)	498 (1,8)	502 (1,8)	484 (2,5)

Šaltinis: EBPO tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA išvados.

pav. 4 Finansinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas, pagal, tai kaip dažnai jie aptaria piniginius reikalus su tėvais, globėjais ar kitais artimais suaugusiaisiais.

Svarbus faktorius yra ir tas su kuo mokiniai dažniausiai aptarinėja savo finansus. Tyrimo duomenis rodo, kad piniginius reikalus mokiniai dažniau aptarinėja su tėvais, globėjais ar artimais jiems suaugusiais negu su draugais. Tie vaikai, kurie dažniau aptarinėja piniginius reikalus su draugais, jų finansinis raštingumas yra žemiausias šalyje (žr. pav. 5).

Šalys	Mokinių dalis			Mokinių finansinio raštingumo rezultatai			
	Dažniau su draugais nei su tėvais	Vienodai dažnai su tėvais ir su draugais	Dažniau su tėvais nei su draugais	Dažniau su draugais nei su tėvais	Vienodai dažnai su tėvais ir su draugais	Dažniau su tėvais nei su draugais	Skirtumas (dažniau su tėvais nei su draugais - dažniau su draugais nei su tėvais)
	% (S.P.)	% (S.P.)	% (S.P.)	Vidurkis (S.P.)	Vidurkis (S.P.)	Vidurkis (S.P.)	Taškai (S.P.)
Australija	12,0 (0,4)	37,7 (0,5)	50,3 (0,5)	460 (4,5)	501 (2,6)	523 (2,2)	64 (4,6) ♦
Belgija	11,2 (1,2)	32,0 (1,4)	56,8 (1,8)	512 (13,6)	544 (7,3)	551 (4,5)	39 (14,2) ♦
Brazilija	m m	m m	m m	m m	m m	m m	m m
Čilė	14,5 (1,0)	31,2 (1,3)	54,3 (1,5)	389 (7,7)	434 (6,0)	450 (4,7)	60 (8,0) ♦
Ispanija	14,4 (1,2)	35,0 (1,3)	50,6 (1,3)	431 (8,7)	470 (5,5)	478 (4,5)	47 (9,3) ♦
Italija	11,8 (1,0)	25,3 (1,2)	62,9 (1,5)	447 (8,6)	485 (6,0)	497 (3,8)	49 (8,9) ♦
JAV	10,5 (1,1)	26,9 (1,5)	62,6 (1,7)	452 (10,8)	487 (6,5)	504 (4,1)	52 (10,9) ♦
Kanada	10,1 (0,8)	31,9 (1,2)	57,9 (1,2)	512 (11,7)	532 (6,0)	546 (4,9)	34 (12,2) ♦
Lenkija	19,4 (1,0)	34,4 (1,3)	46,2 (1,3)	455 (6,6)	496 (5,5)	496 (4,5)	41 (7,8) ♦
LIETUVA	19,1 (1,1)	30,2 (1,2)	50,8 (1,4)	422 (7,0)	461 (5,0)	465 (4,4)	43 (7,3) ♦
Nyderlandai	12,0 (0,9)	36,0 (1,4)	52,0 (1,5)	482 (11,8)	519 (5,8)	532 (4,8)	50 (12,9) ♦
Peru	m m	m m	m m	m m	m m	m m	m m
P-S-D-G (Kinija)	18,0 (1,2)	44,4 (1,3)	37,6 (1,7)	549 (9,8)	571 (7,4)	576 (8,1)	28 (9,5) ♦
Rusija	17,6 (1,8)	27,0 (1,8)	55,4 (1,9)	486 (7,3)	509 (6,1)	512 (5,1)	26 (7,3) ♦
Slovakija	25,0 (1,5)	30,3 (1,4)	44,7 (1,5)	392 (7,5)	453 (6,6)	465 (5,8)	72 (7,7) ♦
OECD šalių vidurkis	14,1 (0,3)	32,1 (0,4)	53,8 (0,5)	453 (3,0)	492 (1,9)	504 (1,4)	51 (3,2) ♦

♦ Skirtumas statistškai reikšmingas

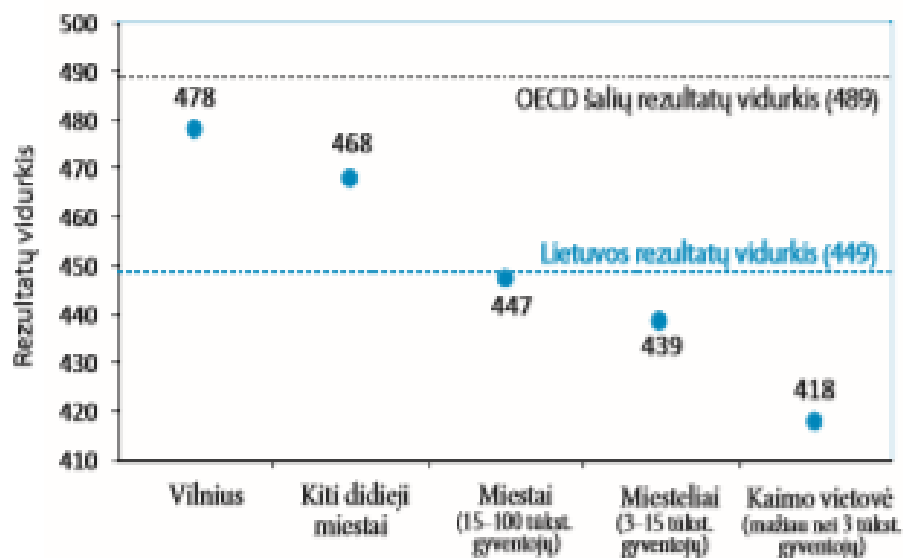
m Nėra duomenų

Šaltinis: EBPO tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA išvados.

pav. 5 Finansinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas priklausomai nuo to, ar penkiolikmečiai dažniau piniginius reikalus aptaria su tėvais, ar su draugais

Iš šių duomenų galime daryti prielaidą, kad finansiškai raštingesni mokiniai, gali daugiau žinių apie finansines žinias gauti iš tėvų, globėjų ar artimų suaugusiųjų, tačiau ne visada ir suaugusieji gali pateikti teisingas, patikimas ir kokybiškas žinias apie lėšų valdymą. Kaip parodė ankščiau aptartas Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) suaugusiųjų finansinio raštingumo kompetencijų tyrimas suaugusiems, dažnai patys suaugusieji menkai domisi finansiniais klausimais, neplanuoja savo namų biudžeto, įpratę jį tvarkyti stichiškai, o tai kažin ar galės suteikti naudingos informacijos savo vaikams.

Taip pat negalima nepaminti, kad finansinio raštingumo žinios labai skiriasi rajonų nuo didžiųjų miestų mokinių žinios. Kuo mažiau urbanizuotoje vietovėje yra mokykla, tuo žemesni mokinių finansinio raštingumo pasiekimai (žr. pav. 6) (PISA 2015 duomenų bazė, 2005).

Šaltinis: EBPO tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA išvados.

pav. 6 Lietuvos mokinių finansinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas pagal vietovės urbanizacijos lygį.

Kas leidžia daryti išvadą, kad dėl skirtingų bendruomenių dydžio ir jų gyventojų tankumo mokiniams yra nevienodos galimybės mokytis finansinio raštingumo, to priežastys galėtų būti, kad mažiau galimybių yra susipažinti su įvairesniais paprastais ir sudėtingais finansiniais produktais ir paslaugomis. Mokiniai susipažinę ir įgiję patirties sudėtingesnėje finansinėje aplinkoje, kaip antai elektroninės pinigines naudojimas, naudojimas banko paslaugomis prieinamomis nepilnamečiams, tiesiogiai įgyja daugiau finansinio raštingumo žinių ir gebėjimų.

Svarbiausias ir vienas iš pagrindinių finansinio raštingumo vertinimo kriterijų yra pinigai ir pinigines operacijos. Mokiniai turėtų gebėti atlikti paprasčiausias pinigines operacijas, kadangi kiekvienas visuomenės narys, nesvarbu ar tai būtų pilnametis, ar nepilnametis, dalyvauja šalies finansiniame gyvenime atlikdamas finansines operacijas, tokias kaip savo biudžeto valdymas, atsiskaitymai už prekes, taupymas ir planavimas savo finansų. Vaikams pradėjus kuo anksčiau, rekomenduojama vos pradėjus mokyklą, valdyti banko sąskaitą, naudotis elektrone pinigine ar/ir

naudoti banko kortelę, nes naudojimas praktikoje geriau supažindina su šiais finansiniais produktais ir tai suteikia įgūdžių žymiai paprasčiau jais naudotis ateityje. (Kvieskienė G, 2016)

EBPO pateikti duomenys apie banko sąskaitas turinčius penkiolikmečius rodo didelius skirtumus tarp tyrime dalyvavusių šalių, šie skirtumai kyla nuo teisinių sistemų, kuriomis reglamentuojamos nepilnamečių galimybės naudotis bankiniais produktais, taip pat gali kilti ir dėl individualių paskatų turėti ar neturėti jaunuoliams tam tikrų bankinių produktų. Apie teisinį reglamentavimą naudotis bankiniais ir elektroninių pinigų produktais Lietuvoje, kokie produktai prieinami susiję su atsiskaitymu negrynaisiais pinigais nepilnamečiams taip pat ištirsime kokia yra nuomonė nepilnamečių tėvų naudotis ar nesinaudoti bankiniais produktais ir elektroninėmis pinigėmis nuomonė, panagrinėsime vėliau.

5 paveiksle matome, kad daugiausiai turinčių banko sąskaitas yra Nyderlanduose, jas turi net 95 procentai apklaustų penkiolikmečių, kai tuo tarpu Lietuvoje tik 39 procentai. Ir vis dar yra iki 2 procentų mokinių, kuriuo nežino kas tai yra (žr. pav. 7). (PISA 2015 duomenų bazė, 2015)

Šalys	Mokinių dalis		
	Taip	Ne	Nežinau, kas tai yra
	% (S.P.)	% (S.P.)	% (S.P.)
Australija	79,0 (0,5)	19,4 (0,5)	1,6 (0,2)
Belgija	74,7 (1,4)	24,9 (1,4)	c c
Brazilija	m m	m m	m m
Čilė	27,2 (1,3)	70,4 (1,4)	2,3 (0,4)
Ispanija	52,4 (1,3)	45,9 (1,3)	c c
Italija	35,3 (1,7)	63,0 (1,7)	1,7 (0,3)
JAV	52,8 (1,8)	46,3 (1,8)	c c
Kanada	77,6 (1,3)	21,9 (1,3)	c c
Lenkija	27,8 (1,2)	69,9 (1,2)	2,3 (0,4)
LIETUVA	39,0 (1,5)	59,0 (1,4)	2,0 (0,4)
Nyderlandai	95,0 (0,6)	4,7 (0,6)	c c
Peru	m m	m m	m m
P-Š-D-G (Kinija)	46,1 (1,6)	50,1 (1,5)	3,8 (0,5)
Rusija	28,1 (1,5)	70,0 (1,6)	c c
Slovakija	42,3 (1,4)	53,6 (1,5)	4,2 (0,6)
OECD šalių vidurkis	56,4 (0,4)	42,0 (0,4)	m m

Šaltinis: EBPO tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA išvados.

pav. 7 Duomenų pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą „Ar turite banko sąskaitą?“

Lietuvoje tirti penkiolikmečiai nurodė, turintys banko debetinę kortelę - 13,6 procentai, daugiausiai turi Rusijoje – 38,5 procento, Italijoje – 36,6 procento ir Australijoje – 32,7 procento. (pav. 8) (PISA 2015 duomenų bazė , 2005)

Šalys	Mokinių dalis		
	Taip	Ne	Nežinau, kas tai yra
	% (S.P.)	% (S.P.)	% (S.P.)
Australija	32,7 (0,5)	58,0 (0,5)	9,2 (0,4)
Belgija	16,4 (1,1)	60,6 (1,4)	23,0 (1,5)
Brazilija	m m	m m	m m
Čilė	8,6 (0,9)	89,0 (1,0)	2,4 (0,4)
Ispanija	8,7 (0,7)	76,0 (1,1)	15,3 (1,0)
Italija	36,6 (1,4)	60,9 (1,4)	2,5 (0,5)
JAV	21,6 (1,2)	74,0 (1,3)	4,4 (0,6)
Kanada	16,3 (1,0)	74,3 (1,2)	9,4 (0,8)
Lenkija	21,2 (1,1)	76,5 (1,1)	2,3 (0,4)
LIETUVA	13,6 (1,0)	67,1 (1,3)	19,3 (1,1)
Nyderlandai	10,5 (1,1)	76,7 (1,2)	12,7 (1,2)
Peru	m m	m m	m m
P-Š-D-G (Kinija)	7,9 (0,7)	62,1 (1,2)	30,0 (1,3)
Rusija	38,5 (1,7)	60,0 (1,8)	c c
Slovakija	16,5 (1,1)	70,3 (1,8)	13,2 (1,1)
OECD šalių vidurkis	18,9 (0,3)	71,6 (0,4)	9,4 (0,3)

Šaltinis: EBPO tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA išvados.

pav. 8 Duomenų pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą „Ar turite diabeto kortelę?“

Taip pat šio tyrimo metu buvo tiriama mokinių pajamų šaltiniai, pirkimo, taupymo įpročiai ir ateities lūkesčiai, su studijomis ir karjera sietini mokinių lūkesčiai, tačiau šie rodikliai ne tiek svarbūs nagrinėjamai temai.

Išvada. Pirmas žinias mokiniai gauna iš savo tėvų, bendraamžių ir artimos aplinkos žmonių, jei šeimoje tėvai nesinaudoja kuriais nors finansiniais produktais, didelė tikimybė, kad ir vaikai jais nesinaudos ateityje. Šie įgūdžiai labai svarbūs ir reikalingi jauniems žmonėms pradėjus gyventi savarankiškai, nes neturint įgūdžių nemokės valdyti ir savo pinigų. Ne mažiau svarbu, kad mokykloje finansinio raštingumo ugdymas leistų lygias galimybes gauti žinių apie asmeninių finansų valdymą, neformaliojo ugdymo ir finansinių institucijų pagalba gauti žinių apie konkrečius finansinius

produktus, kuriais gali nepilnamečiai naudotis. Tai ypač svarbu mokiniams, kalbant apie mokinius, kurie neturi alternatyvios informacijos apie finansus šaltinius. Būtina dar aktyviau įtraukti mokinių tėvus į mokinių finansinio raštingumo ugdymą, gerinant mokinių žinias ir supratimą apie finansus, didinant tėvų vaidmenį mokymosi procese. Taip pat turėtų plėsti ir stiprinti iniciatyvas neformaliojo švietimo srityje finansinės institucijos. Būtina gerinti galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais ir mažiau urbanizuotose vietose, sudarant lygias sąlygas gauti žinių ir įgūdžių, kurios nepriklausytų nuo jų socialinės padėties (nesvarbu kur vaikas gyventų - mieste, rajone).

Skyriaus išvados

Kaip ir daugumoje gyvenimo sferų, reikšmingiausią įtaką nepilnamečiams daro tėvai. Pagrindinius įgūdžius vaikai perima iš tėvų. Tačiau šiuo metu ekonomika ir pažanga progresuoja taip sparčiai, kad tėvų patirties perdavimo vaikams modelis jau darosi neefektyvus, nes pasaulis kinta pastoviai ir dabar tėvai mokosi kartu su vaikais. Štai todėl ir būtina skatinti finansinį raštingumą papildomais metodais, išeinant iš įprastų modelių. Pažangios finansinės įstaigos jau perprato tai ir pačios pradėjo eiti į visuomenę su ne tik suaugusiems skirtais mokymais, bet ir mokymais kurie apima nepilnamečių finansinį švietimą. Kuo toliau tuo labiau stengiamasi pratinti nuo mažų dienų prie technologinių įvairovių, kuriant vaikams skirtus žaidimus ar integruojant į mokyklas. Šios programos suteikia jau nuo mažų dienų vaikams susipažinti su negrynais pinigais ir pradėti suprasti vykstančius pokyčius greičiau. Jau seniai pastebėta, kad vaikai yra daug imlesni naujovėms, nes jų sąmonė dar neperkrauta informacija ir jie lengviau priima tuos pokyčius.

Šiam momentui Lietuva vis dar atsilieka nuo pažangiųjų šalių pagal vaikų finansinį švietimą, bet teigiama tendencija yra matoma. Atsiranda vis daugiau galimybių nepilnamečiams susipažinti ir naudoti negrynuosius pinigus, nors dažnai finansinėms institucijoms tai nėra finansiškai naudinga trumpoje perspektyvoje. Tai tik parodo kad ir Lietuvos įstaigos pradeda žiūrėti į ateitį ir jau dabar stengiasi mokyti vaikus finansinio raštingumo, kad ateityje tiek žmonėms, tiek pačioms įstaigoms būtų paprasčiau ir lengviau gyventi besikeičiančioje visuomenėje.

3. ATSISKAITYMŲ NEGRYNAISIAIS PINIGAIS NEPILNAMEČIAMS RINKA

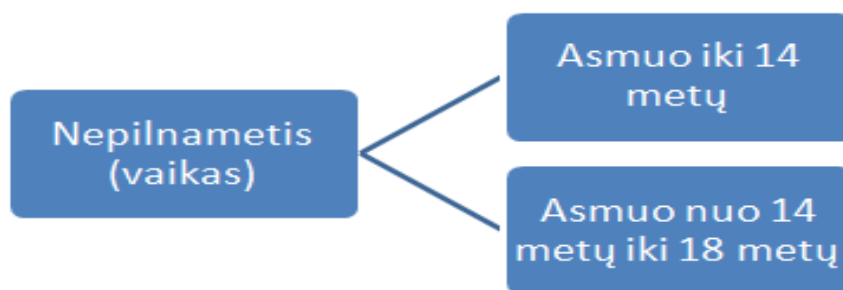
Šio skyriaus tikslas išnagrinėti teisinį reglamentavimą naudotis bankiniais ir elektroninių pinigų produktais Lietuvoje analizuojant teisinius aktus. Išanalizuoti apie nepilnamečių galimybes atsiskaitinėti negrynais pinigais būdus, ieškant informacijos internete apie finansų rinkos dalyvius, kurie teikia paslaugas atsiskaitymams negrynaisiais pinigais nepilnamečiams.

3.1 Teisinis reglamentavimas naudotis bankiniais ir elektroninių pinigų produktais Lietuvoje

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje, priimtoje 1989 m. prie kurios Lietuvos Respublika prisijungė 1992 m. ir kurią 1995 m. liepos 3 d. ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, teigia, kad vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo nepilnametystė nepripažinta anksčiau. (Jungtinių Tautų vaiko konvencijos, 1 straipsnis) Kadangi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, priimtas 1996 m. kovo 14 d, ir parengtas atsižvelgiant į Vaiko teisių konvenciją, 2 straipsnyje vaiko sąvoka apibrėžia taip pat kaip ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje. (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2 straipsnis), taip pat šio įstatymo 12 straipsnio 3 punkte numatyta, kad vaikas turi teisę pats arba per savo teisėtus atstovus sudarinėti sandorius ir turėti indelių kredito įstaigose, disponuoti uždarbiu ir stipendija, jei jis yra veiksnus. (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 12 straipsnis),

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme priimtame 2000 m. liepos 18 d. 2.5 straipsnio 1 dalyje apie asmenų civilinį veiksnumą teigia: „Fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t. y. kai jam sueina aštuoniolika metų.“ (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2.5 straipsnis 1 dalis). Remiantis Lietuvos civiliniais įstatymais, galime daryti išvadą, kad sąvokas „vaikas“ ir „nepilnametis“ galima laikyti tapačiomis, kadangi vaiku laikomas 18 metų neturintis asmuo, o pilnamečiu laikomas asmuo kai jam sueina 18 metų.

Civiliniame kodekse, 2.7 straipsnis ir 2.8 straipsnis, nepilnamečiai skirstomi į dvi amžiaus grupes: nepilnamečiai iki 14 metų ir nuo 14 metų iki 18 metų (žr. pav. 9). Už nepilnamečių iki keturiolikos metų amžiaus sandorius gali sudaryti tik tėvai arba globėjai, tą numato 2.7 straipsnio 1 dalis, taip pat numatyta, kad iki keturiolikos metų nepilnametis „turi teisę tik sudaryti smulkius turi teisę savarankiškai sudaryti smulkius buitinius sandorius, sandorius, susijusius su asmeninės naudos gavimu neatlygintinai, taip pat sandorius, susijusius su savo uždirbtų lėšų, atstovų pagal įstatymą ar kitų asmenų suteiktų lėšų panaudojimu, jeigu šiems sandoriams nėra nustatyta notarinė ar kita speciali forma.“ (LR civilinis kodeksas, 2.7 straipsnis 3 dalis) Taip pat paminėtina 4 dalis šio straipsnio, kad už sutartines prievoles atsako jo atstovai, t.y tėvai arba globėjai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.7 ir 2.8 straipsniais

pav. 9 Nepilnamečiai skirstomi į dvi amžiaus grupes

Civilinio kodekso 2.8 straipsnio 1 dalis teigia, kad nepilnamečiai nuo keturiolikos metų amžiaus iki aštuoniolikos metų amžiaus gali sudaryti sandorius, turėdami tėvų arba rūpintojų sutikimą. Taip pagal 2.8 straipsnio 4 dalį atsiranda galimybė padėti į kredito įstaigas indelius ir jais disponuoti, 5 dalis 2.8 straipsnio sako, kad nepilnamečiai nuo 14 metų amžiaus iki 18 metų amžiaus turi atsakyti pagal savo sutartines prievoles. (Civilinis kodeksas 2.7, 2.8 straipsniai)

3.2 Nepilnamečių atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybės Lietuvoje

Analizuojant apie nepilnamečių galimybes atsiskaitinėti negrynais pinigais, buvo ieškoma informacijos internete ieškant finansų rinkos dalyvių, kurios teikia paslaugas nepilnamečiams

atsiskaitymams negrynaisiais pinigais. Šiuo metu nepilnamečiams atsiskaityti negrynaisiais pinigais yra suteikiami du būdai: elektroninių pinigų įstaigų siūlomomis paslaugomis – elektronine pinigine, arba bankų siūlomomis paslaugomis – mokėjimo kortele.

Pagal Lietuvos banko teikiamus duomenis šiuo metu Lietuvos centrinis bankas yra išdavęs 6 Lietuvos banko licencijas: SEB bankas, „Swedbank“ bankas, „Luminor“ bankas, „Šiaulių bankas“, „Citadelė“ bankas, „Medicinos bankas“ ir 40 licencijų elektroninių pinigų įstaigų. Iš 6 komercinių bankų veikiančių Lietuvoje -5 siūlo vaikams atsiskaitymo negrynaisiais pinigais programas, tačiau iš 40 elektroninių pinigų įstaigų, dominuoja tik du elektroninės piniginės sprendimai nepilnamečiams.

Nors pirma bankinė kortelė Lietuvoje buvo išleista 1993 m., tačiau vaikams galimybė naudotis bankinėmis kortelėmis atsirado ne iš karto, kadangi iki 2009 m. mokėjimo operaciją reikėjo patvirtinti asmens parašu. Civilinis kodeksas nustato, kad nepilnamečiai iki 14 metų amžiaus turi teisę savarankiškai sudaryti buitinius sandorius (Civilinis Kodeksas, 2.7 straipsnis), kitaip tariant vaikas gali parduotuvėje nusipirkti prekę už grynuosius pinigus, tačiau atsiskaitymas mokėjimo kortele jau yra nebe smulkus buitinis sandoris, bet bankinė operacija, kuriai nustatyta speciali forma: PIN kodo surinkimas arba asmens parašas. Vaikas teisiškai yra neveiksnius, todėl jo parašas ant čekio neturi jokios juridinės galios. Pagal Europos parlamento ir tarybos reglamentą (ES) 2015/751 mokėjimo kortelė įvardijama kaip mokėjimo priemonė leidžianti mokėtojui inicijuoti debeto ar kredito kortelės operaciją. (Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) 2015/751), o bet kokia mokėjimo operacija, kuri nėra tarptautinė operacija įvardijama kaip nacionalinė mokėjimo operacija, grindžiama tuo pačiu reglamentu (ES) 2015/751. Bankams įvedus galimybę patvirtinti operacijas PIN kodu, atsirado legali galimybė išduoti nepilnamečiams mokėjimo korteles su apribotomis galimybėmis. Tokiu būdu atsiranda galimybė nepilnamečius supažindinti su negrynujų pinigų rinka dar iki jiems pradėdant būti atsakingiems už savo veiksmus.

Tačiau, kaip buvo minėta 3.1 poskyryje Civilinio kodekso 2.7 straipsnis nustato, jog nepilnamečiai iki 14 m., turi teisę tik savarankiškai sudaryti smulkius buitinius sandorius, kurie susiję su asmeninės naudos gavimu neatlygintinai, atstovų pagal įstatymą ar kitų asmenų suteiktų lėšų panaudojimu, jeigu šiems sandoriams nėra nustatyta notarinė ar kita speciali forma. Visais kitais atvejais nepilnamečių iki 14 m. vardu sandorius gali sudaryti tėvai arba globėjai. Remiantis Civilinio kodekso 2.7 str. galime teigti, kad finansinėse institucijose nepilnamečio iki 14 m. vardu sutartis gali pasirašyti tėvai arba globėjai. Nepilnamečiai nuo 14 m. iki 18 m. gali sandorius sudarinėti, turi teisę savarankiškai disponuoti savo pajamomis bei turtu, turėdami tėvų ar globėjų sutikimą. Tokiu būdu nepilnamečiai nuo 14 m. iki 18 m. finansinėse institucijose turi teisę pasirašyti sandorius ir atsakyti pagal savo sutartines prievoles, jei turi tėvų sutikimą. (Civilinis kodeksas 2.7, 2.8 straipsniai).

Nuasmenintos negrynujų pinigų atsiskaitymo priemonės dažniausiai naudojamos greitiems atsiskaitymams, kur reikalingos greitos tranzakcijos. Tokios priemonės dažniausiai naudojamos viešiesiems transporto bilietams įsigyti, atsiskaityti už stovėjimą automobilių tovejimo aikštelėse, kadangi jomis patogiau naudoti, nereikia sudarinėti jokių sutarčių. Nepilnamečiai iki 14 m. negali patys pasirašinėti sutarčių, o nuo 14 m. iki 18 m. tam turi turėti tėvų sutikimą, tuomet paprastesnis būdas būtų naudotis nepilnamečiams anoniminėmis elektroninių pinigų atsiskaitymo priemonėmis, kurias galima būtų įsigyti be jokių sutarčių pasirašymo. Tokios priemonės būtų naudingos atsiskaitymams ribotame tinkle pavyzdžiui mokyklos valgykloje.

Apie bendras siūlomas bankų atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemones, mums netikslinga kalbėti, nes apie jas plačiau aprašiusi Aistė Kontenyte savo magistriniame darbe „Elektroniniai atsiskaitymai: situacija Lietuvoje“.

Prieš pradėdant vaikui naudotis bankine kortele ar banko sąskaita ar elektronine pinigine bankai ir elektroninių pinigų įstaigos tėvams pataria, kad reikia su vaiku pasikalbėti ir apie privalumus ir apie galimas rizikas. O gera proga pradėti kalbėtis su vaikais apie finansus. Vaikui turi būti paaiškinta, kad atsiskaitant mokėjimo kortele, savo pinigų likutį visada reikia pasitikrinti banke, ar internete savo sąskaitoje, ar išmaniojoje programėlėje skirtoje pasitrinti savo banko sąskaitą ar elektroninių pinigų sąskaitai. Tai padeda planuoti savo finansus, nes stebint kur, kada ir kiek išleido pinigų gali vaikas pradėti planuoti taupymą didesniai daiktui, atsisakant be reikalingų išlaidų. Vaikas turi žinoti, kad kortelę reikia saugoti ir ją pametus iškart kreiptis į banką ar elektroninių pinigų įstaigą, kad ji būtų blokuota. Taip pat kortelės duomenų negalima atskleisti niekam (numerio, PIN kodo), taip pat leisti naudotis pašaliniais asmenimis atsiskaitant.

Šio skyriaus tikslas lyginant Lietuvos bankų ir elektroninių pinigų įstaigų tinklapius padaryti išvadas kokios atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybės nepilnamečiams yra Lietuvoje. Taip pat išanalizuoti kiek ir kokia informacija yra prieinama apie produktus nepilnamečiams negrynujų pinigų atsiskaitymams.

Lietuvos bankų asociacija 2018 m. rugpjūčio 27 d. inicijavo apklausą apie galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokykloje galimybes. Apklausoje dalyvavo iš viso 799 mokyklos. Apklausoje metu paaiškėjo, kad šiuo metu 52-jose iš jų už pietus galima atsiskaityti elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis. Taigi galimybę mokyklos valgykloje atsiskaityti negrynaisiais pinigais šiuo metu turi 7 proc. šalies bendrojo lavinimo įstaigų moksleiviai ir pedagogai. Tiek didmiesčių, tiek mažesnių miestų švietimo įstaigos vis aktyviau domisi elektroninėmis grynųjų pinigų alternatyvomis. Bankų duomenimis, kasmet auga nepilnamečių, turinčiųjų banko sąskaitą bei kortelę, skaičius, tačiau vis dar nemaža dalis Lietuvos mokyklų valgyklų siūlo vieną atsiskaitymo galimybę – grynaisiais pinigais.

Didžioji dalis mokyklų yra šalies didmiesčiuose, kurių valgyklose jau veikia banko kortelių skaitytuvai bei elektroninių piniginių terminalai. Tačiau atsiskaityti negrynaisiais pinigais gali ir mažesniuose miestuose, tokiuose kaip Prienuose, Raseiniuose, Zarasuose, Viduklėje bei Butrimonyse, veikiančių mokyklų ugdytiniai ir darbuotojai. Dar iš apklaustųjų mokyklų administracijų, 58 atstovai nurodė planuojantys įdiegti elektronines atsiskaitymo priemones. (Lietuvos bankų asociacija, 2018).

3.3 Bankų siūlomos atsiskaitymų negrynaisiais pinigais paslaugos nepilnamečiams

Negalima nepaminėti, kad analizuojant internetinėse bankų svetainėse viešai skelbiamus duomenis, didžiausias dėmesys krypta į tai kiek SEB ir „Swedbank“ bankai prisideda prie finansinio švietimo. Abu bankai reguliariai rengia straipsnius apie finansinius produktus, jų naudojimą, aiškina kaip sumaniai valdyti finansus, pateikia įvairius patarimus, taip pat ekonomistai ir finansininkai dalijasi savo įžvalgomis konsultuodamiesi su kitų profesijų žmonėmis susijusiais su finansiniu švietimu, visuomenei rengiamos apklausos. Pastebėta, kad šiems bankams taip pat labai svarbu ir jaunas vartotojas – vaikas. Tiek SEB banko, tiek „Swedbank“ banko atstovų nuomone finansus reikia ugdyti nuo mažens. Pateikiama be galo daug straipsnių kuo naudingas ateičiai vaiko finansinis išprusimas.

SEB banko finansų ekspertai lanko Lietuvos mokyklas ir organizuoja diskusijas apie finansinį raštingumą. 8–12 klasių moksleiviams. Mokykloms siūloma dalyvauti 45 minučių trukmės interaktyvios diskusijos apie finansus, kuriuose būtų kalbama, kaip dabar priimami sprendimai gali nulemti jų ateitį, skatinama galvoti apie būsimas profesijas, pirmąjį darbą, aptariama pinigų taupymo svarbą ir suteikiama praktinių patarimų.

„Swedbank“ pažiūrėjo labai inovatyviai į vaikų finansinį švietimą ir centrinėje būstinėje Konstitucijos prospekte Vilniuje atvėrė moksleivių finansiniam švietimui skirtą išmaniąją erdvę – „Finansų laboratoriją“. Interaktyvioje ekspozicijoje lankytojai kviečiami susipažinti su pagrindinėmis ekonomikos ir asmeninių finansų valdymo temomis. Tokios erdvės sukūrimas prisideda prie moksleivių finansinio švietimo stiprinimo. Tokio pobūdžio edukacinė erdvė yra pirma ir vienintelė Lietuvoje. Ja gali naudotis visi moksleiviai užsiregistravę ir atvykę į edukacinį užsiėmimą.

Bankai teigia, kad mokėjimo kortelė yra puiki priemonė pradėti kalbėtis su vaikais apie finansinį raštingumą ir mokyti juos elgtis su pinigais, todėl bankai siūlo atsiskaitymus negrynaisiais pinigais jau

nuo 7 metų amžiaus. Norint, kad vaikui padėti išmokti atsiskaitinėti kortele, jiems įprastai išduodama kortelė, susieta su vieno iš tėvų sąskaita, todėl tėvai gali visada matyti, kaip jų atžalos leidžia pinigus ir patarti jiems. O jau nuo 14 metų kortelė išduodama pačiam vaikui, kuri susiejama su vaiko vardu atidaryta sąskaita, tačiau tam reikalingas abiejų tėvų sutikimas. Vaikams korteles išduoda 5 bankai Lietuvoje: SEB, „Swedbank“, „Luminor“, „Šiaulių bankas“, „Citadelė“.

SEB bankas vaikui, kurio amžius yra nuo 7 metų iki 14 metų, debetinę vaiko banko kortelę išduoda su vieno iš tėvų prašymu. Debetinė kortelė išduodama be galimybės pirkti internete, tačiau jei tėvai nuspręstų pakalbėti su vaiku, kad vaikui reikalinga paslauga pirkti internete, bankas gali aktyvinti šią paslaugą atskiru prašymu. Tėvai: mama arba tėtis, žiūrint su kurio sąskaita susieta kortelė, gali visada sekti vaiko išlaidas, o tai galimybė dar kartą aptarti su vaiku kaip reikia elgtis su finansais, vaiką mokyti taupyti. Kad būtų saugiau, tiek vaikui tiek tėvams, yra nustatomi grynųjų paėmimo ir atsiskaitymo už prekes paros limitai, kurios kortelės turėtojas negali viršyti. Standartinis bankų paros limitas yra 30 eurų, tačiau taip pat gali būti keičiamas atskiru prašymu, bet negali viršyti 145 eurų. Tėvams baiminantis, kad vaikai tikrindami sąskaitos likutį bankomate pamatys kiek tėvai turi pinigų sąskaitoje, gali nesibaiminti, nes vaikas matys tik jam tą parą nustatytą limitą.

Vaikams, kurių amžius yra nuo 14 metų, bankas atidaro naują atskirą sąskaitą nuo tėvų vaikui ir išduodama mokėjimo kortelė, susieta jau su vaiko sąskaita. Tačiau užsakant mokėjimo kortelę vaikui, būtinas abiejų tėvų sutikimas. Jei vieno iš tėvų nėra, reikia pateikti papildomus dokumentus – notaro patvirtintą sutikimą. Reikalingi dokumentai, kuriuos reikia turėti atvykstant į banko skyrių: abiejų tėvų asmens tapatybės kortelės arba pasai, vaiko gimimo liudijimas ir asmens dokumentas, jei yra toks išduotas.

Nuo 14 metų vaikams rekomenduojamas planas MOKSLEIVIS. Šį planą įsigijus suteikiama viena iš banko debeto kortelių: „Mano VISA“, bekontaktė kortelė „SEB Mylimiausia Master Card“, Visa Classic“ (debito), „Debit Master Card“ ir „SEB ISIC Master Card“, kurioms netaikomi jokie išdavimo ir naudojimo mokesčiai. Pasirinkus vieną iš šių kortelių bus suteikta galimybė iš savo sąskaitos bankų bankomatuose (iš SEB ir „Luminor“ (buvusio DNB bankų) su kortele pasiimti grynųjų pinigų iki 100 Eur/mėn, taip pat turės galimybę pasiimti grynųjų pinigų parduotuvių „Iki“, „Maxima“ ir „Rimi“ kasose. Kadangi sulaukusiam 14 metų vaikui, tėvų sutikimu, atidaroma nauja tik jam skirta sąskaita, sudarius elektroninės bankininkystės sutartį ir gavus slaptažodžių kortelę SEB bankas suteikia galimybę pervesti pinigus eurais internetu ar mobiliąja programėle į bankus Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos (ES), Europos ekonominės erdvės (EEE) šalyse bei Šveicarijoje, Monake, San Marine, Andoroje, išskyrus labai skubų pavedimą, ši paslauga taip pat nemokama. Vaikas taip pat galės nemokamai gauti banko pranešimus SMS žinutėmis apie pokyčius savo sąskaitoje mobiliuoju įrenginiu. Be pagrindinių banko paslaugų pasirinkus vieną iš kortelių, siūlomos papildomos paslaugos:

- ✓ Vaikai pasirinkę „Mano VISA“ kortelę turės galimybę turėti išskirtinę mokėjimo kortelę su savo dizainu. Tam tereikia išsirinkti iš SEB banko elektroninės kolekcijos paveikslėlį arba įamžinti savo brangią gyvenimo akimirką ir pateikti prašymą internetu gauti kortelei.
- ✓ Bekontaktė kortelė „SEB Mylimiausia Master Card“ suteikia galimybę naudotis programoje dalyvaujančių partnerių („Čili“, „Senukai“, „Gintarinė vaistinė“, „Circle K“), nuolaidomis ir pasiūlymais tik kortelių turėtojams, taip pat dalyvauti partnerių lojalumo programose ir kaupti taškus/eurus kortelėje. Bekontakte kortele nesuvedus PIN kodo galima atsiskaityti už pirkinius iki 25 eurų, tereikia kortelę priliesti prie banko kortelių skaitytuvo. Pirmą kartą atsiskaitant kortele reiks suvesti PIN kodą saugumo sumetimais.
- ✓ Su „SEB ISIC Master Card“ kortelės pagalba vaikai galės įrodyti, visame pasaulyje, kad jis esąs moksleivis, nes šioje kortele yra integruotas Tarptautinis moksleivio pažymėjimas. Yra galimybė atsiskaityti elektroninėse parduotuvėse, naudotis ISIC nuolaidų programa. Visa ši informacija buvo rasta banko internetinėje svetainėje: <https://www.seb.lt>.

„Swedbank“ bankas siūlo dvi nepilnamečiams skirtas jaunimui plano programas: „Vienas+“ ir „Du+“. Jaunimo programa „Vienas+“ skirta vaikams nuo 7-13 metų amžiaus. Pasirinkus šią programą bus suteiktas „Patogu“ paslaugų planas, kuris leis naudotis bekontaktė „Mastercard WEB“ kortele nemokamai. Su šia kortele vaikas galės mokėti bekontakčiu būdu iki 25 eurų sumos atsiskaitant prilietimu prie kortelių skaitytuvo, PIN kodo įvesti nereikia. Tačiau saugumo sumetimais kartais atliekant bekontaktį mokėjimą gali tekti įvesti PIN kodą, net jei ir pirkinyš neviršija 25 eurų sumos, kad bankas įsitikintų ar kortele naudojasi būtent jos savininkas. Bendra leistina suma atsiskaitymams už prekes ir paslaugas, pinigų išėmimo operacijoms, mokėjimų bankomatuose – 30 eurų per dieną. Grynujų pinigų nemokamai galima išsiimti ir įnešti „Swedbank“, AB, Swedbank AS (Estija), Swedbank AS (Latvija) ir Swedbank (Švedija) bankų bankomatuose. Taip pat vaikas gali turėti prisijungimą prie savo interneto banko, tačiau pavedimo operacijų į kitas sąskaitas daryti negali. Tėvai turi galimybę prisijungti prie savo vaiko interneto banko sąskaitos ir matyti jo sąskaitos likutį bei išrašą, o prisijungę su išmaniaja „Swedbank“ programėle gali vaikui pinigus pervesti akimirksniu.

Programa „Du+“ skirta jaunuoliams nuo 14-18 metų amžiaus. Šį planą galima įsigyti vienam iš tėvų pasirašius sutikimą, jei tėvai jau yra „Swedbank“ banko klientai, sutartį gali užpildyti internete, prisijungus prie elektroninės bankininkystės paskyros. Kai sutikimas patvirtinamas, tuomet vaikas pats gali atvykti į artimiausią Swedbank padalinį su savo asmens dokumentais pasirašyti plano „Du+“ sutartį. Pasirašius sutartį priskiriamas nemokamas paslaugų planas „Patogu“: neriboti elektroniniai

pavedimai eurais Lietuvoje ir Europos ekonominės erdvės šalyse ir bekontaktė kortelė „Mastercard WEB“ kortelė. Bendra leistina suma atsiskaitymo už prekes – 560 Eur/d., Bendra leistina suma grynujų pinigų išėmimo operacijoms, mokėjimų bankomatuose operacijoms – 290 Eur/d..

„Swedbank“ bankas skatindamas nuo mažens išmokti naudotis svarbiausiais banko įrankiais ir siekdamas ugdyti asmeninių finansų valdymo ir taupymo įgūdžius, o svarbiausiai mokydamas suvokti pinigų vertę, siūlo vaikams dalyvauti lojalumo programoje „Bankometras“. „Bankometre“ aktyvūs Jaunimo programos dalyviai naudodamiesi savo mokėjimo kortele ar išmaniaja banko programėle kelia savo lojalumo rodiklį – pildo „Bankometro“ skalę, o pasiekus aukščiausią rodiklį „užsidirba“ prizų. Taip pat visa pateikta informacija buvo surasta banko internetinėje svetainėje <https://ib.swedbank.lt/>, Svarbu pabrėžti ir tai, kad informacija atskirai yra pateikta tiek tėvams, tiek vaikams, kodėl verta rinktis ir ką gaus pasirinkę vieną iš jaunimui skirtų programų.

„Luminor“ bankas siūlo vaikams pradėti nepamirštamą kelionę po finansų pasaulį nuo 7 metų. „Luminor“ bankas išduoda vaikams VISA banko kortelę nuo 7 metų, kurios sąskaitą valdys kartu su tėvais, o nuo 14-18 metų tėvams leidus, turės banko sąskaitą ir kortelę. Mobiliojoje programėlėje galės vaikas pamatyti iškart kiek sąskaitoje pinigų. Visi nepilnamečiai nuo 7 iki 13 metų imtinai ir asmens tapatybės dokumento dar neturintys nepilnamečiai nuo 14 iki 16 metų į banką turi ateiti su abiem tėvais, įtėviais ar globėjais, kurie, užsakydami kortelę, turės pateikti savo asmens dokumentus. Tėvai, norintys nepilnamečiam vaikui užsakyti su jų pačių sąskaita susietą mokėjimo kortelę, tą gali padaryti interneto banke. Jei nepilnametis yra nuo 14 iki 17 metų ir jis jau turi asmens tapatybės kortelę ar pasą bei tėvai yra pateikę sutikimą interneto banke tapti banko klientu, jis gali į banką ateiti savarankiškai. Pateikti sutikimą tėvai, „Luminor“ banko klientai, gali prisijungę prie savo internetinio banko paskyros. Vaikams bus pritaikytas standartinis „Kasdieninis“ banko paslaugų krepšelis nemokamai. Tiek pateikia informacijos bankas internetinėje svetainėje <https://www.luminor.lt/>. Tačiau pasidomėjus interaktyviąją pokalbių programėle banko tinklapyje, buvo suteikta išsamesnė informacija. 7-14 metų vaikams, kad būtų saugiau, tiek vaikui tiek tėvams, yra nustatomi grynujų paėmimo ir atsiskaitymo už prekes paros limitai, kurios kortelės turėtojas negali viršyti. Standartinis bankų paros limitas yra 30 eurų, tačiau klientui pageidaujant gali būti keičiamas atskiru prašymu, bet negali viršyti 145 eurų. Taip pat kaip ir SEB banke tėvams baiminantis, kad vaikai tikrindami sąskaitos likutį bankomate pamatys kiek tėvai turi pinigų sąskaitoje, gali nesibaiminti, nes vaikas matys tik jam tą parą nustatytą limitą.

„Citadelė“ bankas savo internetinėje svetainėje <https://www.citadele.lt> kviečia visus moksleivius dalyvauti ir naudotis nemokamai banko paslaugomis prisijungus prie programos „Jaunimui“. Čia nurodoma, kad šia programa gali naudotis gali visi moksleiviai ir studentai iki 22 m. Gavęs „Citadele“ kortelę vaikas galės naudotis: išgryninti eurus visų bankų bankomatuose Lietuvoje ir užsienyje iki 250 Eur/mėn., mokėti eurais internetu Lietuvoje ir į ES / EEE šalis, įnešti pinigus „Citadele“ bankomatuose

bei „Perlas“ terminaluose nemokamai. Galės jungtis prie internetinio banko ir atlikti mokėjimus greitai bei saugiai bet kuriuo paros metu, „Citadelė“ kortele atsiskaityti už pirkinius bei pramogas prekybos vietose ir internete, suteikiama galimybė išgryninti pinigus iki 250 Eur nemokamai bet kuriame bankomate Lietuvoje ir užsienyje. Pasigęsta informacijos apie atskiras grupes moksleivių: nuo 7-14 m. ir nuo 14-18 m., ar jiems paslaugos teikiamos vienodai ir su vienodomis sąlygomis. Taip pat neaiškios sąlygos kaip užsisakyti bankinę kortelę ar atsidaryti vaikui sąskaitą, nes pateikiama viena registracijos forma (žr. pav. 10), tačiau niekur nekalbama apie prašymo ar sutikimo reikalingumą tėvų, kaip yra numatyta civilinio kodekso 2.7 ir 2.8 straipsnyje. Todėl buvo pasiteirauta elektronine pateikta tinklapyje forma užduoti klausimams. Gautame atsakyme bankas informuoja, kad internetu banko sąskaitą gali valdyti vaikai sulaukę 14 metų. Tam, kad galėtų bankas atidaryti sąskaitą turi atvykti vienas iš tėvų arba globėjų kartu su vaiku ir tėvai pasirašyti sutikimą.

„Šiaulių banko“ internetinėje svetainėje <https://sb.lt> skelbiama, kad paslaugų planas „Jaunimui“ skirtas moksleiviams ir studentams nuo 7 iki 22 metų, tik už 0 Eur/mėn. Užsisiakius „Jaunimo“ planą galios:

- ✓ Nemokama debeto mokėjimo kortelė („Debit Mastercard“ arba „Maestro“);
- ✓ nemokamas grynujų pinigų išėmimas iki 200 EUR iš Šiaulių banko bankomatų (galimos 3 operacijos per mėnesį), nemokamas grynujų pinigų išėmimo limitas galioja ne tik Šiaulių banko bankomatuose, bet ir visuose kituose Lietuvos bei užsienio bankų bankomatuose;
- ✓ nemokamas grynujų pinigų įmokėjimas;
- ✓ neriboti kredito pervedimai SEPA eurais internetu į bankus Lietuvoje ir Europos ekonominės erdvės šalyse;
- ✓ nemokamas įmokų priėmimas internetu;
- ✓ nemokami mokėjimai už pirkinius;
- ✓ kitos populiariausios kasdienės bankininkystės paslaugos.

Šio banko internetinėje svetainėje taip pat nėra informacijos apie atskiroms paauglių grupėms siūlomas paslaugas. Daugiau informacijos nepateikta, tačiau bankas kviečia kilus klausimams teirautis telefonu, el. paštu kc@sb.lt arba apsilankyti Šiaulių banko klientų aptarnavimo padaliniuose. Pasiteiravus duotu telefonu daugiau apie programą „Jaunimui“ išsiaiškinta, kad nuo 7 metų vaikui suteikiama sąskaita su debeto kortele, vaikas gali jau nuo 7 metų naudotis visomis paslaugomis, tačiau tėvai gali nustatyti apribojimus: kiek per dieną gali vaikas išsiimti grynujų, kokią sumą gali panaudoti atsiskaitymams be jokių apribojimų priklausančiomis planui „Jaunimas“. O jau nuo 14 metų, jei tėvai pasirašo sutikimą banke, vaikas gali naudotis be jokių apribojimų tiek savo kortele, tiek sąskaita.

Medicinos banko tinklapyje informacijos neradus apie vaikams skirtas programas, parašius į banko informacinę pašto dėžutę media@medbank.lt, buvo gautas atsakymas, kad Medicinos bankas sąskaitų nepilnamečiams neatidaro ir bankinių kortelių neišduoda.

Išvados. Išanalizavus bankų teikiamą informaciją, išsiskyrė dvejų bankų suteikiama informacija prieinama kiekvienam asmeniui banko internetinėse svetainėse: SEB ir „Swedbank“ bankų. Juose išsamiai išdėstytos aiškiai ir suprantamai visos teikiamos galimybės vaikams galimų banko paslaugų. Taip pat šiuose bankuose pateikiami pasiūlymai labai patrauklūs vaikams, palyginus su kitais bankais. Reiktų pabrėžti, kad ypač daug galimybių vaikas turi jau nuo mažens pratintis ir prie sąskaitos valdymo, ir kortelės naudojimo „Swedbank“ banko programoje. Taip pat „Swedbank“ banko lojalumo programa skatina vaiką naudotis dažniau paslaugomis, skatindama ugdytis finansinius įpročius. „Šiaulių banko“, „Citadelės“ banko, „Luminor“ banko tinklapiuose skelbiama bendra informacija, kuri neinformuoja kliento apie visas paslaugas ir jų galimybes vaikams įsigyti kortelę ar atidaryti banko sąskaitą, o tai gali neskatinti vaiko tėvų naudotis vaikui teikiamomis paslaugomis, nes reikia dar papildomai ieškoti informacijos: telefonu, internetinės užklauso pagalba elektroniniu paštu, ar atvykus į banko poskyrį. Taip pat gali susidaryti klaidingas požiūris į teikiamas bankines paslaugas vaikams.

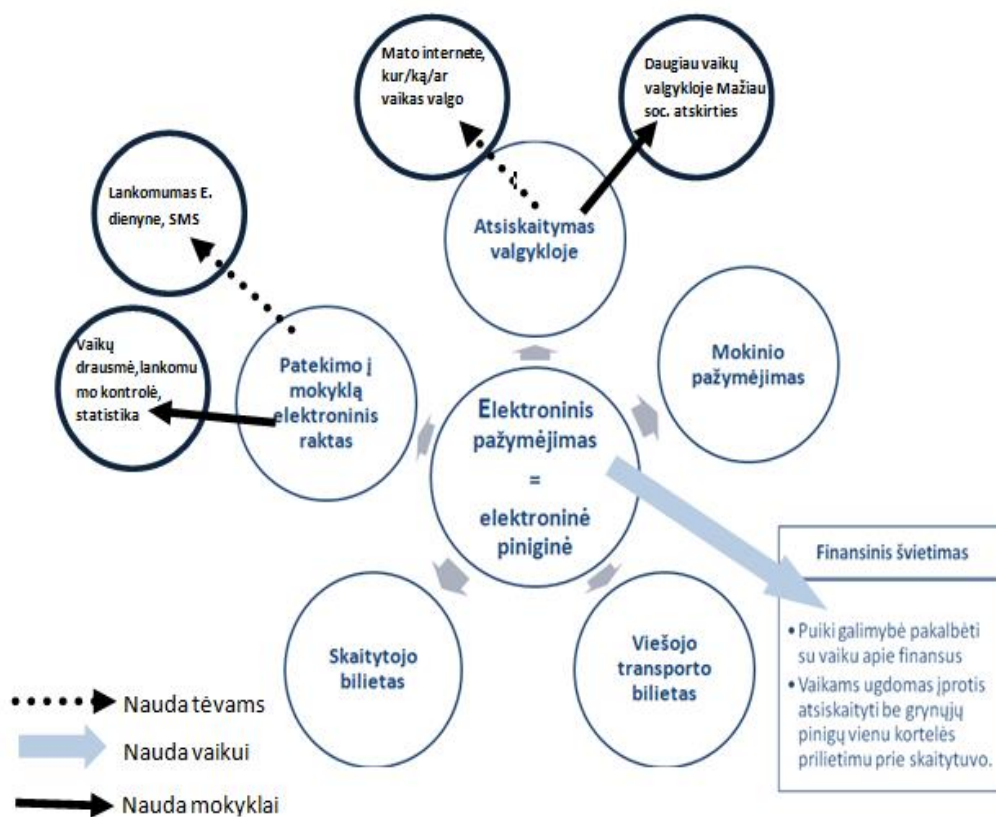
3.4 Elektroninių įstaigų siūlomos atsiskaitymų negrynaisiais pinigais paslaugos nepilnamečiams

Šiuo metu Lietuvos mokyklose dominuoja du elektroninės pinigines sprendimai: UAB „Eurofondas“ administruojama sistema „Eurofondas“ ir UAB „Antigravity Payment Systems“ valdoma Mokipay. Abu sprendimai vadinami elektroninės pinigines sistemomis. Jomis galima naudotis, tada jei mokykla yra pasirašiusi sutartį su vienu iš elektroninės pinigines sprendimų. Ar diegti elektroninį mokinio pažymėjimą bei su juo susijusias funkcijas – kol kas gali spręsti tik pati mokykla.

Jei mokykla pasirašo sutartį su UAB „Antigravity Payment Systems“ tai mokiniai, mokyklos darbuotojai bei mokinių tėvai kiekvieną dieną gali atsiskaityti naudodamiesi saugia, bekontakto mobiliųjų atsiskaitymų sistema – TAMO elektronine pinigine. Sistemą mokykloms teikia ir mokėjimus aptarnauja Mokipay (UAB „Antigravity Payment Systems“), kuriai Lietuvos Bankas yra išdavęs elektroninių pinigų įstaigos ribotos veiklos licenciją.

Mokiniai pinigine gali naudotis įsigiję TAMO elektroninį mokinio pažymėjimą. Aktyvavus ir papildžius elektroninę piniginę mokiniai kiekvieną dieną gali atsiskaityti mokyklos valgykloje bei už mokyklos ribų (Forum Cinemas kino teatruose, McDonald's restoranuose). Atsiskaitant reikia pridėti savo turimą pažymėjimą prie Mokipay skaitytuvo ir atsiskaitymas įvyksta akimirksniu. TAMO elektroninės piniginės <http://naujas.tamo.lt> aplinka skirta mokinių tėvams, prisijungę prie savo paskyros ir aktyvavę vaiko elektroninę piniginę, tėčiui ar mamai yra atidaroma virtuali mokėjimų sąskaita, iš kurios galima patogiai papildyti vaiko elektroninį mokinio pažymėjimą, apmokėti išankstinio mobiliojo ryšio paslaugas, pirkti internetu, ir stebėti vaiko išlaidas ir įplaukas. Mokant su TAMO elektrone pinigine atsiskaitymai mažomis sumomis truks vos akimirką. Didesnių sumų atsiskaitymus vartotojai turi saugiai patvirtinti savo mobiliajame telefone. Išmaniajam telefonui yra skirta nemokama Mokipay programėlė, kurioje greitai bei patogiai galima pasitikrinti elektroninės piniginės sąskaitos likutį, atsiskaitymų istoriją, artimiausias Mokipay vietas.

Elektroninis mokinio pažymėjimas – tai naujo pavyzdžio mokinio pažymėjimas, kuris vienoje kortelėje daug mokinių naudojamų funkcijų: mokinio pažymėjimą, praėjimo į mokyklą kontrolę, troleibuso ar autobuso elektroninį bilietą, bibliotekos skaitytojo bilietą ir TAMO elektroninę piniginę. Naudojant TAMO elektroninę piniginę nauda ne tik vaikui bet ir mokyklai, vaiko tėvams (žr. pav.10)

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal TAMO elektroninės piniginės aprašą

pav. 10 TAMO elektroninės piniginės galimybės ir nauda

Papildyti TAMO elektroninės piniginės sąskaitą galima: per TAMO paskyrą arba Mokipay mobiliąja programėle savo išmaniajame telefone, kuomet papildymas atliekamas iš banko sąskaitos.

Su TAMO elektroniniu mokinio pažymėjimu mokykloje vykdoma:

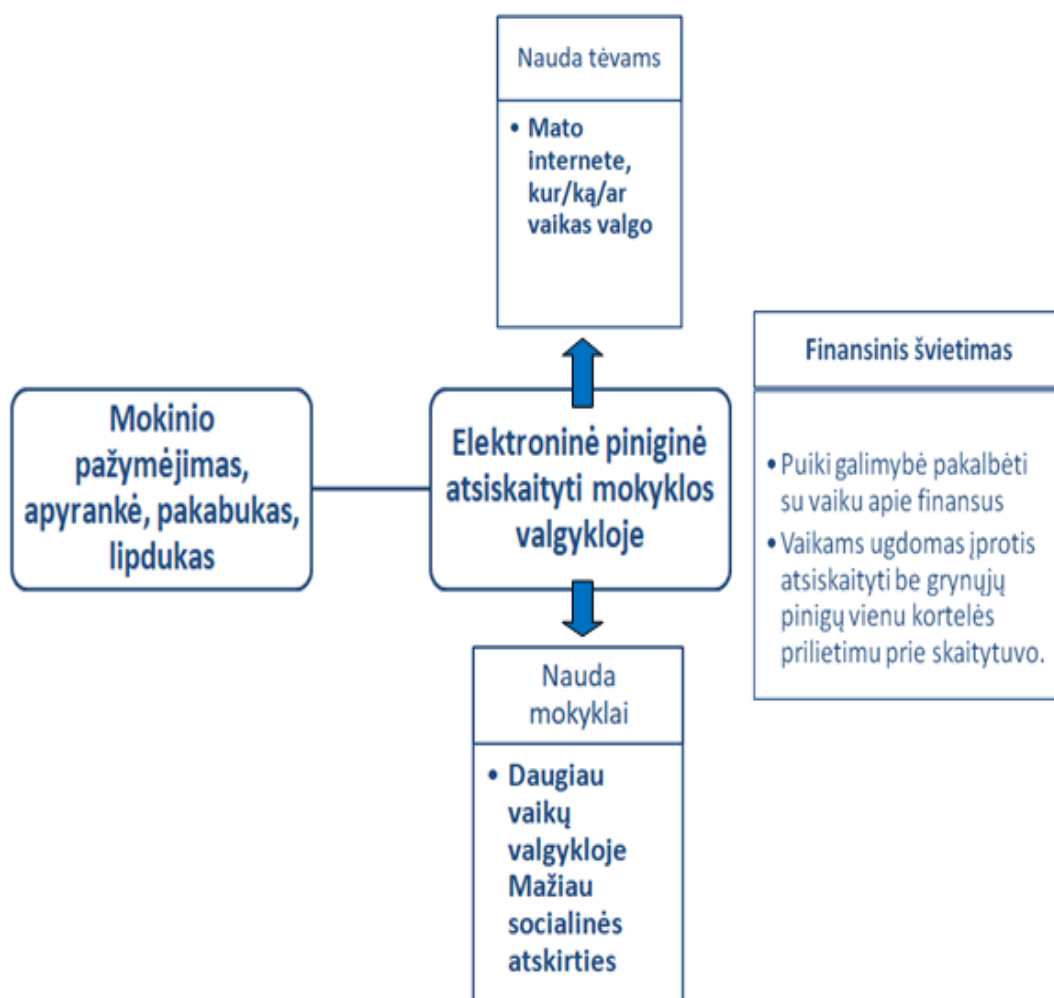
- ✓ **Lankomumo apskaita.** Įeidamas į mokyklą ir į klasę, vaikas prideda savo pažymėjimą prie skaitytuvo ir yra pažymimas TAMO sistemoje. Elektroninė praėjimo kontrolės sistema užtikrina papildomą apsaugą nuo pašalinių asmenų, didina bendrą mokyklos saugumą ir realiu laiku leidžia matyti, kokiose pamokose vaikas lankėsi.
- ✓ **Valgyklos apskaita.** Mokiniai elektroniniu mokinio pažymėjimu kaip banko kortele, be grynujų pinigų gali atsiskaityti mokyklos valgykloje. Elektroninis atsiskaitymas valgykloje ženkliai sumažina eiles, o tėvams leidžia stebėti vaikų mitybą. Galima socialinio maitinimo apskaita pagal susitarimą su savivaldybe/mokykla: mokiniai su teise į soc. maitinimą bus registruojami TAMO duomenų bazėje, o mokiniui pridėjus elektroninį mokinio pažymėjimą prie valgykloje esančio skaitytuvo: TAMO patikrins, ar mokinys moka pagal socialinę programą, ar iš savo lėšų. Tuomet atitinkamai bus pažymėtas įvykis duomenų bazėje. Mėnesio gale mokyklos administracija ir/ar valgyklos operatorius gaus ataskaitą.
- ✓ **Bibliotekos apskaita.** Elektroninis mokinio pažymėjimas leidžia lengvai valdyti bibliotekos apskaitą. Mokiniai mato, kokias knygas yra pasiėmę, kada kurias turi gražinti, gauna automatinius priminimus apie gražinimo terminus ir gali rezervuoti norimas knygas iš anksto.

Tačiau ieškant informacijos internetiniuose tinklapiuose jos suteikiama minimaliai. TAMO dienyno pagrindinio puslapio skyriuje kiti produktai yra teigiama, kad tai yra integruotas elektroninio mokymo pažymėjimo ir elektroninio dienyno TAMO sprendimas mokykloms – projektas „Ateities mokykla“. Mokypay internetiniame puslapyje yra tik bendros elektroninės piniginės teikiamos paslaugos, apie elektroninę piniginę vaikams nėra net užsiminta, kadangi sutartis pasirašoma su mokykla, o jau mokykla informuoja apie elektronines paslaugas galimas joje.

Taip pat mokyklos gali pasirašyti sutartį su UAB „Eurofondas“. Su „Eurofondo“ elektronine pinigine mokiniai gali atsiskaityti mokyklos valgykloje be grynujų pinigų ar popierinių nemokamo maitinimo talonėlių.

Vaikai naudodamiesi savo elektroniniais pažymėjimais, kuriuose tėvai yra aktyvavę elektroninę piniginę, už dienos pietus bei gėrimus gali atsiskaityti be grynujų pinigų kortelės prilietimu prie skaitytuvo. Vaikui atsiskaičius su šia sistema, tėvai realiuoju laiku savo kompiuteryje ar telefone turi

galimybę matyti ką vaikas pirko, kada valgė, kiek pinigų išleido. Taip pat tėvams pateikiamas mokyklos valgyklos dienos meniu. Eurofondo elektroninės piniginės papildymo būdai: Mokyklos valgykloje paduodant grynuosius pinigus valgyklos vedėjai arba atliekant banko elektroninį pavedimą ne daugiau kaip 50 Eur. Pinigai po pavedimo į „Eurofondo“ sąskaitą patenka kitos darbo dienos rytą, o po papildymo per valgyklos terminalą į sąskaitą patenka po keletos sekundžių. Tėvai gali mokyti vaikus „Eurofondo“ elektroninės piniginės pagalba atsakingo elgesio su elektroniniais pinigais. Be moksleivio pažymėjimo galima užsisakyti ir kitokius identifikatorius: apyrankę, lipduką ar pakabuką. „Eurofondo“ elektroninės piniginės nauda pavaizduota paveiksle 11 (žr. pav. 11).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal pateiktą informaciją tinklapyje www.eurofondas.lt

pav. 11 „Eurofondo“ elektroninės piniginės galimybės ir nauda

„Eurofondo“ internetiniame puslapyje nurodoma nauda mokykla, tėvams, vaikams. Nurodoma ir kaip užsisakyti elektroninei piniginei reikalingus atsiskaitymo priemones, nurodoma kaip pradėti naudotis elektronine pinigine, tačiau tėvai ir vaikai gali ja naudotis jei mokykla yra pasirašiusi jau sutartį.

Išvados. Abiejuose elektroninės piniginės sprendimuose (žr. pav.10 ir pav.11) yra galimybė valdyti vaiko išlaidas, matant kur jis ir ką pirkė, skatinamas atsiskaitymas negrynaisiais pinigais. Abiejuose yra galimybė mažinti socialinę atskirtį atsiskaitant, tuo pačiu mažės ir patyčių atvejai. Tačiau TAMO elektroniniame mokinio pažymėjime yra daugiau funkcijų, kas leidžia jam būti vartotojui patrauklesniam, labai svarbu tai, kad UAB „Antigravity payment system“ turi Lietuvos banko išduotą mokėjimo įstaigos licenciją, kuri, užtikrina, kad vartotojų pinigai sistemoje yra saugūs.

Skyriaus išvados. Lietuvoje yra sudarytos puikios galimybės nepilnamečiams naudotis negrynaisiais pinigais. Beveik visi bankai suteikia tokias galimybes. Tačiau vis dar trūksta informacijos apie tai. Kadangi tai nėra pelninga sfera trumpu laikotarpiu, tai tam nėra skiriama pakankamai laiko ir lėšų. Įmonės nori iš investicijų gauti grąžą kuo greičiau, ir todėl naujovės susijusios su nepilnamečiais dažnai stringa dėl finansavimo trūkumo.

Tačiau nežiūrint į vartojimo statistiką, matoma daug projektų kurie ateityje gali stipriai pakeisti nepilnamečių gyvenimą ir įpročius. Elektroninės įstaigos jau dabar į rinką išleidžia pasiūlymus susijusius su nepilnamečiais, kurie integruoti į mokymo įstaigas. Ir žiūrint į tai kad Lietuvoje elektroninės įstaigos įsikūrė visai neseniai, tai tikrai teigiamos žinios.

Didžiųjų bankų šviečiamoji veikla taip pat rodo gimstantį dėmesį nepilnamečių rinkai. Ir nors vangiai, bet nuosekliai vis daugiau produktų yra siūloma vaikams.

Visų šių inovacijų silpnoji grandis yra paslaugų apmokėjimas. Kol kas tėvai dar nepasiruošę mokėti už naujoves mokyklose, o valstybė neturi lėšų pati finansuoti projektų įgyvendinimo. Ekonominės sąlygos Lietuvoje vis dar neleidžia tėvams dar daugiau investuoti į vaikus, nes jų pajamos taip greitai nekyla, kaip auga technologinis progresas.

Didžiausias problema įstaigų pusėje matau - finansavime ir besikeičiančioje teisinėje bazėje. Dar labai dažnai bankai susiduria su neaiškiais teisiniais vieno ar kito produkto reglamentavimais, kas neleidžia jiems drąsiai investuoti lėšas, bijant kad ateityje, atsiradus naujam reglamentavimui, gali tekti stabdyti produktus dėl neatitikimo reglamentui.

4. TĖVŲ POŽIŪRIO Į NEGRYNUJŲ PINIGŲ SUTEIKIMĄ VAIKAMS IR PATIES PRODUKTO VERTINIMO TYRIMAS

4.1 Tyrimo metodologija

Ištirti koks požiūris tėvų, auginančių mokyklinio amžiaus vaikus, į negrynujų pinigų suteikimą vaikams ir paties produkto vertinimą, suformuluotai tiriamojo darbo problemai – atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje, taikomas kiekybinis aprašomasis metodas remiantis literatūros analize. Kadangi nėra aišku, kaip vertina tėvai kokį poveikį turi atsiskaitymai negrynaisiais pinigais vaikui ir kas įtakoja vieną ar kitą pasirinkimą. Paaiškėjo, išanalizavus mokslinę literatūrą, kad yra atlikta tik tyrimai sužinoti kiek žmonių naudojasi negrynujų pinigų atsiskaitymo galimybėmis, taip pat tyrimai išnagrinėti priežastis vaikų ir suaugusiųjų finansiniam raštingumui, o konkrečiai tėvų požiūrio klausimas į galimybes suteikti vaikui atsiskaitymo negrynujų pinigų produktą vertinimo nebuvo atlikti tyrimai.

Tyrimui surinkti reikalingus duomenis buvo sukurta anketa apklausų tinklapyje apklausa.lt. (žr. priedas 1). Pateikiant anketą respondentams buvo laikomasi visų etikos principų (K. Kardelis 2002, V. Pruskus 2003), respondentai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, kad duomenys bus naudojami anonimiškai tik tyrimo tikslams apibendrinti, visi respondentai į anketą atsakė savanoriškai. Anketoje buvo pateikta 17 klausimų. Visi klausimai uždaro tipo kai kurie su galimybe pasirinkti laisvo tipo atsakymą. Vienas klausimas buvo pateiktas iš 5 dalių pasirinkti įvertinimą skalėje nuo 1-5, nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“. Sudarant anketą buvo išsikelti pagrindiniai tyrimo tikslai: (žr. pav. 12) .

- Išsiaiškinti tėvų susipažinimo su vaikams skirtomis priemonėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais lygį.
- Nustatyti ar atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybė mokykloje skatina negrynujų pinigų naudojimą gyvenime.
- Sužinoti kokių dažnumu aptaria tėvai su vaikais apie finansus
- Sužinoti tėvų nuomonę ar naudojimasis negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių.
- Sužinoti kokia informacija apie vaikų atsiskaitymą negrynaisiais pinigais aktuali tėvams

- Nustatyti kokie veiksniai galėtų paskatinti didesnę vaikų negrynųjų pinigų naudojimą ateityje.

<p>Išsiaiškinti tėvų susipažinimo su vaikams skirtomis priemonėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais lygį.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ar jūsų vaikais naudojasi negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (pvz.: bankinė kortelė, elektroninė piniginė)? • Kodėl nesinaudoja negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis?
<p>Nustatyti ar atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybė mokykloje skatina negrynųjų pinigų naudojimą gyvenime.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ar Jūsų vaiko mokykloje yra galimybė atsiskaityti vaikui negrynaisiais pinigais (pvz.: valgykloje, už kopijavimo paslaugas ir kt.)? • Kaip Jūs manote, ar reikalinga galimybė mokykloje vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais?
<p>Sužinoti koku dažnumu aptaria tėvai su vaikais apie finansus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip dažnai Jūs aptariate piniginius reikalus su vaikais (pvz.: išlaidas, taupymą, bankininkystės ar investavimo klausimus)?
<p>Sužinoti tėvų nuomonę ar naudojimą negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas • Negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas • Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime • Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias
<p>Sužinoti kokia informacija apie vaikų atsiskaitymą negrynaisiais pinigais aktuali tėvams</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ar Jums pakanka informacijos apie galimybes vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais? • Norėtumėte daugiau informacijos gauti apie atsiskaitymo galimybes vaikams negrynaisiais pinigais
<p>Nustatyti kokie veiksniai galėtų paskatinti didesnę vaikų negrynųjų pinigų naudojimą ateityje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip Jūs manote, ką reiktų daryti, kad daugiau moksleivių naudotųsi galimybėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais?

Šaltinis: sudaryta autoriaus

pav. 12 Pagrindiniai tyrimo tikslai

Anketinė apklausa pradėta platinti 2018 m. spalio 10 d. ir baigta platinti 2018 m. spalio 19 d.. Anketai platinti buvo pasirinkta socialiniame Facebook tinkle susikūrusioms tėvų grupėms: „Lietuvos tėvų forumas“ turintis 8139 narių, „Y tėvai“ - 6705 narių iš visos Lietuvos. Pasirinkta tokia tikslinė bendruomenė, nes mūsų tikslas ištirti tėvų, kurie augina mokyklinio amžiaus vaikus nuomonę. Tirti mokyklinio amžiaus auginančių tėvų nuomonę buvo pasirinkta, nes išsiaiškinta, kad dauguma bankų priemonės atsiskaitinėti negrynais pinigais suteikia nuo 7 metų, elektroninių pinigų piniginė šiuo metu prieinama tik mokykloje vaikams. Pagal Lietuvos statistikos duomenis 2018 m. Lietuvoje yra 503015 vaikų, iš kurių 295903 vaikai nuo 7-18 m. amžiaus.

Skaičiuojant imties dydį buvo pasinaudota internetiniame tinklapyje apklausos. Lt duota imties dydžio skaičiuoklė. Pasirinkus 95% patikimumo lygį, patikimumo intervalą 5, vaikų 7-18 m. populiacijos dydį 295903, gautas imties dydžio rezultatas 384 respondentai (žr. pav. 13).

Imties dydžio skaičiuoklė

Pradžia > Paslaugos > Imties dydžio skaičiuoklė

Tikimybė: 95% 99%

Paklaida: (Nuo 0.1 iki 99)

Populiacija: (Sveikas skaičius)

Reikalingas imties dydis:

Šaltinis: www.apklausos.lt

pav. 13 Imties dydžio skaičiuoklė

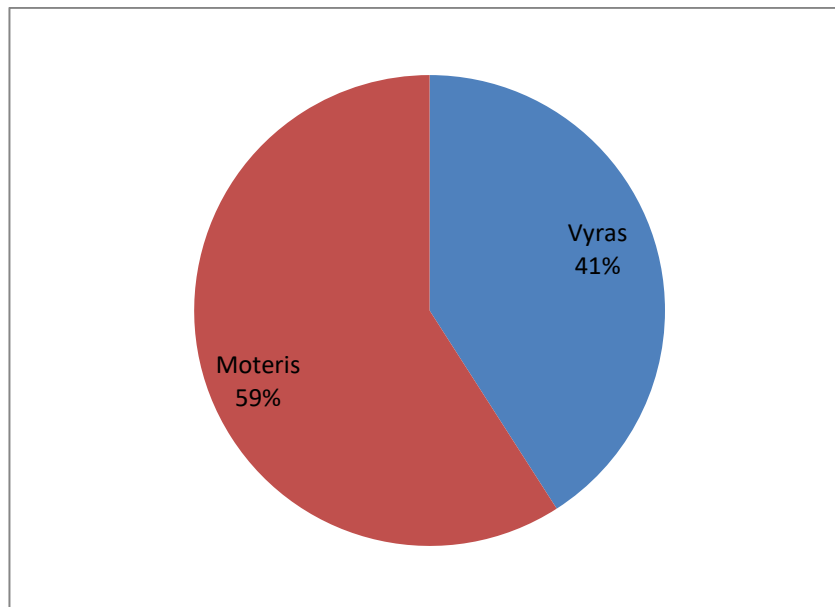
Šiame darbe buvo remtasi 391, respondento nuomone. Per trumpą tyrimo laikotarpį gauta 391 atsakytos anketos, kas rodo, kad tema apie atsiskaitymus nepilnamečiams yra šiuo metu aktuali. Kadangi nėra nei vienos atmetos anketos ir gauti anketiniai duomenys reprezentatyvūs (V. Pruskus, 2003), galime daryti prielaidą, kad šių kiekybinių duomenų užtenka pilnai analizės atlikimui.

4.2 Tyrimo duomenų analizė

Duomenų rezultatai bus analizuojami su Microsoft Excel 2007 programa, kurios pagalba bus atlikta grafinė analizė ir nustatyti reikšmingi ryšiai.

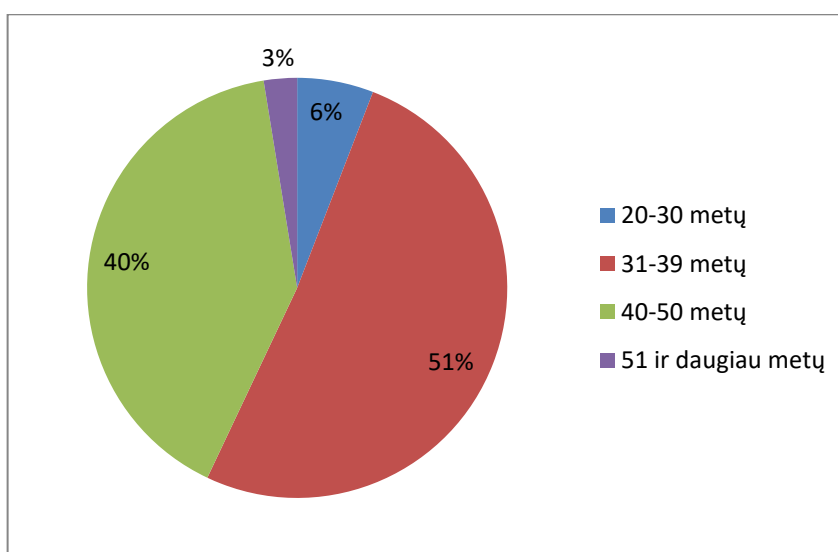
Norint pažinti kam labiau rūpi klausimas apie negrynųjų pinigų atsiskaitymus vaikams tyrime buvo užduotas klausimas apie lytį, kuris parodė, kad tyrime dalyvavo 231 moteris ir 160 vyras, kas

sudaro 59% moterų ir 41% vyrų nuomonės. Tai parodo, kad moterims labiau rūpi šis klausimas, tačiau ne mažiau rūpi ir vyrams (žr. pav.14).

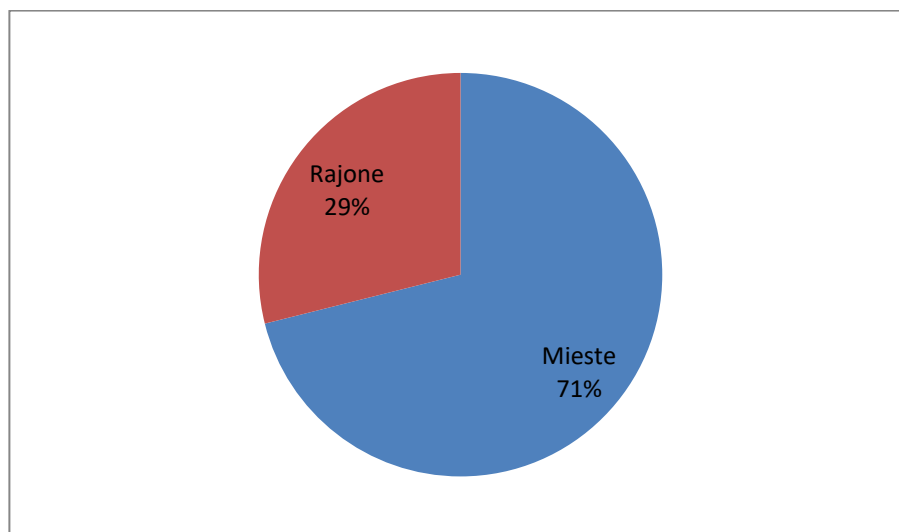
pav. 14 Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Daugiausiai dalyvavusių apklausoje respondentų yra 31-39 metų amžiaus, kurie sudaro daugiau nei pusę visų respondentų net 51%, šiek tiek mažesnę dalis respondentų 40-50 metų amžiaus – 40%, pačią mažiausią dalį sudaro tik 3% 51 ir daugiau metų amžiaus respondentai, 6% sudaro 20-30 metų amžiaus respondentai (žr. pav. 15).

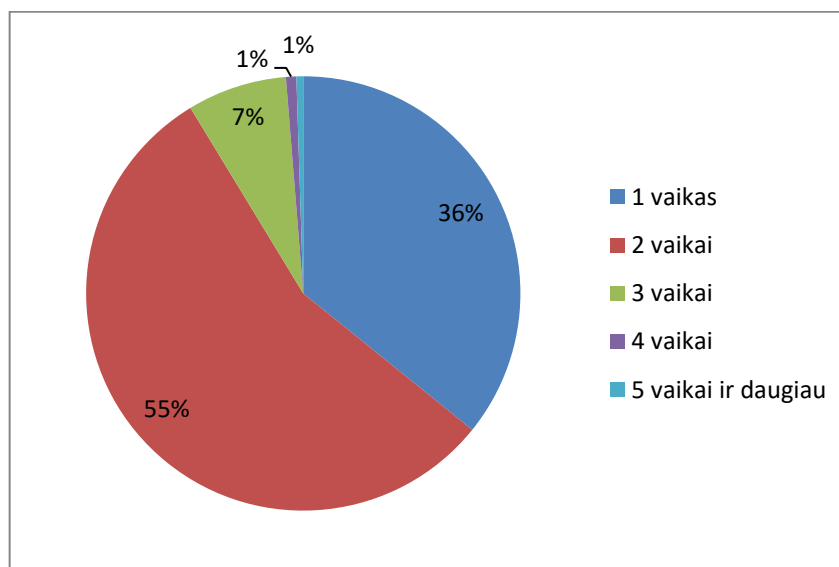
pav. 15 Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Dauguma dalyvavusių respondentų gyvena mieste, tačiau buvo išreikšta nuomonė ir gyvenančiųjų rajone (žr. pav. 16). O tai rodo, kad tyrime yra išreikšta nuomonė tiek miestų gyventojų tiek rajonų gyventojų.

pav. 16 Respondentų pasiskirstymas kur jie gyvena

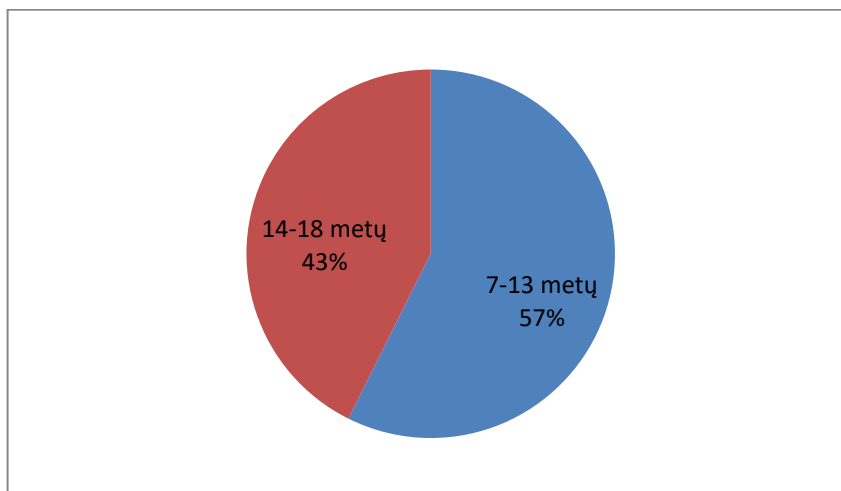
55% dalyvavusiųjų augina 2 vaikus, 36% augina 1 vaiką, 7% augina 3 vaikus ir tik po 1% auginančių daugiau nei 4 vaikus (žr. pav. 17).

pav. 17 Šeimoje augantys mokyklinio amžiaus vaikai

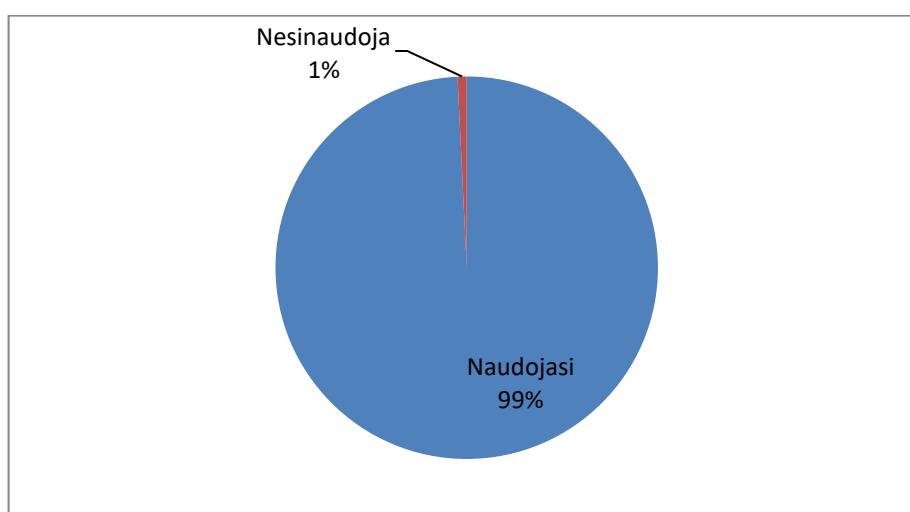
Mus domina mokyklinio amžiaus vaikai, kurių amžiaus tarpsniai yra nuo 7 m. iki 13 m. ir nuo 14 m. iki 18 m., kadangi tokius amžiaus tarpsnius apibrėžia Lietuvos civilinio kodekso 2.7 ir 2.8

straipsniai, todėl buvo paklausta kokio amžiaus vaikus respondentai augina. Klausimas buvo sudarytas, taip, kad galima buvo pasirinkti kelis variantus atsižvelgiant, kad šeimoje gali būti skirtingo amžiaus vaikai. Žvelgiant į rezultatus matome, kad 57% sudaro 7-13 metų vaikai, o 43% - 14-18 metų vaikai (žr. pav. 18).

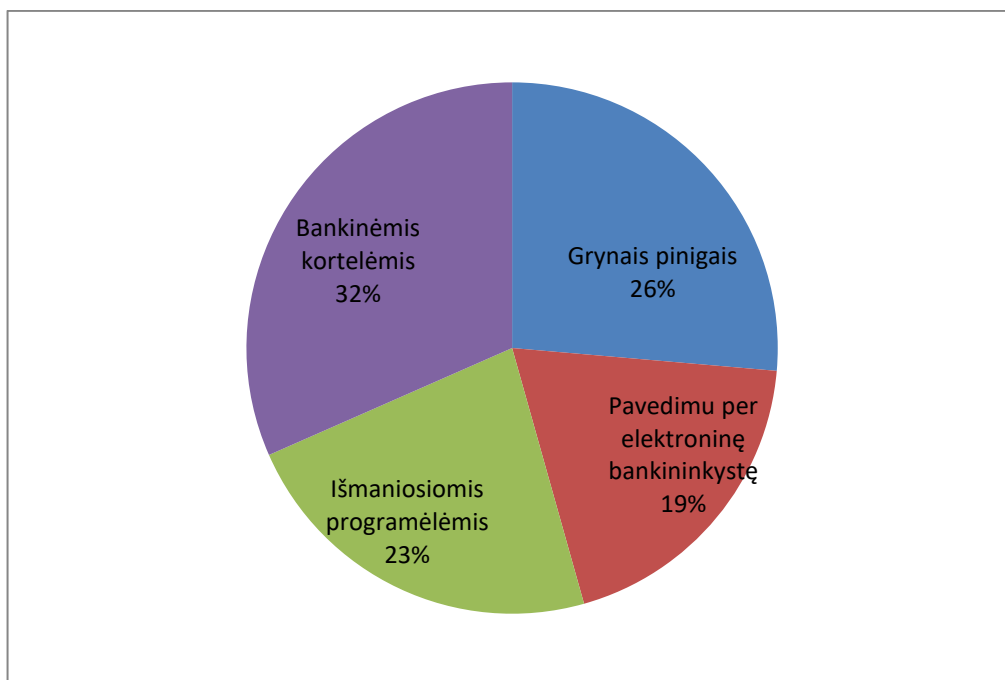
pav. 18 Vaikų amžius

Buvo labai svarbu nustatyti ar respondentai patys naudojami atsiskaitymo negrynaisiais paslaugomis. Tik 3 žmonės kas sudaro tik 1% visų respondentų naudojami tik grynais pinigais (žr. pav. 19).

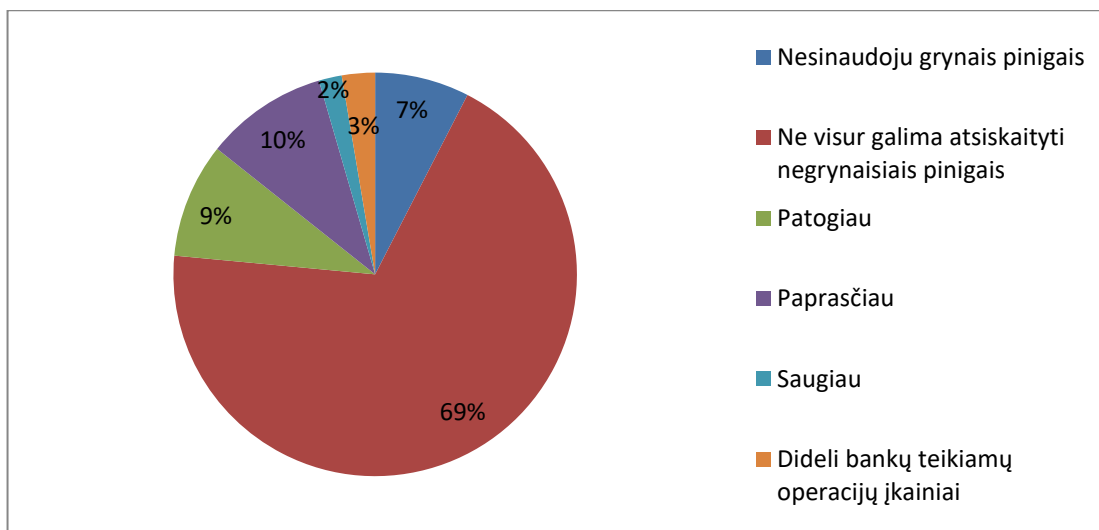
pav. 19 Kiek respondentų naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo paslaugomis

Taip pat buvo paklausta kokiomis priemonėmis linkę respondentai patys atsiskaitinėti už paslaugas ir prekes, klausimo atsakymus galima buvo pasirinkti kelis. Išaiškėjo, kad vis dar 26% naudojami grynais pinigais atsiskaitydami už prekes ar paslaugas. Daugiausiai respondentai naudojami bankinėmis kortelėmis – 32%. Išmaniosiomis programėlėmis 23%, mažiausią dalį atsiskaitymų sudaro pavedimai per elektroninę bankininkystę – 19% (žr. pav. 20).

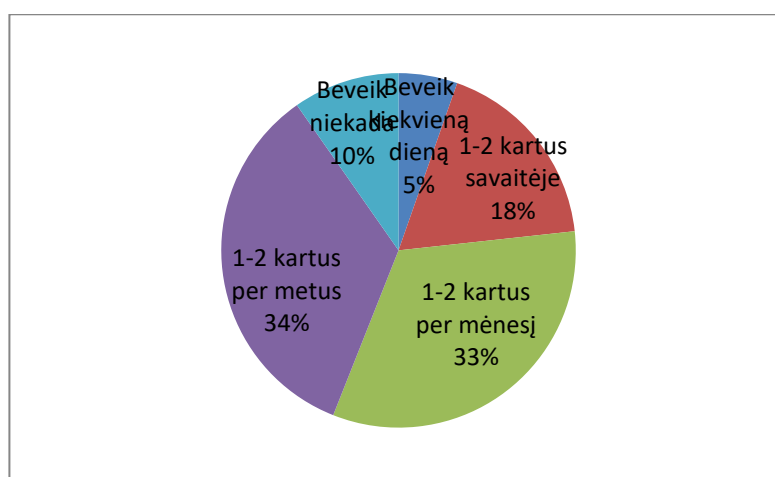
pav. 20 Kokios priemonės naudojamos atsiskaitymams

Tuomet kyla klausimas kokios priežastys lemia, kad vis dar atsiskaitinėja respondentai grynaisiais pinigais. Atsakymus į šį klausimą galima buvo nurodyti kelis, taip pat buvo suteikta galimybė pakomentuoti. Net 69 % respondentų įvardijo, kad atsiskaitinėja grynaisiais todėl, kad ne visur galima atsiskaityti negrynais pinigais. Mano, kad patogiau 9% ir paprasčiau 10% atsiskaityti grynais pinigais. 2% mano, kad saugiau atsiskaitinėti grynais pinigais nei negrynaisiais, 3% nurodo, kad jų pasirinkimą lemia vis dar dideli bankų teikiamų operacijų įkainiai. Respondentai pakomentavo, kad lemia atsiskaitymus ne tik šios priežastys, bet ir grynaisiais pinigais gaunamos pajamos arba tiesiog nepatinka atsiskaitinėti grynaisiais pinigais, grynųjų turėjimas. Džiugu, kad jau 7% respondentų nebesinaudoja grynaisiais pinigais, dėl to galime daryti išvadą kad ir jų vaikai naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (žr. pav. 21).

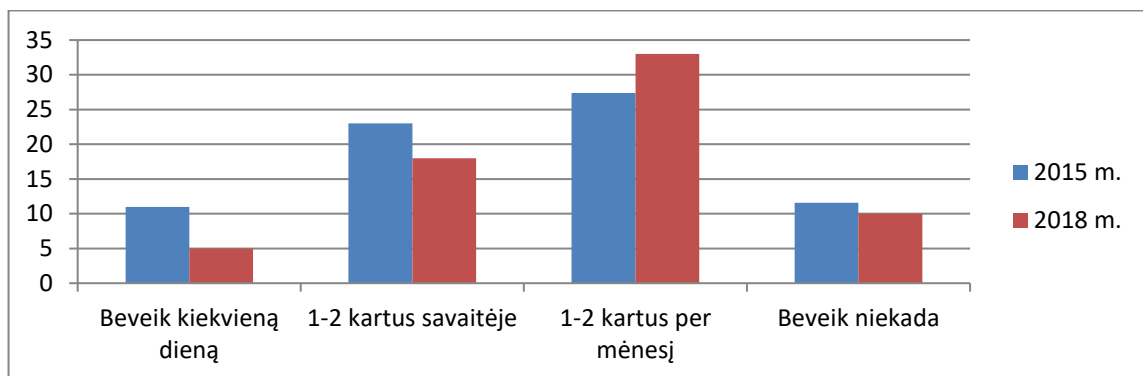
pav. 21 Priežastys lemiančios naudotis grynais pinigais

2015 m Lietuvoje vykdyto Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA duomenis vaikai buvo klausiami, kokių dažnumu jie kalbasi su tėvais apie finansus. Gauti duomenis rodė, kad Lietuvoje net 11 procentų mokinių niekada arba beveik niekada neaptarė piniginių reikalų, mokinių kurie kalbasi kartą ar du per mėnesį – 27,4 procento, ir kalbasi kartą ar du per savaitę 23 procentai. Ir tai labai atspindi mokinių finansiniam raštingumui: mažiau finansiškai raštingi mokiniai buvo tie, kurie su tėvais apie finansus nesikalba visai, negu tie, kurie kalbasi beveik kasdien. Todėl mums buvo labai svarbu sužinoti kiek pasikeitė rodikliai, kurie nurodo kokių dažnumu su vaikais tėvai kalbasi apie šeimos finansus, todėl buvo respondentų paklausta kiek dažnai aptaria piniginius reikalus su vaikais (pvz.: išlaidas, taupymą, bankininkystės ar investavimo klausimus). Rezultatai parodė, kad net 10% respondentų beveik niekada neaptaria piniginių reikalų su vaikais ir tik 5% aptaria kiekvieną dieną. Daugiausiai respondentai nurodė, kad aptaria 1-2 kartus per metus – 34% ir 1-2 kartus per mėnesį – 33%. 1-2 kartus aptaria finansus 18% respondentų (žr. pav. 22).

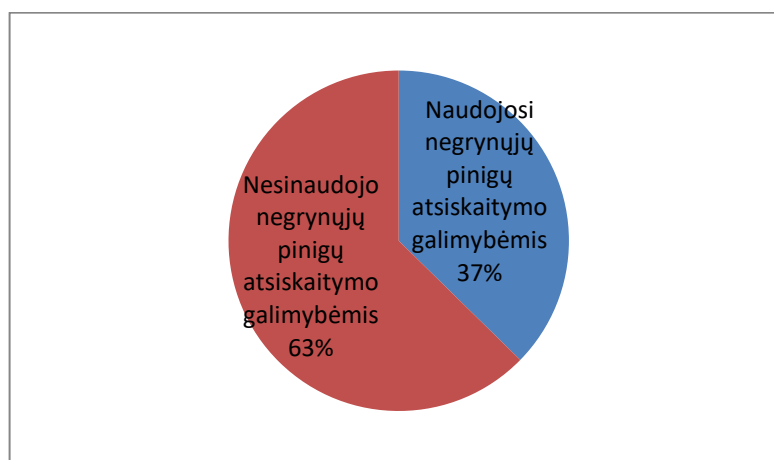
pav. 22 Kaip dažnai respondentai aptaria piniginius reikalus su vaikais (pvz.: išlaidas, taupymą, bankininkystės ar investavimo klausimus)

Palyginus gautus rezultatus su 2015 m. vykdyto Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA duomenis, matome, kad beveik niekada nesikalbančių su vaikais apie finansinius reikalus skaičius mažėja 1,6%, o 1-2 kartus per mėnesį besikalbančių didėja 6,4%. Tačiau besikalbančių kiekvieną dieną ir bent 1-2 kartus savaitėje mažėja atininkamai 6% ir 5%. Galime daryti išvadą, kad tėvai vis dar nenoriai aptarinėja su vaikais šeimos finansus ir tai lemia, kad vaikų finansinis raštingumas nekyla arba kyla labai nežymiai (žr. pav. 23). Tačiau darant palyginimą negalima atmesti ir to fakto, kad tėvų kalbėjimosi dažnumo ir vaikų samprata gali ir skirtis.

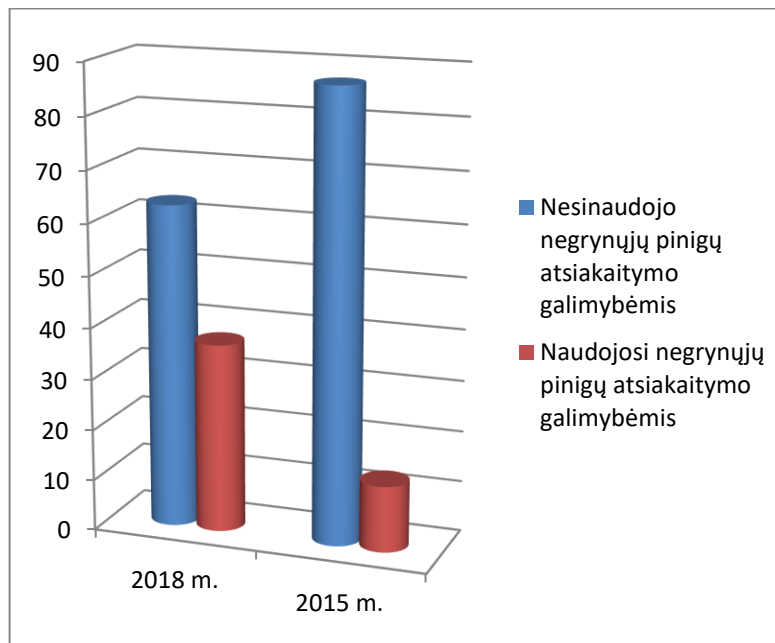
pav. 23 Kaip keitėsi per 2015 m. ir 2018 m. aptarimas piniginių reikalų su vaikais

Buvo paklausta ar respondentų vaikai naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis, kurios gali būti tiek bankinės kortelės, tiek elektroninė pinigines prieinamos mokykloje atsiskaitant už paslaugas, norint sužinoti kokia dalis vaikų naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis. Rezultatai parodė, kad 37% vaikų naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis, tačiau net 63% vis dar nesinaudoja negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (žr. pav. 24).

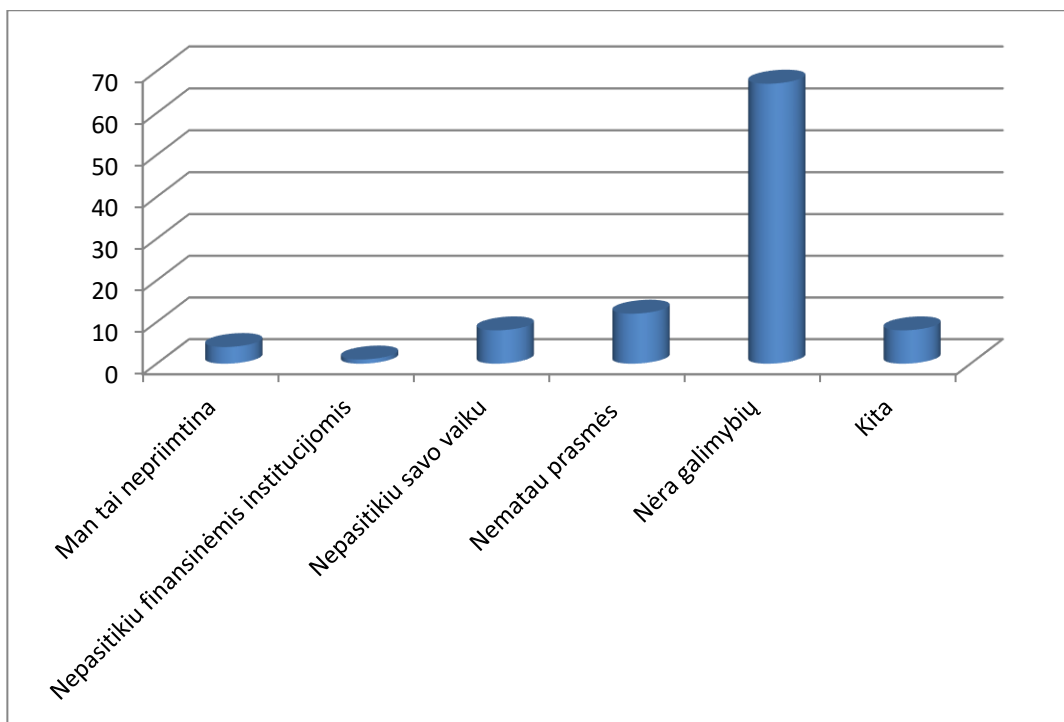
pav. 24 Kiek mokyklinio amžiaus vaikų naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (bankinės kortelės, elektroninė piniginė)

Palyginus su 2015 m. vykdyto Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA duomenimis rezultatai naudojimo negrynųjų pinigų atsiskaitymams kyla – 24% vaikų daugiau naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis nei 2015 m. (žr. pav. 25).

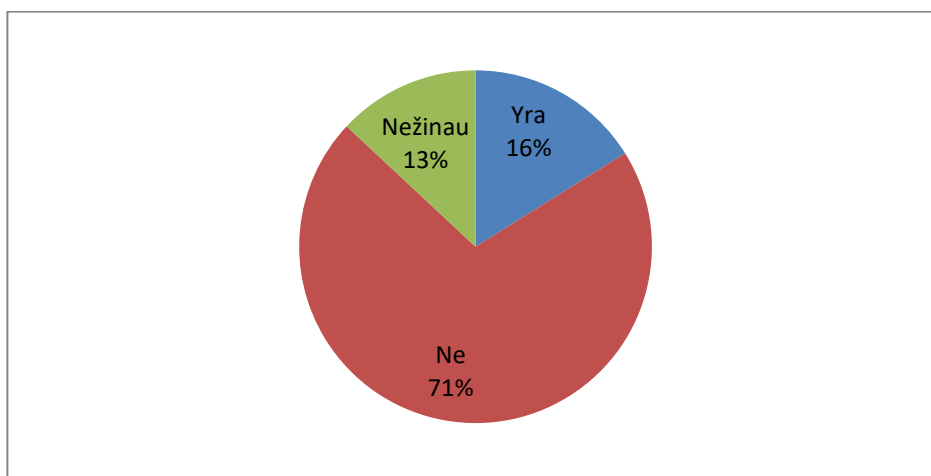
pav. 25 Palyginimas 2015 m. ir 2018 m. vaikų naudojimosi priemonių turėjimas negrynųjų pinigų atsiskaitymams

Kadangi vis dar 63% respondentų vaikų nesinaudoja negrynųjų pinigų atsiskaitymams galimybėmis, reikia iširti kokios priežastys tai lemia. Klausimas buvo pateiktas su galimais keliais pasirinkimo variantais, taip pat buvo galimybė išreikšti savo nuomonę pasirinkime kita. Daugiausiai respondentų nurodė, kad pasirinkimą nenaudoti negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybę jų vaikui lemia tai, kad nėra galimybių pasirinkti tokį atsiskaitymo būdą jų vaikams, tai nurodė net 67% apklaustųjų. Nemato prasmės tokiam atsiskaitymo būdai savo vaikui – 12%, kad respondentui nepriimtinas toks būdas vaikui atsiskaitinėti nurodė 4% respondentų. Net 8% respondentų nepasitiki savo vaiku, 1% nepasitiki finansinėmis institucijomis (žr. pav.26). 8% procentai nurodė, kad lemia kitos priežastys, dauguma įvardina tai, kad nėra galimybės atsiskaityti mokykloje negrynaisiais pinigais, taip pat viena iš priežasčių daugumos įvardinta tai, kad vaikas dar per mažas naudotis tokiomis galimybėmis, vienas respondentas nurodė, kad vaiko kortelės praradimas atims daug laiko ir lėšų, taip pat kitas respondentas nurodė, kad dar nėra užsakęs kortelės, tačiau artimiausiu laiku planuoja tai padaryti.

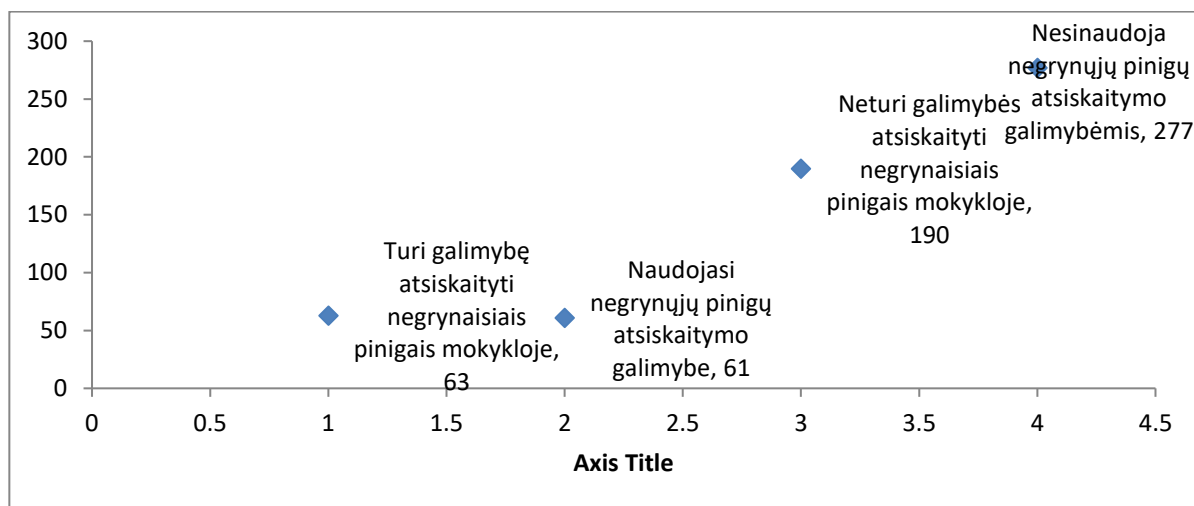
pav. 26 Priežastys lemiančios vaikų nesinaudojimą atsiskaitymams negrynaisiais pinigais

Pagal Lietuvos bankų asociacijos 2018m. rugpjūtį surinktus duomenis 52 Lietuvos mokyklose iš 799 galima atsiskaityti negrynaisiais pinigais ir dar 58 mokyklų administracijos mokyklose nurodė, kad planuoja įdiegti elektronines atsiskaitymo priemones. (Lietuvos bankų asociacija, 2018). Remiantis šiuo faktu, buvo paklausta kokios galimybės mokykloje yra atsiskaityti negrynaisiais pinigais valgykloje, kopijavimo paslaugos ir kt. respondentų vaikams. Net 71% respondentų nurodė, kad jų vaiko mokykloje nėra galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais vaikams ir tik 16% nurodė, kad tokios galimybės yra. Dar 13% respondentų net nežino ar yra galimybė vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokykloje (žr. pav. 27).

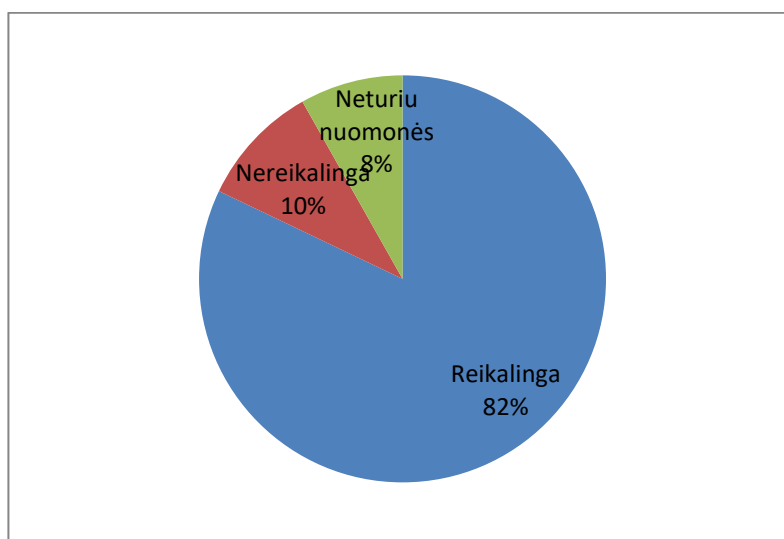
pav. 27 Kokios yra galimybės vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokykloje

Palyginus kaip priklauso naudojimosi negrynujų pinigų galimybe nuo galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokykloje, grafike labai aiškiai matosi (žr. pav. 28), kad tie vaikai, kurie turi galimybę atsiskaityti mokykloje taip pat naudojami ir negrynujų atsiskaitymo priemonėmis. Tačiau neturėjimas galimybės atsiskaityti mokykloje negrynaisiais pinigais tik pusiau lemia naudojimosi galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais.

pav. 28 Priklausomybė negrynujų pinigų naudojimo paslaugos naudojimas vaikams nuo galimybių naudotis negrynujų pinigų atsiskaitymo galimybėmis mokykloje

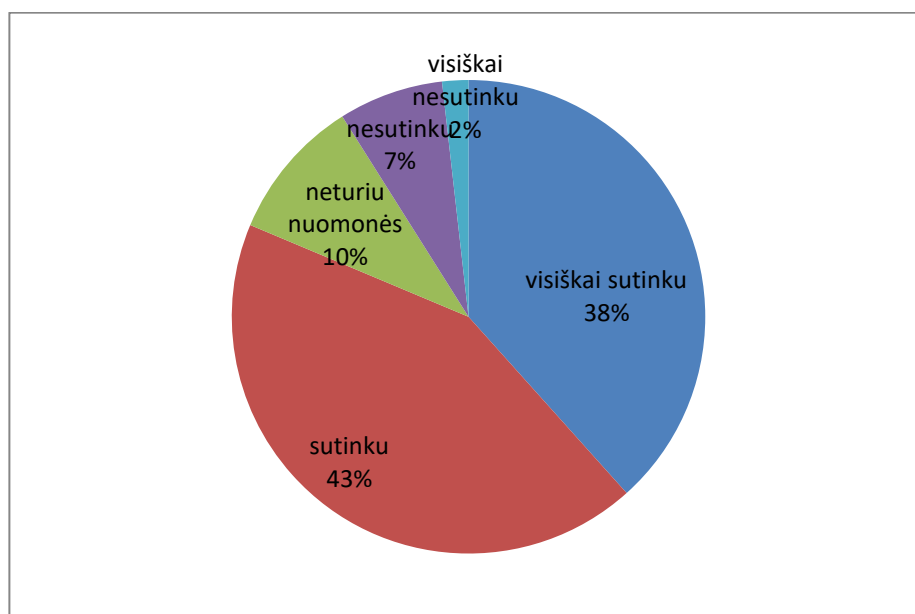
Labai svarbu buvo sužinoti respondentų nuomonę, atmetus visas priešastis, kaip jie mano ar reikalinga galimybė apskritai atsiskaityti mokykloje negrynaisiais pinigais vaikams. 82% respondentų mano, kad reikalinga galimybė atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokykloje, 8% neturi nuomonės, ir tik 10% mano, kad tokia galimybė nereikalinga (žr.. pav. 29).

pav. 29 Respondentų požiūris į tai ar reikia mokykloje galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais

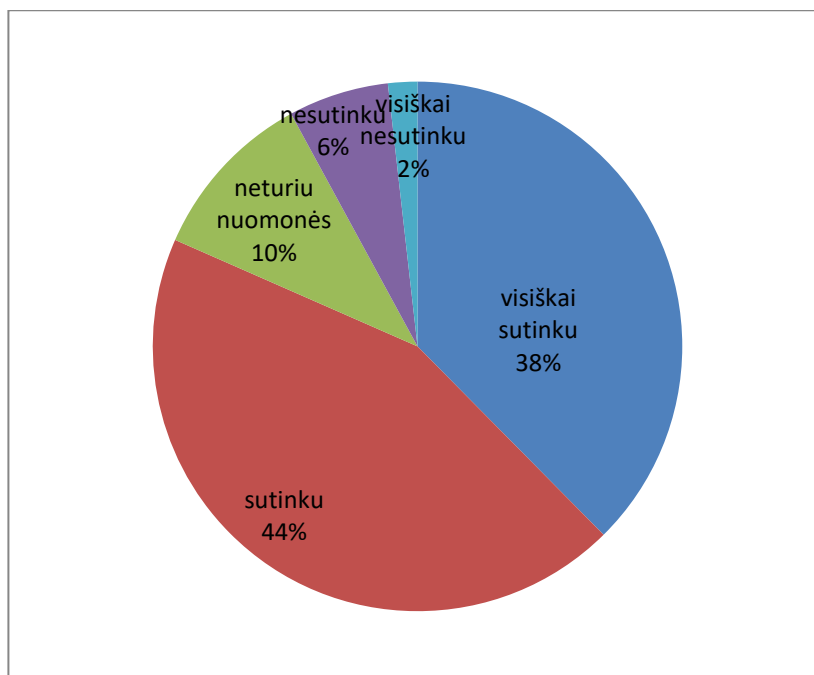
Išnagrinėjus mokslinę literatūrą, dauguma ekonomistų, finansininkų, edukologų mano, kad atsiskaitymas negrynaisiais pinigais moko vaiką naujų įgūdžių ir įpročių, juos formuoja tolimesniam gyvenimui, taip pat teigia, kad vaikams nešiotis negrynųjų atsiskaitymų priemonės yra patogiau ir saugiau, jų pagalba mažėja patyčios mokykloje. Mus svarbi nuomonė vaikų tėvų ar jie sutinka su šiais teiginiais ar ne. Respondentams buvo pateikti 5 teiginiai: „Naudojimasis negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių“, „Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“, „Negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“, „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime“ ir „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias“, respondentai galėjo pasirinkti atsakymo variantą iš 5 pasirinkimo variantų skalėje nuo visiškai sutinku iki visiškai nesutinku.

Kad naudojimasis negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis moko vaikus naujų įgūdžių ir įpročių visiškai sutinka 38% respondentų, sutinka – 43%, neturi nuomonės 10%, nesutinka 7% ir tik 2% visiškai nesutinka (žr. pav. 30).

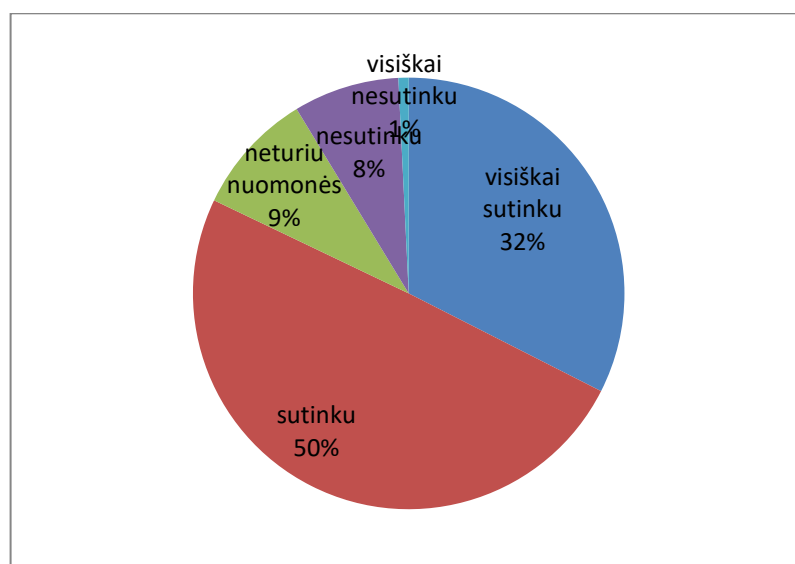
pav. 30 Respondentų nuomonė į teiginį „Naudojimasis negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių“

38% visiškai sutinka ir 44% sutinka, kad negrynaisiais pinigais atsiskaitymas formuoja įgūdžius ir tolimesniame gyvenime. Tik 2% visiškai nesutinka, 6% nesutinka, kad formuojasi įgūdis tolimesniam gyvenimui naudojantis vaikams negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (žr. pav. 31).

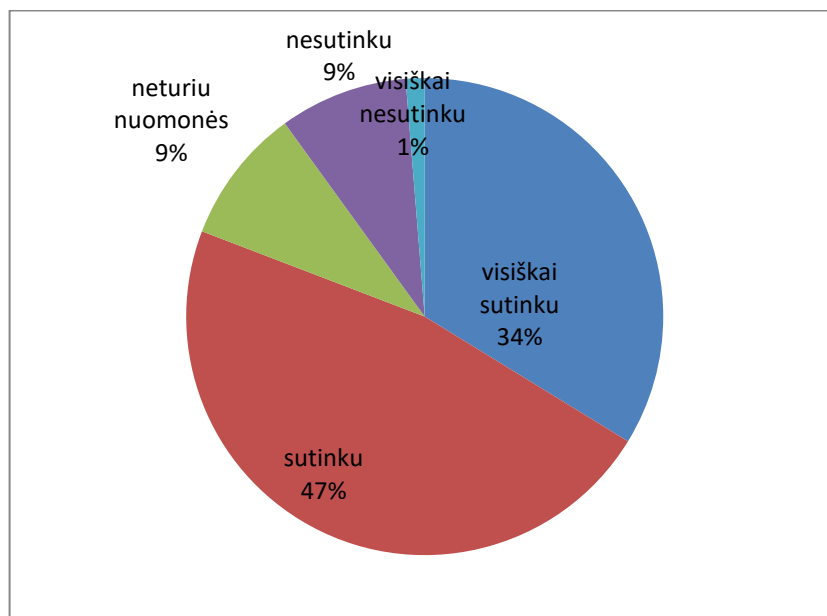
pav. 31 Respondentų nuomonė į teiginį „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime“

Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas visiškai sutinka 32%, sutinka 50% respondentų ir tik 1% visiškai nesutinka arba 8% nesutinka su šiuo teiginiu (žr. pav. 32).

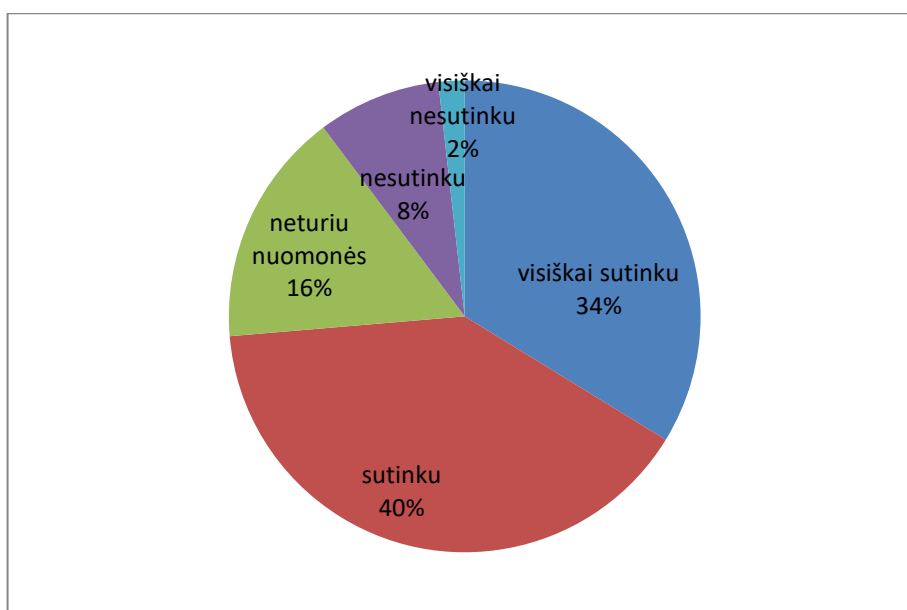
pav. 32 Respondentų nuomonė į teiginį „Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“

Kad negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynujų pinigų monetas visiškai sutinka 34%, sutinka 47% respondentų. 1% visiškai nesutinka 9% nesutinka, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais vaikui suteikia saugumą (žr. pav. 33).

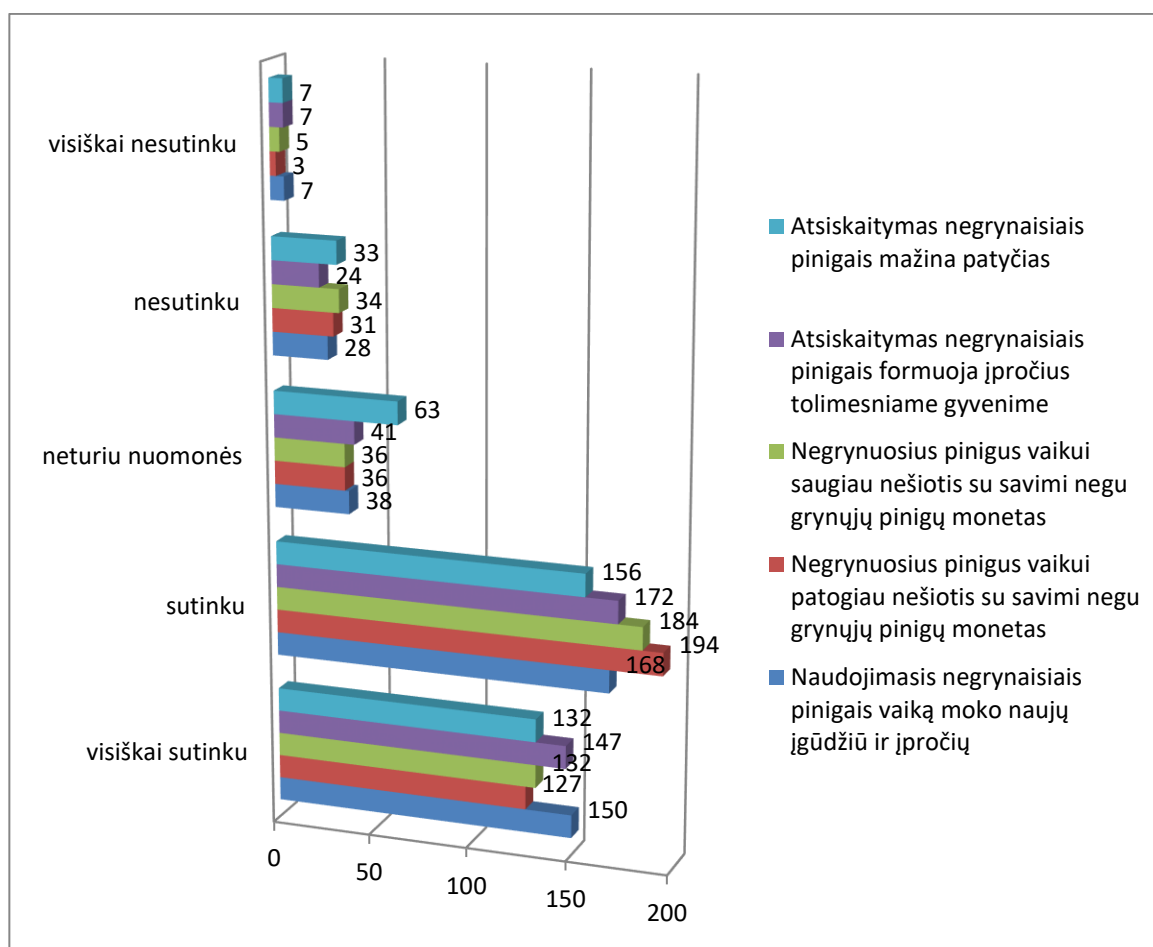
pav. 33 Respondentų nuomonė į teiginį „Negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynujų pinigų monetas“

16% respondentų neturi nuomonės ar atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias, tačiau 34% linkę visiškai sutikti ir dar 40% sutinka, kad negrynujų pinigų naudojimas mažina patyčias tarp vaikų. Ir visiškai nesutinka arba nesutinka 2% ir 8% atitinkamai (žr. pav.34).

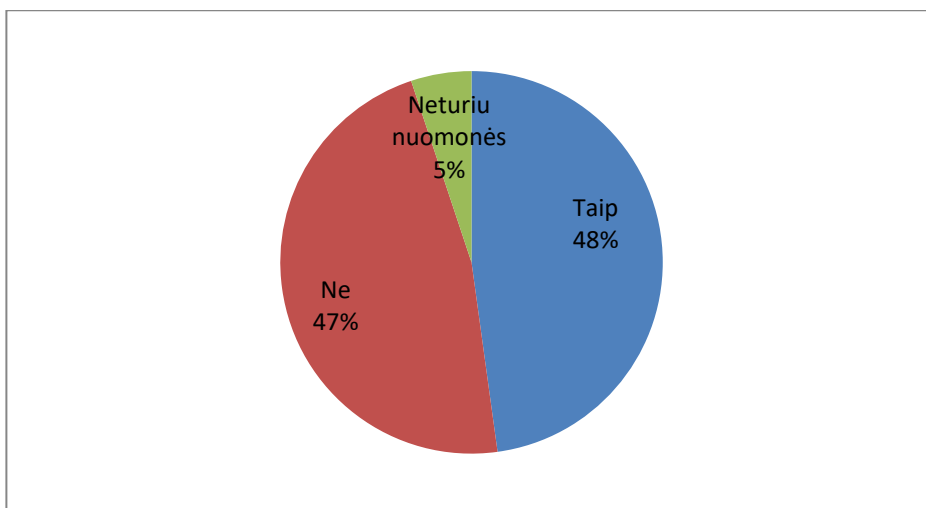
pav. 34 Respondentų nuomonė į teiginį „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias“

Galime daryti išvadas, kad absoliuti dauguma respondentų visiškai sutinka arba sutinka su šiais 5 teiginiais: „Naudojimasis negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių“, „Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“, „Negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“, „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime“ ir „Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias“. Susistemintus atsakymus matome aiškiai, kad mūsų padaryta išvada yra teisinga (žr. pav. 35). Ir tik maža dalis respondentų nesutinka arba linkę visiškai nesutikti. Mažiausiai prieštarų sukelia teiginys, kad vaikui patogiau nešiotis negrynuosius pinigus, daugiausiai respondentų neturi nuomonės apie tai kaip atsiskaitymas mažina patyčias.

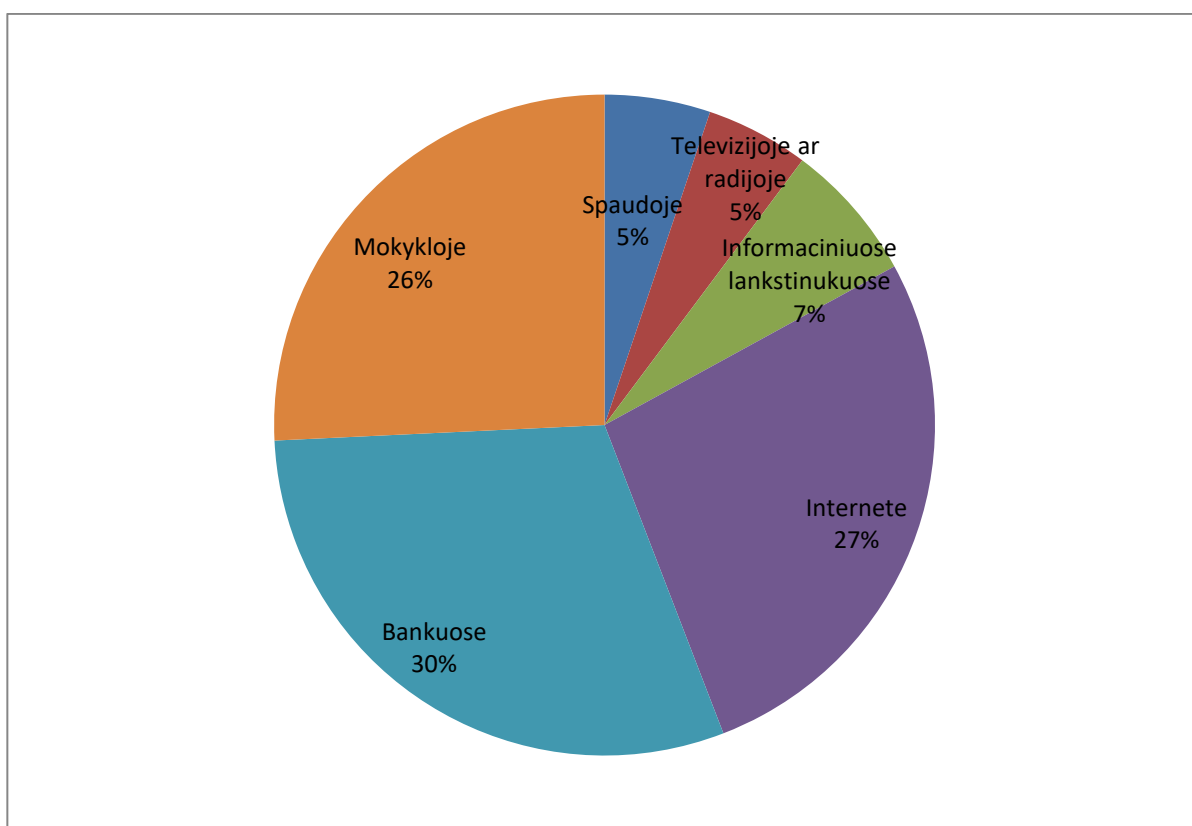
pav. 35 Susistemintas grafikas pagal atsakymų pasirinkimus nuo visiškai nesutinku iki visiškai sutinku teiginiams

48% respondentai mano, kad apie atsiskaitymus negrynaisiais pinigais vaikams informacijos pakanka, 5% - nuomonės neturi ir net 47% respondentų nurodo, kad jiems trūksta informacijos apie atsiskaitymus negrynaisiais pinigais vaikams (žr. pav. 36).

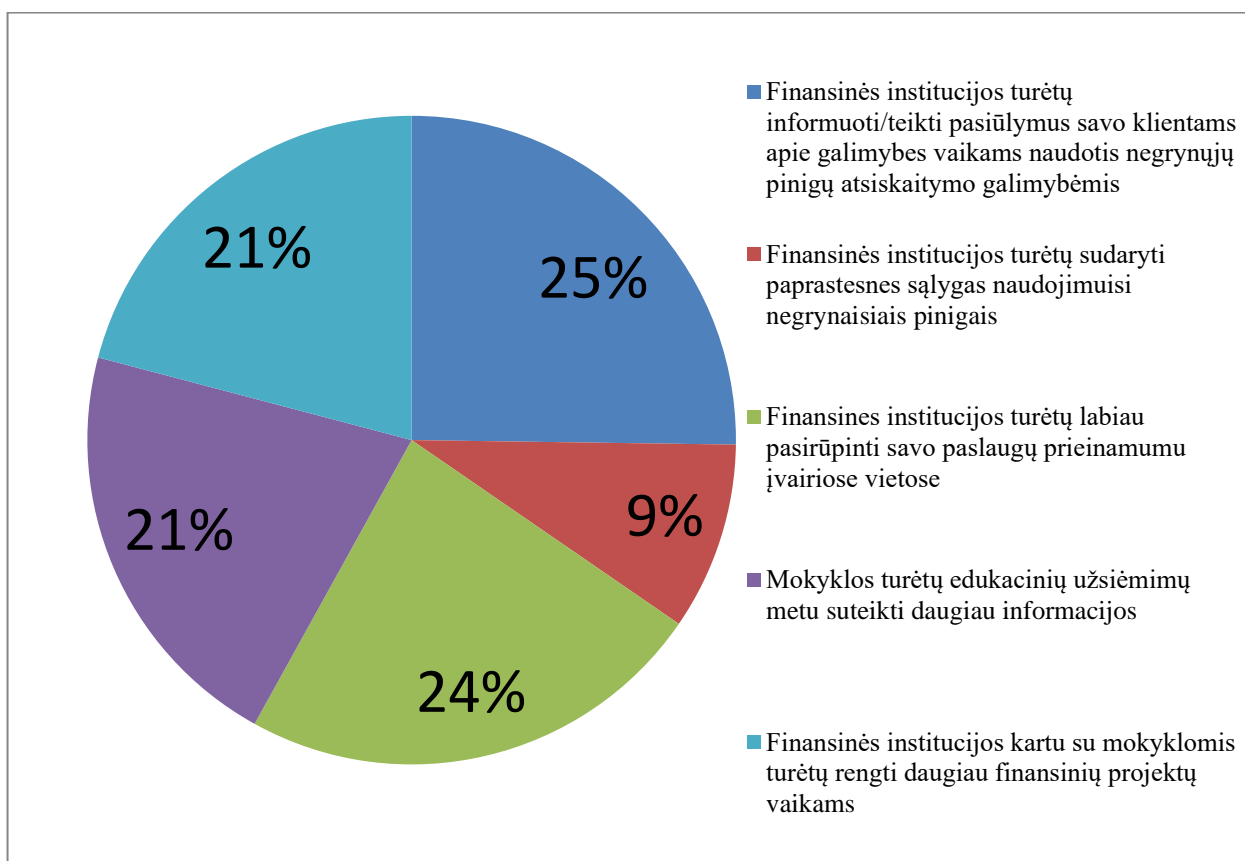
pav. 36 Ar užtenka informacijos apie galimybes vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais

Respondentų buvo paklausta kur jie norėtų rasti daugiau informacijos apie negrynųjų pinigų atsiskaitymus vaikams. Atsakymo variantus galima buvo pasirinkti kelis. Daugiausiai respondentų nurodė, kad informacijos daugiau turėtų būti pateikta bankuose (30%), mokykloje (26%) ir internete (27%). Taip pat 5% pageidautų informacijos spaudoje, televizijoje ar radijuje ir 7% informaciniuose lankstinukuose (žr. pav. 37)

pav. 37 Pageidaujamos informacijos gavimo priemonės apie atsiskaitymo galimybes negrynaisiais pinigais vaikams

Labai svarbu sužinoti kas galėtų paskatinti vaikų negrynujų pinigų vartojimą atsiskaitymams. Buvo užduotas klausimas respondentams: „Kaip Jūs manote, ką reiktų daryti, kad daugiau moksleivių naudotųsi galimybėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais?“, atsakymus galima buvo pasirinkti kelis, taip pat buvo pasirinkimas pateikti savo atsakymo variantą. 9% respondentų mano, kad reikia sudaryti finansinėms institucijoms paprastesnes sąlygas naudojimuisi negrynaisiais pinigais. Net 25 % mano, kad daugiau finansinės institucijos turėtų informuoti/teikti pasiūlymus savo klientams apie galimybes vaikams naudotis negrynujų pinigų atsiskaitymo galimybėmis. Ir po 21% surinko atsakymai, kad mokyklos turėtų edukacinių užsiėmimų metu suteikti daugiau informacijos ir finansinės institucijos kartu su mokyklomis turėtų rengti daugiau finansinių projektų vaikams (žr. pav. 38). Visi pasirinkę pateikti savo nuomonę pasisakė, kad pirmiausiai reikia užtikrinti, kad visose Lietuvos mokyklose vaikams būtų galimybė atsiskaitinėti negrynais pinigais.

pav. 38 respondentų nuomonė apie tai ką reiktų daryti, kad daugiau moksleivių naudotųsi galimybėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais

Remiantis tyrimo išsikeltais tikslais apibendrinant galime teigti, jog 99% respondentų naudojami negrynujų pinigų atsiskaitymo galimybėmis, tačiau beveik $\frac{3}{4}$ jų vaikų nesinaudoja negrynujų pinigų atsiskaitymo galimybėmis. Respondentų didžioji dalis teigia, kad didžiausia problema yra nebuvimas galimybių vaikams visur atsiskaityti negrynaisiais pinigais. Tačiau palyginus su 2015 m daryto tyrimo

penkiolikmečiams duomenimis net 24% kyla vaikų skaičius turinčių priemones atsiskaitymams negrynaisiais pinigais.

71% respondentų teigė, jog jų vaiko mokykloje nėra galimybės atsiskaityti negrynaisiais pinigais, tačiau 82% respondentų nurodė, kad reikia mokykloje galimybės vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais. Tie vaikai, kurie turi galimybę atsiskaityti mokykloje, taip pat naudojami ir negrynųjų atsiskaitymo priemonėmis. Tačiau net 13% respondentų nežino ar jų vaiko mokykloje galima ar ne atsiskaitinėti negrynaisiais pinigais kas parodo nedideli jų susidomėjimą vaiko aplinka..

Respondentai su savo vaikais apie piniginius reikalus kalbasi 1-2 kartus per mėnesį arba tik 1-2 kartus per metus, tik 5% respondentų aptaria finansinius reikalus su savo vaikas kasdieną. Palyginus su 2015 m. apklausos duomenimis rezultatai nežymiai skiriasi, tačiau sumažėjo kalbančių su vaiku kasdieną skaičius, bet ir sumažėjo beveik niekada nesikalbančių apie finansinius reikalus su savo vaiku.

Absoliuti dauguma respondentų visiškai sutinka arba sutinka su pateiktais šiais teiginiais: „naudojimasis negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių“, „negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“, „negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas“, „atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime“ ir „atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias“.

Beveik pusė respondentų nurodė jog jiems trūksta informacijos apie galimus atsiskaitymus jų vaikams negrynaisiais pinigais, daugiausiai respondentų norėtų gauti daugiau informacijos bankuose, internete ir mokykloje.

Respondentai mano, kad turėtų daugiau informuoti/teikti finansinės institucijos pasiūlymus savo klientams apie galimybes vaikams naudotis negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis, mokyklos turėtų edukacinių užsiėmimų metu suteikti daugiau informacijos, finansinės institucijos kartu su mokyklomis turėtų rengti daugiau finansinių projektų vaikams, o pirmiausiai reikia užtikrinti, kad visose Lietuvos mokyklose vaikams būtų galimybė atsiskaitinėti negrynais pinigais, tam, kad didėtų vaikų naudojimas negrynaisiais pinigais atsiskaitymai.

Skyriaus išvados. Pagrindinė problema, kodėl negrynieji pinigai nepilnamečiams neplinta Lietuvoje pakankamai sparčiai, yra, kad vis dar ne visur galima atsiskaityti negrynaisiais pinigais, o svarbiausiai, kad vaikai neturi galimybės atsiskaityti ten, kur mokyklinio amžiaus vaikas daugiausiai praleidžia savo gyvenime laiko – mokykloje ar po pamokinėje veikloje. Tokiu būdu vaikams

automatiškai eliminuojama net galimybė naudoti alternatyvius atsiskaitymo būdus ir yra vis verčiami naudotis grynais pinigais.

Taip pat nemaža problema yra ta, jog trūksta informatyvumo apie galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais vaikams Lietuvoje. Norint pasiekti šią informaciją, net suaugusiems reikia paieškoti informacijos, o vaikams ji apskritai platinama labai skurdžiai. Ir nors finansinės įstaigos ir siekia didesnio finansinio švietimo, bet apklausa rodo, kad jo vis dar stipriai per mažai.

Tai sukelia dvejopą jausmą, nes matome, kad tėvai puikiai supranta negyryųjų pinigų naudą vaikams ir nesipriešina jai, bet rinka ir vaikų aplinka nesuteikia reikiamų galimybių ir priemonių šiems tikslams siekti. O šiuolaikinis tėvų užimtumas neduoda jiems patiems pakankamai laiko, kad galėtų šviesti savo vaikus asmeniškai. Juolab, kad tėvai vis dar mato šio produkto nepaplitimą nepilnamečių tarpe ir jų aplinkoje ir nededa pastangų į sritį, kurios vaikai vis tiek negali normaliai lavinti.

Šis tyrimas rodo tik dabartinės situacijos nuotrauką, tačiau reikalingi išsamesni tyrimai, norint pamatyti aiškesnes ateities perspektyvas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados:

1. Žmonės visada ieškojo ir ieško kuo paprastesnio būdo vykdyti tarpusavio atsiskaitymus. Ir jai grynųjų pinigų ar jų ekvivalentų raida vyko tūkstantmečiais, tai negryniję pinigai per kelius dešimtmečius nuo atsiradimo stipriai patobulėjo. Negrynųjų pinigų svarba visuomenėje ir visoje ekonomikoje sąlygojo, kad šie metodai būtų skatinami ir sparčiai vystomi, keičiant žmonių požiūrį ir įpročius, nes šiuo metu tai vienas paprasčiausių ir efektyviausių būdų kontroliuoti savo finansus. Finansinės institucijos yra suinteresuotos kuo labiau tobulinti savo sistemas: tiek pasiekiamumo, tiek saugumo prasme ir todėl ši sfera yra viena sparčiausiai tobulėjančių. Finansinės institucijos turi pastoviai pirmauti tiek informacinių technologijų srityje, tiek produktų ir pasiekiamumo, nes valstybė pastoviai išduoda vis naujas licencijas naujiems rinkoms dalyviams, kas sukelia pastovią konkurenciją.
2. Šiam momentui Lietuva vis dar atsilieka nuo pažangiųjų šalių pagal vaikų finansinį švietimą, bet teigiama tendencija yra matoma. Atsiranda vis daugiau galimybių nepilnamečiams susipažinti ir naudoti negrynuosius pinigus, nors dažnai finansinėms institucijoms tai nėra finansiškai naudinga trumpoje perspektyvoje. Tai tik parodo kad ir Lietuvos įstaigos pradeda žiūrėti į ateitį ir jau dabar stengiasi mokyti vaikus finansinio raštingumo, kad ateityje tiek žmonėms, tiek pačioms įstaigoms būtų paprasčiau ir lengviau gyventi besikeičiančioje visuomenėje.
3. Lietuvoje yra sudarytos puikios galimybės nepilnamečiams naudotis negrynaisiais pinigais. Beveik visi bankai suteikia tokias galimybes. Tačiau vis dar trūksta informacijos apie tai. Kadangi tai nėra pelninga sfera trumpu laikotarpiu, tai tam nėra skiriama pakankamai laiko ir lėšų. Tačiau matoma daug projektų kurie ateityje gali stipriai pakeisti nepilnamečių gyvenimą ir įpročius. Elektroninės įstaigos jau dabar į rinką išleidžia pasiūlymus susijusius su nepilnamečiais, kurie integruoti į mokymo įstaigas. Didžiųjų bankų šviečiamoji veikla taip pat rodo gimstantį dėmesį nepilnamečių rinkai. Ir nors vangiai, bet nuosekliai vis daugiau produktų yra siūloma vaikams.

4. Pagrindinė problema, kodėl negrynieji pinigai nepilnamečiams neplinta Lietuvoje pakankamai sparčiai, yra, kad vis dar ne visur galima atsiskaityti negrynaisiais pinigais, o svarbiausiai, kad vaikai neturi galimybės atsiskaityti mokykloje. Tokiu būdu vaikams automatiškai eliminuojama net galimybė naudoti alternatyvius atsiskaitymo būdus ir yra vis verčiami naudotis grynais pinigais. Taip pat nemaža problema yra ta, jog trūksta informatyvumo apie galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais vaikams Lietuvoje. Norint pasiekti šią informaciją, net suaugusiems reikia paieškoti informacijos, o vaikams ji apskritai platinama labai skurdžiai. Ir nors finansinės įstaigos ir siekia didesnio finansinio švietimo, bet apklausa parodė, kad jo vis dar stipriai per mažai.

Rekomendacijos:

- Ir toliau švietimo ministerija bei finansinės institucijos turėtų stiprinti iniciatyvas formaliojo ir neformaliojo švietimo srityje, gerinant mokinių žinias ir supratimą apie finansus. Taip pat būtina dar aktyviau įtraukti mokinių tėvus į mokinių finansinio raštingumo ugdymą, didinant jų vaidmenį.
- Norint, kad negrynieji pinigai nepilnamečių tarpe sparčiau plistų Lietuvoje, finansinės įstaigos turėtų dėti didesnes pastangas į produktų skirtų nepilnamečiams platinimą. Taip pat turėtų būti leidžiama daugiau informacijos lengvai vaikams prieinamose vietose ar nepilnamečių pamėgtose interneto svetainėse.
- Gerinant galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais, reikia, kad mokėjimo priemonės būtų patrauklios ir patogios naudotis vartotojams, taip pat svarbus platus atsiskaitymų negrynaisiais pinigais vietų tinklas. Taip pat būtina plėsti mokėjimų prieinamumą atsiskaitymams negrynaisiais pinigais nepilnamečiams mokyklose.
- Siūlomi tolimesni gilesni tyrimai, pamatyti aiškesnes ateities perspektyvas atsiskaitymo negrynaisiais pinigais nepilnamečiams, nes šio darbo tyrimas rodo, tik dabartinės situacijos gaires.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Athanassiou, P.; Mas-Guix N. Electronic money institutions: current trends, regulatory issues and future prospects. European Central Bank. Legal working paper series No 7/July 2008. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf?e048d33ed42e2ed76dfccd7429717cc7> [žiūrėta 2018 10 22]
2. Bakšys, D. (2001). Elektroniniai pinigai: Privalumai ir trūkumai. *Ekonomika Ir Vadyba : Magistrantų Konferencijos Pranešimų Medžiaga* (2001 M. Kovo 28 D.), 79-86
3. Baniulė, Toma, & Raudytė, Kristina. (2011). Lietuvos elektroninės bankininkystės paslaugų analizė ir perspektyvų vertinimas. *Ekonomikos Ir Vadybos Aktualijos [elektroninis Išteklius], Ekonomikos ir vadybos aktualijos [elektroninis išteklius]*. 2011, 2011., ISSN 2029-1019.
4. Bikas, E., & Novickytė, L. (2008). MOKĖJIMO SISTEMA LITAS: DABARTIS IR PERSPEKTYVA. *Ekonomika/Economics*, 82. Interaktyvi nuoroda:
https://www.researchgate.net/publication/324970966_MOKEJIMO_SISTEMA_LITAS_DABARTIS_IR_PERSPEKTYVA [žiūrėta 2018 10 22]
5. Citadelė bankas. Jaunimo programa. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.citadele.lt/lt/privatiems-klientams/jaunimo-programa/> [žiūrėta 2018 10 22]
6. Civilinis kodeksas Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262. Interaktyvi nuoroda:
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687> [žiūrėta 2018 10 22]
7. Civilka M. (2002) Elektroniniai atsiskaitymai. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.scribd.com/document/358913809/Elektroniniai-Atsiskaitymai-Civilka-2002> [žiūrėta 2018 10 22]
8. Dzemydienė, Dalė, Naujikienė, Ramutė, Kalinauskas, Marius, & Jasiūnas, Eugenijus. (2010). Saugos reikalavimai ir rizikos vertinimas elektroniniuose finansiniuose atsiskaitymuose. *Technologijos Mokslo Darbai Vakarų Lietuvoje*, 7, 165-171. Interaktyvi nuoroda: <https://www.scribd.com/document/88613703/Social-Technologies-Paskutinis> [žiūrėta 2018 10 22]

9. EBPO suaugusiųjų finansinio raštingumo kompetencijų tyrimas 2015. Interaktyvi nuoroda: <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
10. European Central Bank. E-payments in Europe – The Eurosystem’s perspective // Issues paper, Frankfurt. September 16, 2002 Interaktyvi nuoroda: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op201.en.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
11. Europos centrinio banko ataskaita apie dominuojančius atsiskaitymo būdus Europos sąjungos narėse. Interaktyvi nuoroda: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op201.en.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
12. Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) 2015/751 Interaktyvi nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0751> [žiūrėta 2018 10 22]
13. Guttmann, R. Cybercash: the coming era of electronic money. New York, Palgrave Macmillan, 2003
14. Hamm Trent Edward Bellamy, Inventor Of The Credit Card. Interaktyvi nuoroda: <https://www.thesimpledollar.com/a-fascinating-look-at-edward-bellamy-inventor-of-the-credit-card/> [žiūrėta 2018 10 22]
15. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501. Interaktyvi nuoroda: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848> [žiūrėta 2018 10 22]
16. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Interaktyvi nuoroda: <https://verslas09.files.wordpress.com/2010/01/mtp.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
17. KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI dėl mokėjimų grynaisiais pinigais apribojimų COM/2018/483. Interaktyvi nuoroda: final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0483> [žiūrėta 2018 10 22]
18. Kontenytė, A. (2014). Elektroniniai atsiskaitymai: situacija Lietuvoje (Magistrinis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas). Interaktyvi nuoroda: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:2126059/2126059.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
19. Kvieskienė Giedrė Finansinio raštingumo samprata ir paradoksai, 2016, Lietuvos edukologijos universitetas. Interaktyvi nuoroda:

- <http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/178> [žiūrėta 2018 10 22]
20. LAYTON CHRISTINE, History of the credit card, 2013. Interaktyvi nuoroda: <http://www.creditcardprocessingspace.com/history-of-the-credit-card/> [žiūrėta 2018 10 22]
21. Laurinaitis, M. (2015). Elektroninių pinigų teisinis reguliavimas: Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.
22. Laurinaitis, Marius, & Šttilis, Darius. (2008). Alternative payment systems : Lithuanian outlook. Intelektinė Ekonomika, Intelektinė ekonomika. 2008, Nr. 2(4),. ISSN 1822-8011. Interaktyvi nuoroda: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/9f7/Laurinaitis,%20Sttilis.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
23. Lietuvos bankas Nacionalinė mokėjimų strategija 2016. Interaktyvi nuoroda: <https://www.lb.lt/lt/nacionaline-mokejimu-strategija> [žiūrėta 2018 10 22]
24. Lietuvos bankų asociacija. Už pietus mokykloje – ne tik grynaisiais: senus įpročius keičia naujovės, 2018. Interaktyvi nuoroda: <http://www.lba.lt/lt/asociacijos-naujienos/2018/uz-pietus-mokykloje-ne-tik-grynaisiais-senus-iprocius-keicia-naujoves> [žiūrėta 2018 10 22]
25. LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSOS DĖL MOKĖJIMO ĮPROČIŲ APŽVALGA 2017. Interaktyvi nuoroda: <https://www.lb.lt/lt/leidiniai/lietuvos-gyventoju-apklausos-del-mokejimo-iprociu-apzvalga-2017-m> [žiūrėta 2018 10 22]
26. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2.5 straipsnis 1 dalis, Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262. Interaktyvi nuoroda: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687> [žiūrėta 2018 10 22]
27. LiJOT, Finansinio švietimo koncepcija 2014. Interaktyvi nuoroda: <http://www.lijot.lt/lt/dokumentai/pozicijos-ir-rezoliucijos/pozicijos/finish/19-pozicijos/559-pozicija-del-moksleivi-ir-jaun-zmoni-finansinio-rastingumo-skatino> [žiūrėta 2018 10 22]
28. LiJOT, Finansinio švietimo koncepcija 2014. Interaktyvi nuoroda: <http://www.lijot.lt/lt/dokumentai/pozicijos-ir-rezoliucijos/pozicijos/finish/19-pozicijos/559-pozicija-del-moksleivi-ir-jaun-zmoni-finansinio-rastingumo-skatino> [žiūrėta 2018 10 22]
29. LR Pinigų įstatymas. Valstybės žinios: 1993-07-09 Nr.27-623. Interaktyvi nuoroda: <https://www.infolex.lt/ta/152360> [žiūrėta 2018 10 22]

30. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807.
Interaktyvi nuoroda: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397> [žiūrėta 2018 10 22]
31. „Luminor“ bankas. Programa jaunimui. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.luminor.lt/lt/privatiems/jaunimui> [žiūrėta 2018 10 22]
32. Maynard Keynes John, The General Theory of Employment, Interest, and Money 2018, Springer-Verlag GmbH. Interaktyvi nuoroda:
<http://cas2.umkc.edu/economics/people/facultypages/kregel/courses/econ645/winter2011/generaltheory.pdf> [žiūrėta 2018 10 22]
33. Maldeikienė Aušra. (2014) „Finansinio raštingumo vaikus turi mokyti ne bankų ekspertai“. Interaktyvi nuoroda: <http://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/ekonomiste-ausra-maldeikiene-finansinio-rastingumovaikus-turi-mokyti-ne-banku-ekspertai-662-404811> [žiūrėta 2018 10 22]
34. Montgomerie, J. (2006). The financialization of the American credit card industry. *Competition & Change*, 10(3)
35. Nacionalinis egzaminų centras Tarptautinio PISA penkiolikmečių tyrimas 2015. Interaktyvi nuoroda: <http://nec.lt/126/> [žiūrėta 2018 10 22]
36. OECD PISA 2015 duomenų bazė. Interaktyvi nuoroda: <http://www.oecd.org/pisa/data/2015database> [žiūrėta 2018 10 22]
37. Phoebus, A., Mas-Guix, N. Electronic Money Institutions Current Trends, Regulatory Issues. ECB Legal Working Paper series No 7 / July 2008.
38. Pinigų įstatymas 4 straipsnis Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (Žin., 2011, Nr. 163-7759; TAR, 2018-04-27, Nr. 2018-06730) Interaktyvi nuoroda: <https://www.infolex.lt/ta/152360> [žiūrėta 2018 10 22]
39. Pruskus, V. (2004). Sociologija: teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija. Interaktyvi nuoroda:
http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/sociologija.pdf [žiūrėta 2018 10 22]
40. Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. Interaktyvi nuoroda:
https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija [žiūrėta 2018 10 22]

41. Sajauskas S. „Pinigų kilmė ir raida“, 2015, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
Interaktyvi nuoroda: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/publications/sajauskas_4.pdf
[žiūrėta 2018 10 22]
42. SEB bankas „Kaip kalbėtis su paaugliais“ 2015. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.seb.lt/naujienos/2015-11-17/seb-bankas-kaip-su-paaugliais-kalbetis-apie-pinigus> [žiūrėta 2018 10 22]
43. SEB bankas. Paslaugų planas moksleivis. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.seb.lt/privatiems-klientams/kasdiene-bankininkyste/seb-paslaugu-planai/paslaugu-planas-moksleivis> [žiūrėta 2018 10 22]
44. SEB bankas. Pirmajai mokėjimo kortelei Lietuvoje – 15 metų, 2008. Interaktyvi nuoroda:
<https://www.seb.lt/naujienos/2008-12-17/pirmajai-mokejimo-kortelei-lietuvoje-15-metu>
[žiūrėta 2018 10 22]
45. Startienė, Gražina. (2016). Tarptautiniai atsiskaitymai: Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
46. Swedbank bankas „Finansų laboratorija“. Interaktyvi nuoroda:
<https://ziniuterasa.swedbank.lt/finansu-laboratorija> [žiūrėta 2018 10 22]
47. Swedbank bankas. „Swedbank“ programa jaunimui. Interaktyvi nuoroda:
<https://ib.swedbank.lt/private/home/important/juniorprogram> [žiūrėta 2018 10 22]
48. Šiaulių bankas. Paslaugų planas „Jaunimui“. Interaktyvi nuoroda: <https://sb.lt/lt/privatiems-klientams/kasdienes-operacijos/paslaugu-planai/paslaugu-planas-jaunimui/> [žiūrėta 2018 10 22]
49. Švietimo ir mokslo ministerija „Švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos bankas sutarė mokinių finansinį raštingumą ugdyti kartu“, 2013. Interaktyvi nuoroda:
https://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/svietimo-ir-mokslo-ministerija-ir-lietuvos-bankas-sutare-mokiniu-finansini-rastinguma-ugdyti-kartu_1 [žiūrėta 2018 10 22]
50. Vaškelaitis, Vytautas, & Bakšys, Donatas. (2002). Electronic money: Mechanisms and systems. Inžinerinė Ekonomika = Engineering Economics, (3), 53-58. Interaktyvi nuoroda:
http://old.mii.lt/files/mii_dis_07_baksys.pdf [žiūrėta 2018 10 22]
51. Власов А.В. ЭЛЕКТРОННЫЕ ДЕНЬГИ И ЭВОЛЮЦИОННАЯ ТЕОРИЯ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ДЕНЕГ, Наука и образование: хозяйство и экономика;

предпринимательство; право и управление. 2012. № 12 (31). Interaktyvi nuoroda:
http://v1.ucoz.org/_ld/1/100_11267220.pdf [žiūrėta 2018 10 22]

52. Хилюта, В. В. (2007). Безналичные денежные средства как предмет хищения.
Interaktyvi nuoroda: <https://elib.grsu.by/katalog/602447pdf.pdf?d=true> [žiūrėta 2018 10 22]

ANOTACIJA

Gelžinienė G. (2018). *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje* (Elektroninio verslo vadybos magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos nepilnamečių atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybės Lietuvoje, nustatytos ir įvertintos Lietuvos komercinių bankų ir elektroninių pinigų įstaigų teikiamų paslaugų nepilnamečiams galimybės, bei ištirta nuomonė tėvų auginančių mokyklinio amžiaus vaikus apie negrynųjų pinigų naudojimo įpročius ir pateiktos atsiskaitymų perspektyvos. Pirmame skyriuje remiantis moksline literatūra nagrinėjama atsiskaitymų istorija, išanalizuojama kokie veiksniai lėmė naujų atsiskaitymo būdų atsiradimą. Supažindinama su galimomis atsiskaitymo priemonėmis. Trumpai apžvelgiama elektroninių pinigų samprata. Antrame darbo skyriuje supažindinama su raštingumo samprata, išnagrinėjamos finansinio raštingumo skatinimo priemonės ir būdai Lietuvoje. Išanalizuojami ir pateikiami tarptautinio mokinių raštingumo PISA tyrimo rezultatai. Trečioje darbo dalyje išanalizuojamos galimos negrynaisiais pinigais atsiskaitymo priemonės nepilnamečiams. Atliekama negrynųjų pinigų atsiskaitymo nepilnamečiams paslaugų lyginamoji analizė. Ketvirtoje dalyje yra tiriama atsiskaitymų negrynaisiais pinigais nepilnamečių tarpe plėtra ir ją įtakojantys veiksniai. Atliekama apklausos duomenų analizė apie tėvų požiūrį į negrynųjų atsiskaitymo priemonių suteikimą vaikams ir paties produkto vertinimą. Nagrinėjama priklausomybė tarp atsiskaitymų negrynaisiais pinigais nepilnamečių tarpe ir kitų aplinkos veiksnių. Išvadų ir pasiūlymų skyriuje pateikiamos mintys kaip padidinti nepilnamečių atsiskaitinėjimo negrynaisiais pinigais galimybes.

Pagrindiniai žodžiai: Nepilnametis, negrynieji atsiskaitymai, elektroniniai pinigai, elektroninė piniginė, elektroniniai atsiskaitymai, negryni pinigai, finansinis raštingumas.

ANNOTATION

Gelžiniene G. (2018). *Non-cash settlements needs and opportunities for minors in Lithuania*. (Master thesis). - Vilnius: Mykolas Romeris University.

The Master's thesis analyzes the possibilities of non-cash payment of minors in Lithuania, identifies and assesses opportunities offered by commercial banks and electronic money institutions for minors, and examines the opinions of parents of school-age children about the patterns of non-cash use and presented settlement prospects. In the first chapter, based on scientific literature, the settlement history is analyzed, to determine which factors impacted the emergence of new payment methods. Introducing possible billing tools. A brief overview of the concept of electronic money. The second chapter of the paper introduces the concept of literature, examines the reasons and methods of promoting financial literacy in Lithuania. The results of the international student literacy PISA study are analyzed and presented. The third part of the work is analyzed possible monetary means of payment for minors. A comparative analysis of non-cash settlement services for minors is carried out. The fourth part examines the development of non-cash cash settlements among minors and factors influencing it. The survey is conducting a data analysis of the parents' attitude towards the provision of payment options for children and the evaluation of the product itself. The relationship between non-cash settlements among minors and other environmental factors is analyzed. Examination of the aspects presented. The conclusions and suggestions section provides ideas how to expand the non-cash settlement of minors.

Key words: Minors, non-core settlements, electronic money, electronic money, electronic settlements, non-cash money, financial literacy.

SANTRAUKA

Gelžinienė G (2018). *Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje* (Elektroninio verslo vadybos magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Elektroninio verslo vadybos baigiamojo darbo tema aktuali, nes Lietuvoje kaip ir visame pasaulyje, nacionaliniu mastu skatinamas grynųjų pinigų naudojimo mažinimas, taip užkertant kelią šešėlinei ekonomikai ir tarptautinio terorizmo finansavimui. 2016 m. Lietuvos bankas viešai konsultacijai pateikė Nacionalinės strategijos projektą dėl nepakankamo mokėjimo paslaugų naudotojų įsitraukimo į grynųjų pinigų naudojimo įpročio problemas ir jo sieks iki 2020 metų, kad būtų prieinami bekontakčiai, momentiniai ir glaudžiai į verslo modelius integruoti elektroniniai mokėjimai, kurie atitiktų gyventojų ir ūkio subjektų poreikius ir būtų masiškai paplitę. O tam reikia visų pirma keisti žmonių įpročius naudoti grynaisiais pinigais. Skatinti pradėti reikia nuo vaikystės, kad susiformuotų tinkami įgūdžiai ir įpročiai. Tinkamiems įpročiams formuotis ne ką mažiau svarbus yra ir tinkamas finansinis raštingumas. Šiame darbe analizuojamos negrynųjų pinigų nepilnamečio „kišenėje“ problemiškas, kuris siejamas su keliais aspektais – nauda, kuri pasireiškia efektyvesniu finansų valdymu ir nepilnamečio išlaidų kontrole, pratinimas prie negrynųjų pinigų ir galimybių vystyti šią šaką. Taip pat prisitaikymas prie nepilnamečių rinkos susijęs su nemažu investicijų poreikiu, bei poreikiu atnaujinti taikomas technologijas. Tyrimo objektas – atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje. Šio tyrimo tikslas išanalizuoti negrynųjų pinigų prieinamas atsiskaitymui priemones nepilnamečiams Lietuvoje, nustatyti ir įvertinti Lietuvos komercinių bankų ir elektroninių pinigų įstaigų teikiamų negrynųjų paslaugų nepilnamečiams galimybes, bei iširti nuomonę tėvų auginančių mokyklinio amžiaus vaikus apie negrynųjų pinigų naudojimo įpročio veiksnius ir pateikti apie negrynųjų pinigų nepilnamečiams atsiskaitymų perspektyvas. Tyrimo metodika: Lietuvių ir užsienio mokslininkų mokslinės literatūros analizė ir jos apibendrinimas. Europos teisės aktų, Lietuvos Respublikos teisės aktų, statistinių duomenų rinkimas ir analizė. Lietuvos komercinių bankų ir elektroninių pinigų įstaigų nepilnamečiams teikiamų negrynųjų pinigų atsiskaitymo paslaugų palyginimas. Kiekybinio tyrimo apie tėvų požiūrį į negrynųjų pinigų suteikimą vaikams ir paties produkto vertinimą. Duomenims rinkti naudojama anketinė apklausa. Gauti duomenys apdorojami aprašomosios statistikos būdu.

Empirinio tyrimo metu buvo išsikeltas tikslas apibrėžti kokią įtaką atsiskaitymams daro atsiskaitymų formų kitimas, išanalizuoti kokie galimi atsiskaitymo būdai, trumpai apžvelgti negrynųjų pinigų sampratą. Statistinių duomenų analizės būdu apžvelgti ir nustatyti veiksniai, darantys įtaką

negrynujų pinigų mokėjimų priemonių nepilnamečiams finansinio švietimo didinimui. Atlikta kiekybinis tyrimas – anoniminė anketinė apklausa siekiant sužinoti tėvų požiūrį į negrynujų pinigų vartojimą vaikų tarpe ir paties produkto vertinimą. Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog pagrindinė problema, kodėl negrynieji pinigai nepilnamečiams neplinta Lietuvoje pakankamai sparčiai, yra vis dar nepakankamas atsiskaitymo priemonių negrynaisiais pinigais tinklas. Kita problema jog trūksta informatyvumo apie galimybes atsiskaityti negrynaisiais pinigais vaikams Lietuvoje.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai kaip padidinti nepilnamečiams atsiskaitymo negrynaisiais pinigais galimybes.

SUMMARY

Gelžiniene G. (2018). *Non-cash settlements needs and opportunities for minors in Lithuania*. (Master thesis). - Vilnius: Mykolas Romeris University.

The topic of the final thesis of e-business management is relevant, as in Lithuania, as in the rest of the world, the reduction of cash use is encouraged at national level, thus preventing the shadow economy and the financing of international terrorism. 2016 The Bank of Lithuania has submitted to the Public Consultation a draft National Strategy, which should be achieved by 2020 in order to make contactless, instant and close business models, integrated electronic payments, that are in line with the needs of residents and business entities. To achieve such goal it is needed to change people's habits of using cash in the first place. Encouragement needs to be started from childhood in order to develop appropriate skills and habits. Good financial literacy is not less important, too. This paper analyzes the problem of a non-monetary minor "pocket" that relates to several aspects - the benefits of more effective financial management and controlling the costs of the minor. Adaptation to the juvenile market is also associated with a significant investment need and the big update of used technology. The object of the research is the non-cash payment needs and opportunities for minors in Lithuania. The aim of this study was to analyze the possibilities of non-cash money available for settlement to minors in Lithuania, to identify and evaluate the possibilities offered by non-financial services provided by Lithuanian commercial banks and electronic money institutions to minors, and to study the opinion of parents of school-age children about the factors of non-cash use and to present the prospects for settlement of non-cash for minors. Research Methodology: Analysis of Lithuanian Literature and Foreign Scientists' Literature and its Synthesis, European legislation, legislation of the Republic of Lithuania, collection and analysis of statistical data. Comparison of non-cash payment services provided to minors by Lithuanian commercial banks and electronic money institutions. A quantitative study on the parents' attitude towards giving children money and assessing the product itself. A questionnaire is used to collect the data. The received data is processed by descriptive statistics.

The purpose of the empirical research was to determine the impact of changes in settlement forms on the reporting, to analyze the possible ways of settlement, briefly review the concept of non-cash. An overview of the statistical data and the factors influencing the increase of non-cash payment measures for minors to increase financial education are identified. Quantitative research was carried out - an anonymous questionnaire survey to find out the parents' attitude towards the consumption of non-cash by children and the evaluation of the product itself. The results of the survey showed that the

main problem why non-cash money for minors did not expand in Lithuania at a sufficiently rapid pace is still a lack of a network of non-cash payment instruments. Another problem is that there is a lack of informality about the possibilities to use non-cash money by children in Lithuania.

At the end of the Master's thesis, conclusions and suggestions on how to increase the possibilities for minors to use non-cash are presented.

PRIEDAS

Tyrime panaudota anketa „Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje“

Gerbiamas respondente,

Esu Mykolo Romerio universiteto magistrantūros kurso elektroninio verslo studentė. Rašau magistrinį darbą „*Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais poreikiai ir galimybės nepilnamečiams Lietuvoje*“ Anketos tikslas nustatyti tėvų požiūrį į negyrujų pinigų suteikimą vaikams ir paties produkto vertinimą. **Anketa skirta tėvams ar globėjams, turintiems mokyklinio amžiaus vaikus.** Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrintai. Garantuoju Jūsų atsakymų konfidencialumą ir anonimiškumą. Kiekvieno iš Jūsų dalyvavimas tyrime yra labai svarbus. Prašau atsakyti į žemiau pateikiamus klausimus.

Dėkoju už atsakymus

Ar Jūs naudojate atsiskaitymo negrynaisiais pinigais paslaugomis? *

- Taip
- Ne

Kokiu būdu dažniausiai mokate už paslaugas ar prekes? *

(Galimi keli pasirinkimo variantai)

- Grynais pinigais
- Pavedimu per elektroninę bankininkystę
- Išmaniosiomis programėlėmis
- Bankinėmis kortelėmis
-

Kokios priežastys įtakoja, kai renkatės atsiskaitymą grynaisiais pinigais? *

(Galimi keli pasirinkimo variantai)

- Patogiau
- Paprasčiau
- Saugiau
- Dideli bankų teikiamų operacijų įkainiai

- Ne visur galima atsiskaityti negrynaisiais pinigais
- Nesinaudoju grynais pinigais
-

Kaip dažnai Jūs aptariate piniginius reikalus su vaikais (pvz.: išlaidas, taupymą, bankininkystės ar investavimo klausimus)? 🇺🇸

- Beveik kiekvieną dieną
- 1-2 kartus savaitėje
- 1-2 kartus per mėnesį
- 1-2 kartus per metus
- Beveik niekada

Ar jūsų vaikai naudojami negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis (pvz.: bankinė kortelė, elektroninė piniginė)? 🇺🇸

- Taip
- Ne

Kodėl nesinaudoja negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis? (Praleiskite šį klausimą jei į prieš tai buvusį klausimą atsakėte taip).

- Man tai nepriimtina
- Nepasitikiu finansinėmis institucijomis
- Nepasitikiu savo vaiku
- Nematau prasmės
- Nėra galimybių
-

Ar Jūsų vaiko mokykloje yra galimybė atsiskaityti vaikui negrynaisiais pinigais (pvz.: valgykloje, už kopijavimo paslaugas ir kt.)? 🇺🇸

- Taip
- Ne
- Nežinau

Kaip Jūs manote, ar reikalinga galimybė mokykloje vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais? ★

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

Ar sutinkate su teiginiais: ★

(pažymėkite savo nuomonę skalėje nuo visiškai sutinku iki visiškai nesutinku)

	Visiškai sutinku	Sutinku	Neturiu nuomonės	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Naudojimasis negrynaisiais pinigais vaiką moko naujų įgūdžių ir įpročių	☐	☐	☐	☐	☐
Negrynuosius pinigus vaikui patogiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas	☐	☐	☐	☐	☐
Negrynuosius pinigus vaikui saugiau nešiotis su savimi negu grynųjų pinigų monetas	☐	☐	☐	☐	☐
Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais formuoja įpročius tolimesniame gyvenime	☐	☐	☐	☐	☐
Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais mažina patyčias	☐	☐	☐	☐	☐

Ar Jums pakanka informacijos apie galimybes vaikams atsiskaityti negrynaisiais pinigais? ★

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

Norėtumėte daugiau informacijos gauti apie atsiskaitymo galimybes vaikams negrynaisiais pinigais: ★

(Galimi keli pasirinkimo variantai)

- Spaudoje
- Televizijoje ar radijuje
- Informaciniuose lankstinukuose

- Internete
- Bankuose
- Mokykloje
- Informacijos pakanka
-

Kaip Jūs manote, ką reiktų daryti, kad daugiau moksleivių naudotųsi galimybėmis atsiskaityti negrynaisiais pinigais? ★

(Galimi keli pasirinkimo variantai)

- Finansinės institucijos turėtų informuoti/teikti pasiūlymus savo klientams apie galimybes vaikams naudotis negrynųjų pinigų atsiskaitymo galimybėmis
- Finansinės institucijos turėtų sudaryti paprastesnes sąlygas naudojimuisi negrynaisiais pinigais
- Finansinės institucijos turėtų labiau pasirūpinti savo paslaugų prieinamumu įvairiose vietose
- Mokyklos turėtų edukacinių užsiėmimų metu suteikti daugiau informacijos
- Finansinės institucijos kartu su mokyklomis turėtų rengti daugiau finansinių projektų vaikams
-

Jūsų gyvenamoji vieta ★

Jūsų amžius ★

Lytis ★

Kiek Jūsų šeimoje yra mokyklinio amžiaus vaikų? ★

Koks Jūsų vaikų amžius? ★

- 7-13 metų
- 14-18 metų